

რელიგია

საქართველო
ბიბლიოთეკა

კოლეჯის უსთავბიკა კრიტიკა

თავიური ჟურნალი

1922

ტფილისი

ნ° 3

F/1 10889

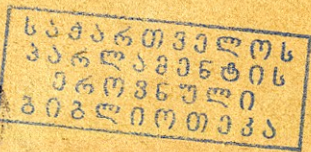
ილიონი

54781

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

- ქ. გამსახურდია: ცტახუდის წარმომავლს მისცოვის სკულიდან
- ი. ტატიშვილი: თბილისი ნიღო
- კ. გამსახურდია: მე ვარ სარანგი უაშისა
- ვ. გორგაძე: გამგზავრება ვთრის წინდა ვითრვიშე
- ტერენტი გრანელი: ნიგონება ქართნი
- მარიჯან: ლექსი შემთხვევით
- ი. მოხაშვილი: ჩემი გზა-ვრცელი
- გარდელი: ჩემი ცხოვრება
- უიარაღო: მთხვეულები და დევამართნი
- კ. აბაშიძე: ლინდა
- დ. უზნაძე: ლიტერატურა ბოგორც ფსიქოლოგიური დოკუმენტი
- ი. ტოფაძე: უბუნელი სამხატვრო გალერეის
- ალ. წერეთელი: ასალ სამღვართან

ბიბლიოთეკაში:

ტფილისი, მე-6 სტამბა საქ. ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფიკანყოფილებისა.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

კონსტანტინე გამსახურდია.

სრალადიან წარმოშობა მისივე სულიდან

Come l'uomo

S'eterna.

დანდჳ. ინფიბრთ.

I. მითი.

ყოველი დიდი ადამიანი ადამიანობის ხსოვნაში რჩება, როგორც მითი. იგი ეგზომ ახელებს მისი თანამედროვეობის ფანტაზიას, რომ ყოველად შეუძლებელი ხდება ემპირიულად მისი დამახსოვრება. იგი, ნებისით თუ უნებლიეთ, იმოსება ადამიანების ხსოვნაში ლეგენდარულის შარავანდედით. ყოველი ახალი თაობა ხელმეორედ სთხზავს მითს მისი პიროვნებისას, უმატებს ყოველთვის მის სახელს ახალს ფერადებს და ახალ მეტყველებას.

ამგვარად დიდი ადამიანი მუდამ კონტინუირული ზრდის პროცესშია. „როგორი ბალადა იყო ჩემი ცხოვრება“ ამბობს ნიცშე თავის თავზე და მართლაც მისი ცხოვრება სხვა არა იყო რა თუარ ჰეროული ბალადა. ამ ბალადაშიაც ჩვენი სუბექტიური ფანტაზია და სიყვარულიც უნდა იქნეს შეტანილი, ესე მისი ხელმეორედ „მოგონება“ მისი სახის გამთელება და მისი ხატის სრულყოფა ყოველად შეუძლებელი გახდებოდა. ასეთი ბალადა ყოველთვის ხელმეორედ უნდა დაიწეროს. მართლაც „ყოველი დიდი ადამიანი უთუოდ ჩვენი ქმნილება უნდა იქნეს ბოლოს და ბოლოს“. რა ღარიბი იქნებოდა ჩვენი ფანტაზიის პარნასი, რა ცარიელი იქნებოდა ჩვენი ადამიანური ხსოვნა რომ მას ამ მითის, ამ ლეგენდის დამახსოვრების უნარი არა ჰქონოდა. დიდი ბედნიერებაა ადამიანისთვის მოგონება პლატონიურის გაგებისა, რამდენადაც მოგონებაა მთელი ჩვენი იდეათა სამყარო, მაგრამ უფრო ცარიელი იქნებოდა ჩვენი ფანტაზია რომ ჩვენ ნიცშესავე სიტყვებით „თაყვანისმცემელი ცხოველები“ არ ვიყოთ, რომ ჩვენი გული ისე გაითოშოს სკეპტიციზმისა და რელატივიზმის სუსხით, რომ ჩვენ არ გვეყოს წარმოდგენისა და პიეტეტის ძალა ამ მითის, ამ ლეგენდის დასაჯერებელი.

ანგელუს სიღვინის მშვენიერ პოეტურ ფორმულას გვაწვდის ამ მხრით:

Der volle Christ ist erschienen nicht auf Erden,
Sein götlich Menschenbild
Muss erst vollendet werden.

„ქრისტე ნამდვილი, სრულყოფილი, ჯერ არ შობილა მისი ხატება ღვთიური უნდა დასრულდეს მერმისში“.

ამ მითის წყალობით იკვლევენ გზას ბნელი საუკუნოებიდან ჩვენამდის ქრისტე და ბუდდა, სოკრატეს და პლატონ, პომერი და შექსპირი, რუსთველი და გურამიშვილი.

ამ ლეგენდის წყალობით იმაგრებენ ისინი თავს გულმავიწყობის ოკეანეზე, როგორც ღმერთი დიონისოს, ზღვის ზედაპირზე—დელფინზე დაყრდნობილი. ნიცშეს ცალი ფეხი მეცხრამეტე საუკუნეში ედგა, ადამიანები რომელიც ორი საუკუნის მიჯნაზე უხდებათ მოქმედება, მუდამ ატარებენ ერთგვარ ორმაგობის ბეჭედს.

ამიტომაც მის პიროვნებას მუდამ ახლდა ეს გაორება, ამიტომაც იგი მუდამ იქნება ჩვენთვის პავლე მოციქულისებური „ანერ დიპსიხოს“— ორსულიანი. ორი საუკუნის მიჯნაზე მდგარ ნიცშეს გულშიაც „ორი სული ცხოვრობდა, აკი ამბობდა ლიხტენბერგე ნიცშეზე „მიჯნებზე მუდამ გასაოცარ საგნებს დაინახავთ“.

ამიტომაც საოცარია რომ ნიცშე წარმომადგენელი ევროპიული ნიჰლიზმისა იმავე დროს დამაფუძნებელია ახალი დიდი რელიგიისა, რომლის იოანე ნათლისმცემლად ვიზიონერული სახე ზარატუსტრასი უნდა ჩაითვალოს.

ნიცშე ღმერთის მკვლელი—მოციქულია ახალის დიდის ღმერთისა. რელიგიური სექტიკოსი, —წინასწარმეტყველი თანამედროვე ევროპის უახლესი და უწარჩინებულესი რელიგიისა.

მტერი და უარყოფელი მისი თანამედროვე ევროპის კულტურის, წინამორბედი და გზის გამკაფავი დასავლეთის ფაუსტური სულობის ახალი კულტურფილოსოფიისა, იგი უწარჩინებულესი წარმომადგენელია იმ ახალი თაობისა, რომელსაც მიუხედავად თავისი დიდი სულიერი ტკივილებისა და პრომეთესებური ამტანობისა, კიდევ ამშვენებს ერთგვარი ლუციფერული სიჯიუტე და სიამაყე, რომლითაც წარსდგა დოქტორ მარტინ ლუთერი ვორმსის სამჯავროს წინაშე და საქვეყნოდ განაცხადა: „დეე ქვეყანაზე იმდენი ეშმაკები იყვნენ, რამდენიც აგურია ამ ეკლესიის სახურავზე, მე ჩემსას მაინც არ დავიშლიო“.

გოგტე, ნიცშეს დიდი მასწავლებელი თავს აკუთნებდა იმ თაობას, რომელიც სიბნელიდან სინათლისაკენ მისწრაფოდა, ხოლო ნიცშე იმ

თაობის მასწავლებელია, რომელიც ისეთივე ვნებით ეტრფის და ელ-
ტვის ამ სიბნელეს, როგორითაც გოეტე და მისი თაობა სინათლეს
ეტრფოდნენ.

რადგან ის ვინც მალა, ყველაზე მალა მიილტვის, ისე ვერ ასცდება
სიბნელეს, როგორც ყველაზე უფრო დაბლა მდგარი, სიბნელესაც
აქვს თავისი მიმზიდველობა, სიბნელეშიაც არის თავისებური მის-
ტიკა.

ამიტომაც მისი ენტუზიაზმის საყრდნობი და მისი აღმოსავალი წერ-
ტილი იყო ეს მისტიური სიბნელე, მისი ნილაბი — ბნელ თვალებიანი
ღმერთი დიონისოს, შეიძლება იგი თვით იყო არა მარტო ნილაბი
დიონისოსი, არამედ ღმერთი დიონისოს „ორჯერ დაბადებული“.

II. გენეალოგია.

რა ითქმის მის ადამიანურ წარმოშეებაზე იმაზე მეტი, რაც მისი პი-
როვნების ლეგენდას არ შეიცავდეს. ან როგორ შეიძლება ლეგენდა-
რულ ადამიანების გენეალოგიაზე ითქვას, რაიმე ისე მაშინ როცა მათ
ჩვეულებრივი გაგების გენეალოგია არც მოეპოვებათ.

ის რაც ნიცშემ ერთხელ გაკვირით სთქვა გოეტეზე, იგივე ითქმის
მასზედაც.

„გოეტე“, ამბობდა ნიცშე: „არსაირანაც არ მოსულა, არც წინაპრები
ჰყოლია მას, ის მალლიდან ჩამოვარდა გერმანულ სინამდვილეში.
არც მემკვიდრეები გამოსჩენია ამის შემდეგ“.

ნიცშეს ახირებული და ჰიბრიდალური ბუნების ეინიანობა იყო ბე-
შვური ლეგენდა მისი ვითომდა წინაპრების პოლონელ გრაფ ნიცკის
ხსენება.

საოცარია: თვით წინაპარი სულიერ არისტოკრატიზმისა ახალ ევრო-
პაში, ნიცშე ამ გრაფ ნიცკის იდეე ფიქსით აპირობს ერთგვარ ლე-
გიტიმურობის მოპოვებას. ეს მუდამ ასე ყოფილა, ილეგიტიმური კა-
ტილინა რომელიც, თვით თავის არსებით პირდაპირი უარყოფაა ლე-
გიტიმუდი ცეზარობის, ბოლოს და ბოლოს ცეზარულ ლეგიტიმიუ-
რობას ელტვის. ნიცშეს ბუნებაშიაც იყო რაღაც კატილინასებური
ილეგიტიმურობა.

უბრალო საქსონელ პასტორის შვილი ახალი ევროპის სულიერ დი-
რიჟორის ჯოხით ხელში, ცხადია ძალა უნებურად ამ ლეგიტიმურო-
ბას ეძიებს. ევროპის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ნაპოლეონი იყო ნიც-
შეს სტილის კატილინა, უბრალო კაპორალი და უსახელო კორსიკეო
მემამულის შვილი ჰაბსბურგების ძველი სისხლის შერევით რომ აპი-
რობდა ლეგიტიმიურობის მოპოვებას.

ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ნიცშე გრძნობს რომ ის სულიერი დიო-
ქორი გახდებოდა ევროპაში, ამიტომაც ეფიციება იგი ერთ მეგობარს.
„კონფულისებით დაიმაჩქება ქვეყანა ჩვენს ხელშიო“. ამ
ლევტიურობის გრძნობის გამკვიდრებისთვის თითქმის მოვეითხრობს
იგი თავის საამაყო მამაზე და თავის ფაქიზგრძნო-
ბიან დედაზე.

12 წლის ჰოლდერლინზე ამბობენ მისი სასწავლებლის ამხანაგები იგი
გომნაზიის ზალაში ისე დადიოდა, როგორც ჰაბუკი აპოლონი“.

12 წლის ნიცშეს დღიურში ვკითხულობთ: „12 წლისამ მე ვიხილე
ღმერთი თავის დიდების შარავანდედში“.

„იგი ისე შემოგხედავს ხანდახან, რომ სიტყვა გავიწყდება პირში“.
მოვეითხრობენ მისი თანატოლები.

„იგი სასწავლებელში ისე მოდიოდა როგორც 12 წლის იესო ტაძარში“
მისი მეტი სახელი: „პატარა პასტორი“.

ჯერ კიდევ ფორტას სასწავლებელში სწერს ნიცშე თავის გასაოცარ
ლექსს.

„უცნობი ღმერთი“.

და ამ უცნობი ღმერთის სამსახურში დალია მან თავისი სიცოცხლე.
ამ უცნობი ღმერთის ხელით დაკვანძულ საიდუმლოების გახსნაა მისი
პოეზია, ამ უცნობი ღმერთის პირის ჩენაა მისი წინასწარმეტყველურ
ვიზიონერული მისტიციზმი.

თავის წინასწარმეტყველურ ვიზიონერობას, თავის ენორმულ ნაყო-
ფიერებას, თავის გენიალურ გულთამხილობას თავის დეკადენტო-
ბას უკავშირებს ნიცშე ზემოდ ნახსენებ გრაფ ნიცკის შთამავლობას,
რადგან მისი რწმენით დიდი პოეტი, დიდი ფილოსოფოსი, უკანასკ-
ნელი სიტყვაა როგორც ამა თუ იმ გვარის, ისე განსაკუთრებული
თაობის, განსაზღვრული ეპოქისა და საუკუნისა.

დაილლება თუარა ბალოგოიური პოტენცია ამა თუ იმ გვარისა, გვა-
რი წარმოშვებს დიდ არტისტს, დიდ ხელოვანს, დიდ მოაზროვნეს.
რადგან მისი თეორიით ატავიზმია ხელოვნება, ატავიზმია თეატრა-
ლობა, ატავიზმია ფილოსოფია.

საოცარია რომ ასეთ ბალოგოიურ არისტოკრატიზმს ჰქადაგებს ადა-
მიანი, რომელი ყველაზე ხმა მაღლა იცავდა სულიერ არისტოკრა-
ტიზმს.

„ჩვენა გართ პირველი არისტოკრატები ადამიანის ინტელექტის ის-
ტორიაში. პისტორიული ყოფა მხოლოდ ჩვენგან დაიწყება“. უფრო
გვიან: „ჩემი წინაპრებია: ჰერაკლიტ, ემპედოკლეს, სპინოზა გოეტე“.
ხოლო ზარატუსტრა შეილია ნიცშესი. უკანასკნელი სიტყვა ამ კულ-

ტურით დაღალული კაცობრიობის. ზარატუსტრა უკანასკნელი პოეტი, ზარატუსტრა უკანასკნელი გულთამხილველი, უკანასკნელი მისტიკოსი, უკანასკნელი ღმერთის უკანასკნელი ნიღაბი, რომელმაც საქვეყნოდ გამოაცხადა რომ „ღმერთი მოკვდა“. მისი სუვერენული ნების ყოფა ერთგვარ პროკრუსტის საწოლზე ასწორებს წარსულს, მას უნდა წარჩინებული გვარი შეიღობა, „რადგან მხოლოდ ბრბოს ახსოვს თავის გენეალოგია მხოლოდ პაპამდის“.

მისი სუვერენული ნებისყოფა მოითხოვს დაკავშირებას გენეტიურ ხაზთან: ჰერაკლიტ — ემპოდოკლეს, სპინოზა, გოეტე, შოპენჰაუერი.

ასეთივე სუვერენული ძალდატანებით უდგება იგი მომავალსაც.

„მხოლოდ 30 წლის შემდეგ ზოგიერთები გაიგებენ თუ რა გავაკეთე მე“. მას გულწრფელად სჯერა რომ ზარატუსტრა ერთი ეპოქის პირით როდი მეტყველებს, არამედ ათასეული წლების სანიშნოს უმიზნებს, რომ იგი ათასეული წლების კულტურის მემკვიდრეა.

„თანამედროვე ევროპას წარმოდგენაც არა აქვს თუ რამდენად დიდ პრობლემების ბორბალზე ვარ მე მიჯაჭვული და რა დიდ კატასტროფას შევიკაბე მე ევროპისათვის, ამ კატასტროფის სახელი მე ვიცი, მაგრამ არ გავამხელ“. სწერს ნიცშე ოვერბეკს.

(1887 წ.). ბოლოს Ecce Homo-ში კარი: „თუ რისთვის მქვია მე ბედისწერა“.

„მე ვიცი ჩემი ხვედრი. მე ვიცი რომ ჩემ სახელთან დაკავშირებული იქნება საშინელი რამ, უშველებელი კრიზისი, რომლის მზგავსი მიწას. არ ენახოს. მე უარვყოფ ისე, როგორც არავინ, მიუხედავად ამისა მე კონტრასტივარ უარისმყოფელ სულისა“.

ამ საშინელი, ჯერ არ ნახული კრიზისის ბქეებთან დგას დღეს პრა მარტო ჩვენი თაობა, მთელი კულტურული დასავლეთი, რომლის „გადასვლაზე“ დღეს თვით ევროპიულ კულტურებშიც ხმა მალლა ლაპარაკობენ, ამიტომაც ჩვენ ბუნებრივად უნდა გვეჩვენოს ნიცშე მოგონება ამ კრიზისთან დაკავშირებული. მართალია იგი მოციქულია ანტიქრისტესი მაგრამ მაინც ყველაზე გულწრფელად ამბობდა, რომ „ქრისტე ჯვარზე — უზუნაესი და უმშვენიერესი სიმბოლოა“, ამიტომაც მის ჰიბრიდულ ბუნებაში ჩვენ გვანტერესებს მისი ჰოსმთქმელი, მისი ღვთიური ნახევარი. ნიცშე ქადაგი ახალი ღმერთშემოსილობის ნიცშე აპოსტოლი ახალი კულტურის რელიგიისა.

ამიტომაც დიონისოს ღმერთი თრობისა და შგებისა, ქრისტიან ნიცშეს სხვანაირად ვერ წარმოედგინა, თუ არა და ჯვარზედ, „ჯვარცმული დიონისოს“, ეს ერთი უკანასკნელი წინადადებათაგანია მომაკვდავ ნიცშესი. მას ისე ღრმად ჰქონდა ჯვარზე გაკრულ იესოს ვი-

ზიონერული სახე გულში აღბეჭდილი, რომ თვირ ელადურ შგების მახარობელი ღმერთიც ჯვარსაცვა თავის ჰიბრიდულ წარმოდგენაში.

III. მუსიკა.

მუსიკა უმთავრესი ელემენტია ნიცშეს განვითარებაში. გოეტეს და წინწმეს დაპირდაპირება მოითხოვს მუსიკალურ და პლასტიურ ფენომენების დაპირდაპირებას „უნდა ემღერა ამ ახად სულს, არ თუ მოეთხრო“, ვკითხულობთ ტრალედის წარმოშობაში. იმავე წიგნში ნიცშე ნაწილობაში რომ მან სიმღერის, პოეტურ განსახიერების საშუალებით ვერ შეძლო ის ეთქვა, რაც ცნებების ენაზე გამოჰხატა.

შოპენჰაუერისთვის მუსიკაა სამყაროს მისტერიის უმეშველო მეტყველება.

ნიცშესთვის თუ ფილოსოფია და პოეზია პატალოგიაა და ატაეიზმი, მუსიკა—გედის სიმღერაა როგორც პიროვნების, ისე მთელი ეპოქის. მისი აზროვნების ალგებრაში მუსიკაა უმთავრესად დამნაშავე, ის საკმაოდ მუსიკალური, საკმაოდ პოეტური ბუნების ადამიანი იყო, იმისთვის რომ სისტემატიკოსი და მოაზროვნე არ გამხდარიყო.

მის პიროვნულ ცხოვრებაშიაც ენორულ როლს თამაშობს—მუსიკა. თუ გოეტეს ცხოვრებაში კათოლიციზმის პლასტიურს კულტურას გადაწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, ლუთერანიზმის მუსიკალურმა კულტურამ სიყრმიდანვე თავისებური გეზი მისცა ნიცშეს აზროვნებას და ფილოსოფიას.

მუსიკა ირაციონალური ენაა სამყაროსი, ამიტომაც ირაციონალია უმთავრესი ელემენტი ნიცშეს ფილოსოფიისა. ნიცშეს მუსიკის სიყვარულის შედეგი იყო მისი ვაგნერით გატაცება და ვაგნერზე გულის აკრუება.

იგი „ადრე სიყრმიდანვე მუსიკისა და მუსიკოსების მეგობარია“.

ყველა კარგი მუსიკოსები მარტოსულებია და მუსიკოსებს არათვრი აერთებთ ამ სამყაროსთან“.

აღიარებს ნიცშე.

ჯერ კიდევ ჭაბუკი ნიცშე გართულია თავის მუსიკალურ „იმპროვიზაციებითა“ და „ფანტაზიებით“. მუსიკაში ეძლევა თავდავიწყებას ნიცშე, რომელიც არავითარ ამ ქვეყნიურ გართობაში მონაწილეობას არ იღებდა (ცნობილია მისი განდევილური ხასიათი ადრე სიჭაბუკიდანვე. „გუშინ თავს დამესხა მუსიკის დემონი“. ვკითხულობთ მის დღიურში. ამ გზით ხდება, ნიცშეს თქმით, ფილოსოფოსი—მუსიკოსი, სოკრატესს—ლიონისოს. მას სძულს სოკრატეს ბაზრის ფილოსოფოსი, სოკრატეს რაციონალისტი და აბეზარი ლოლიკოსი, მას

მხოლოდ ის სოკრატესს მოსწონს, რომელსაც ათენის სატუსალოში მუსიკის დემონი შეიპყრობს.

მართლაც, ათენის საპყრობილეში მოშაირე და მემუსიკე სოკრატესს უდიდესი მაგალითია იმისა, რომ გზა პოეზიისა და მუსიკისა ერთ-ერთად ერთი გზაა, რომელსაც ყოველი „მონანიებული“ რაციონალიზმის ტი და „მხოლოდ თეორეტიკოსი“ უნდა შესდგეს.

მუსიკაა მისი შემოქმედების მუზის დემონი. ეს დემონი უჩვენებდა გზას ნიცშეს პირველი ლექსებიდან ზარატუსტრას მეოთხე ნაწილამდის—ნაუმბურგის შულფორტიდან, ტურინის გონების დაბნელებამდის. მისი პირველი ქმნილება „ტრალედის წარმოშობა“ მუსიკიდან იშვა, მუსიკაა მისი სტილის ფრთების შემსხმელი.

„მომაველ თაობისაგან 100 ოდე კაცმა რომ იმდენი რამ შეიძინოს მუსიკიდან რაც მე შემიძენია, სწერს ნიცშე ერვინ როჰდესს, მაშინ სრულიად ახალი კულტურაა (ევროპაში) მოსალოდნელი“.

ნიცშე ზიზლით იხსენიებს თავის თანამედროვე ევროპის ცივილიზაციას, როგორც ანტიმუსიკალურ ფენომენს. ცივილიზაცია მუდამ მტრულ განწყობილებაშია მუსიკასთან. „ცივილიზაციას ისე გააქრობს მუსიკა, როგორც დღის სინათლე ლამპის შუქს“ გვასწავლის რიჰარდ ვაგნერი.

რადგან ცივილიზაციას სხვა რამ უნდა ვიდრე კულტურას. „ცივილიზაციაა მისთვის საფრანგეთის რევოლიუციაც, რომელსაც ნიცშე ზიზლით იხსენიებს. ამ მხრით ნიცშე მეორე გენიაა ევროპაში, გოეტეს შემდეგ, რომელიც საფრანგეთის რევოლიუციისადმი მტრულ განწყობილებას იჩენს.

„ბეთოვენმა უკეთ ჰქნა ვიდრე შილლერმა, ვაგნერმა უკეთ—ვიდრე კლავსტმა“, ხოლო რიჰარდ ვაგნერი შეიცავდა: ვრაიშუტ, ტიქს და გერმანულ რომანტიკოსებს“.

გერმანული რომანტიზმი მუსიკის და მისტიკის კენტავრი იყო.

მუსიკა და მისტიკა იყო ნიცშეს შემოქმედების უმთავრესი ელემენტები.

„მუსიკა ნაბოლარა კულტურისა“.

ბეთოვენის და როსსინის მუსიკამ გამოიტირა მე 18 საუკუნე. საუკუნე ნებიერ ოცნებისა.

მუსიკა ღვთაებრივი ენაა ბნელს დანთქმული ეპოქისა და წარსული დროებისა.

მუსიკისა და მისტიკის კენტავრი იყო თვით ნიცშეც.

IV. მისტიკა.

ნიცშეს ახალი პროფეტია, ნიცშეს ინდივიდუალიზმი თავის განვითარების უკანასკნელ ეტაპებში მისტიკაში გადაიქრა. ზარატუსტრა საუცხოვო მაგალითია, რომ ჩვენ თანამედროვეობაში დიახაც დიდ აღმერთობის შემოქმედელი ინსტინქტი.

ნიცშე თავის თავს უწოდებს C'ome l'uome s'eterna. აქედან იწყება მის შემოქმედებაში და პიროვნულ განცდაში განინდივიდუალება (Entpersönlichung) ზარატუსტრა წინასწარმეტყველური გაშიშვლება პიროვნების და მისივე ემპოდექლესებური გადასვლა ზეინდივიდუალურში, აქ იხატება დიონისოს თავის სმარაგდის მშვენიერების მთიებით მოსილი.

ამ მომენტში გოეტეს აპოლინური თვალი ძლევა მოსილ პიროვნების ღმერთში უკუქცევას ჰხედავდა (Das Zurücktreten des Siegreichen Individuums in den Gott).

„რაც დიდია ადამიანში ეს არის ის, რომ იგი ხილია და არა მიზანი. ის რაც სიყვარულის ღირსია ადამიანში, ეს არის ის, რომ იგი გადასვლაა და დაღუპვა.“

მე მიყვარს იგი ვინც ღმერთს მოაქცევს, რადგან მას უყვარს ღმერთი თვისი.

ვინაიდან იგი უნდა დაიღუპოს თავის ღმერთის რისხვისაგან. ..(ზარატუსტრას წინათქმა).

ზეკაცი და დიონისოს ნიღაბია ერთი და იმავე ღმერთობით დამთვრალ მომავალ ადამიანისა. ვაგნერისა და შოპენჰაუერის ვასალობისაგან განთავისუფლებული ნიცშე თავის შემოქმედების უკანასკნელ ეპოქაში გოეტეს ზედგავლენას განიცდის, მაგრამ აქ უნდა ვიგულისხმოდ მოხუცი გოეტე. გოეტე ავტორი ფაუსტის მეორე ნაწილისა და ეკერმანთან მოსაუბრე ბრძენი. გოეტეს საუბარი ეკერმანთან ნიცშეს სეკულარულ წიგნად მიაჩნია. ხოლო გოეტეს პარნასიზმი და შტურმისა და დრანგის დროის პრომეთეული ტიტანიზმი მისტიკამ დააოკა.

ამ მხრით საინტერესოა გოეტეს „საიდუმლებანი“ აქ გოეტე გვანიშნებს, რომ მხოლოდ ადამიანის საშუალებით შედის ადამიანი ელოიზის მისტერიების რთულ ლაბირინტში.

ხოლო ელოიზის მისტერიები ჰელლენისტური გაგებისა თავის სუბექტად გულისხმობდა არა პიროვნებას სინგულარულად, არამედ პლურალურ პიროვნებას ადამიანობის მოდგმისას. (გაგებული რათქმა

უნდა როგორც ბერძენთა ნაცია) ელოიზის აკავშირებდა ადამიანების კრებულს უხილავ ღმერთთან.

ელოიზის იფარავდა ადამიანობის მოდგმას ქაოტიურ დაქსაქსვისაგან, ელოიზის მარკვალი იყო როგორც ღმერთობასა და ადამიანობას, ისე ადამიანსა და ადამიანს შორის. გრძნობა სამყაროს გამაერთიანებლის ღმერთისა და პასუხისმგებლობა ადამიანთა მოდგმის წინაშე. პასუხის მგებლობა ღვთაების მიმართ, მაშასადამე: ელოიზის მოითხოვს უცილოდ სინგულარულ „მეობის“ და სინგულარულ პასუხისმგებლობის უარყოფას.

ნიცშე კერძო წერილში: *Einer mit seinem Gedanken allein gilt als Narr... Mit zweien beginnt aber die Weisheit.* (ერთი მარტოდენ თავის აზრების ამარად სულელად ითვლება. ორისგან იწყება სიბრძნე.)¹⁾

ოკუმენური სიგიჟე და ოკუმენური მისტიკაა საფუძველი როგორც დიონისოს პროცესიებისა ისე ელოიზის დიდი მისტიკებისა. ეს ოკუმენური მაგიაა საერთო ფონი ტრალედიის წარმოშობებისა და ბერძნული ტრალედია წმინდა რელიგიოზური მისტეა, ტრალედია გავებული როგორც კულტი დიონისოს ღვთაებრივ მაგიასთან დაკავშირებული.

გოეტე: *Der isolierte Mensch gelangt niemals zum Ziele.* განმარტოებული ადამიანი ვერასოდეს მიზანს ვერ მიაღწევს.

(ამას სწერს გოეტე ფაუსტის დასრულების შემდეგ) მისტერია მარტობაში შეუძლებელია.

Immer einmal eins — das gibt auf die Dauer zwei. (მუდამ ერთჯერ ერთი იძლევა ბოლოს: ორს.)

და თვით ზარატუსტრა ახალი მისტიკის იოანეს ნათლისმცემელი დიად შუადღეთა და ხრიოკ უდაბნოთა მეგობარი იშვა შუადღეს. ეს იყო დიადი შუადღე.

Um Mittag war's, da wurde Eins zu Zwei,

Und--Zaratustra ging an mir vorbei.

„იყო შუადღე და ვიხილე ერთი გაორდა. და ზარატუსტრამ ჩემ თვალის წინ გადაიბრინა“. ზარატუსტრას და ნიცშეს ტრალედიაა კონფლიქტი ინდივიდუალურ ყოფასა და ოკუმენურ მისტიკიას შორის. პოემა ზარატუსტრა სხვა რაღაა თუ არა და კივილი მისტიკიისაკენ მიქცეული. ზარატუსტრა ქადაგია დიადი მარადიული უკუ-

¹⁾ შეადარეთ: ნოვალის: *Gemeinschaftlicher Wahnsinn hört auf Wahnsinn zu sein* ოკუმენური სიგიჟე უკვე სიგიჟე აღარ არის ოგი მაგიად იქცევა“.

მოქცევისა, ზარატუსტრა წინასწარმეტყველია ახალი ელოიზის, უნდა მივიდეს ახალი ათასეული წელი ელოიზის მისტერიებში განწმენდილი, უნდა მოვიდეს ახალი ზეკაცური თაობა ელოიზის მისტერიებში პირგაბადრული. მაშინ ჩამოვა ზეციით თაობა ახალი, მაშინ გადაივლის ტრიუმფით მიწაზე გაზაფხულის პირზე მეორეჯერ დაბადებული ღმერთი დიონისოს თავის სმარაგდის მშვევნების მთიებით მოსილი. „უნდა დადუმდეთ! დიდი საგნების მეჩვენება გვიახლოვდება და დასაგნების პირის ჩენა. უნდა დადუმდეთ.

ან იტყოდეთ სიტყვას მალალსა. და სთქვი სულო სიბრძნით ალტყინებულო სიტყვა მალალი.

ჰოი ლამევ, ჰოი ღუმელიო.

და სიჩუმევ სამარების.

ხედავთ მოჰქროლავს ელვარება

ახალ ცთომილის.

შენ ხარ მნათობი უაღრესს ყოფის,

მიახლოვდები?

ჯერ არავის მოლანდებია

შენის სახის მუნჯი მშვევნება.

Incipit Mystera!

ელოიზის მოითხოვდა აბსოლუტურად საიდუმლოს დაცვას.

ხილვა. ტანჯვა. ღუმელი. სამი უმთავრესი ელემენტი ელოიზის მისტერიების. მე-18-ე საუკუნის განმავლობაში იყო ცდა მისტერიის შენახვისა. გოეტეს ვილჰელმ მაისტერის Turm-Gesellschaften—პედაგოგიური პროვინცია. Temenos. ფეხშეუდგმელი. წალკოტი. შემდეგ მისტიური ფრაგმენტი გოეტესი—საიდუმლოებანი.

ბოლოს ჰოლდერლინ—ნოვალის და რომანტიკოსები „საისის ჭაბუკები“ ქრისტიანულ პროტესტანტული რელიგიოზური გრძნობა ნიცშესი მაინც ჰელლენურ ხასიათს ატარებს: „მე მგონია ყოველთვის, თითქოს მე მრავალობით რიცხვში ვიყო“.

ზარატუსტრა ელოიზით განახლებულ ათასეული წლის მოლოდინშია. ზარატუსტრამ ვანიცადა ყველა ის შინაგანი წამებანი, რომელიც შედეგი იყო პიროვნების შენარჩუნებისა და მისტერიისადმი ნების ყოფის კიდრისა. „Das Begreifen ist ein Ende“.

გაგება დასასრულია. ადამიანი მითიურ ბაზილისკივით მოკვდება, როგორც კი თავის თავს დაინახავს აბსოლუტურ შემეცნების სარკეში. ნიცშეში იმარჯვებს ბერძნული იდეა—განინდივიდუალებისა. Ehtpersönlichung!..

არსებობს სპარსული ლეგენდა: მაგიური ბრძენი ინცესტში იბადება. სიბრძნე წყევლაა ბუნებისა.

„სიტყვა საშიშარია. რამდენი რამ არ უნდა გამოსთქვას ადამიანმა, „რა იცის ადამიანმა თავის თავზე? უმთავრესი ბუნებას დღემილში აქვს შემონახული და ადამიანი ამ საიდუმლოებას ვერასოდეს ვერ მიაგნებს“.

ნიცშე მოითხოვს — როგორც ადამიანის პიროვნება, ისე კულტურა მითითურ ნისლში იყოს. უმითოდ ყოველივე ეკულტურა დაიღუპება. ყოველივე კულტურა იმითი იწყება, რომ უამრავი საგნები იღუმალობით უნდა იქნას მოცული.

ნიცშე მოითხოვს ელოიზისეულ ღუმელს და მოკრძალებას.

ნიცშე უდიდესი ოსტატი და ჯადოქარი სიტვისა, სიტყვის წინააღმდეგ ილაშქრებს სუსოსა და ანგელუს სილვზიუსის კვალობაზე. „რისი განცდაც ჩვენ ძალგვიძს იმისთვის სიტყვები არასოდეს არ გვეყოფა“ — აქ ნიცშე მოითხოვს უსიტყვო ჭკრეტას.

ამ ჭკრეტას — ხილვას არისტოტელესის ენაზე ეწოდა პათეინ — იგივე განცდა. ხოლო მათეინ — შესწავლა, შეცნობა.

„იმდერე — არ ილაპარაკო“.

ამგვარად მოხდა ნიცშეს ემპედოკლესური გადასვლა ნიჰილიზმისა და სკეპტიციზმისაგან — მისტიკაში, რაციონალურიდან — ირაციონალურში, ლოგიურიდან — ხელოვურიში. როცა სკეპტიციზმი და ოცნება შეუღლდებიან წარმოიშვება მისტიკა. დიონისის წამებიდან ყოველწლიურად ხელახლად იქმნება ქვეყანა. ტანჯვიდან ხელმეორედ შობა ძირითადი ფონია დიონისოს რელიგიისა. დიონისოს — ელოიზებში მონაწილეც ტანჯვაში ხელმეორედ შობას განიცდის, რადგან ტანჯვა ათანაბრებს როგორც შემწირველს, ისე შეწირულს. აქ დიონისოს ეხმაურება ლუთერულ ქრისტიანობას:

Alle Christen werden solche Herren, wie der Iesus selbst

ქრისტიანები ისეთივე ბატონები გახდებიან მიწაზე, როგორც თვით ქრისტე. ნიცშე შეწირულია ღმერთის დიონისოსი, რომელიც ალივით დაიწვა.

რაფაელს დახატული აქვს პლატონი ზეაპრობილი ხელებით უნდა მოვიდეს ახალი რაფაელი, რომელიც ახალი ევროპის ახალ პლატონს ზეაპრობილი ხელებით დახატავს. ასე დარჩება ნიცშე ადამიანობის ნათელ სსოვნაში. რადგან იგი იყო როგორც ზვარაკი, ისე თვით ტანჯვაში პირგაბადრული ღმერთი დიონისოს თავის სმარაგდის მშვეენებაში გაბრწყინებული.

ტფილისი. დეკემბერი.

ირაკლი ტატიშვილი.

ფრიდრიხ ნიშე.

მისი ცანაღემის მესამეცდათვბამეცე ქლისთავჭე.

ესკიზი.

Il n'a rien vécu en dehors de lui même, et toute sa vie fut dans le drame de sa pensée.

M-me Lou-Andréas Salomé.

ნიცუმეს ცხოვრება მისი საკუთარი აზროვნების დრამის განცდაა. იგი თვითონ არის თავისი სულიერი ტრაგედიის გმირი, ჯალათი და მსხვერპლი. მისი ყოველი აზრი პერსონაჟია, რომელიც ლანდის სახით კვლავ იზიდავს მას მომხიბლავი მაცდურობით შემეცნების წარმტაც, მაგრამ სახიფათო მწერვალებისაკენ.

ნიცუმე უკიდურესობის ჯადოქარია, ახალი სიტყვის მუწყებელი. მასში ბრძენი, მეცნიერი და მსახიობი ერთმანეთს გამარჯვებას ეცილებიან და შეურიგებელ ბრძოლას შემლილობის აპოთეოზით აგვირგვინებენ.

I.

მისი პირველი გატაცების საგანი შოპენჰაუერია. ფრანკფურტელი პესიმისტის ზეგავლენით ნიცუმე ანტიურ საბერძნეთში ეძიებდა სფინქსის ამოცანას, ადამიანის და არსებობის საიდუმლოებას. ერთხანათ მას მხოლოდ საბერძნეთი ჰყავს საოცნებელად. ჰგონია, რომ იქ, ძველი ელადის კიდევბზე, განხორციელდა არა მარტო ფილოსოფიის, არამედ თვით ფილოსოფიური ცხოვრების იდეალიც, რომ იქ, აკროპოლის და დიონისეს თეატრის ნანგრევებში, ტრაგედია—საბერძნეთის ხელოვნების სული—მას წინ გადაუშლის ელევზისის და დელფის მისტერიას. იგი აღტაცებაში მოჰყავს ჰერაკლიტეს. „ქვეყნიერებისათვის მუდამ საჭიროა ქეშმარიტება—ამბობს ნიცუმე—და თუ ეს ასეა, მას მუდამ დასჭირდება ჰერაკლიტე“...

მაგრამ ეს მხოლოდ წუთიერი შეფერხებაა. მალე ის უსულო ნანგრევებს გარდა ვერაფერს დაინახავს.

სად გაჭრა საარაკო გმირთა წყება, რომელი ნაშთი დაარღვევს აკლ-
დამის მუდროებას, რომელი ნანგრევი გამოეხმაურებოდა მას ღვთაე-
ბრივი ხოროს ბანით?!

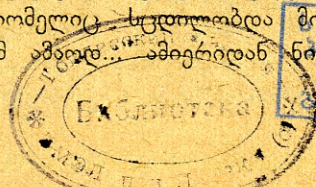
ამ ხანებში ნიცშე უახლოვდება რიჰარდ ვაგნერს. მისმა ტიტანიურმა
პიროვნებამ და მუსიკამ სრულიად შეიპყრო ყრმა ნიცშეს სული და
გაიტაცა.

შოპენჰაუერის აზრით, მუსიკა საგნების სულის მხილებაა და მათი
უშუალო ექსპრესია. ვაგნერის დრამების უმთავრესი მოტივები და
ჰარმონია მართლაც გვიმხელენ მომქმედთა სულიერ მოძრაობას და
თითქმის ჩვენი თვალთ გვაყურებინებენ მათ გულის ძეგრას.

ნიცშე ნეოფიტის აღტაცებით შეჰყურებს ვაგნერის შემოქმედების
ელვარებას და ჰფიქრობს, რომ მან უკვე აღმოაჩინა ის, რასაც ელადის
სასაფლაოზე ამაოდ ეძიებდა. საბერძნეთის ტრაგედია მის თვალში
აწ სულ ახალი ელფერით იხატება. მიუხედავად იმ უფსკრულისა, რო-
მელიც არსებობს თანამედროვე და ანტიური თეატრის შორის, ნიც-
შე რწმუნდება, რომ ტრაგიული გრძნობა ყოველგან და ყოველთვის
ყოფნა-არყოფნის მისტერიის ნაკადულია...

ნიცშეს პირველი წიგნი: Die Geburt der Tragödie (1872) დაწერი-
ლია ვაგნერის და შოპენჰაუერის ძლიერი ზეგავლენით. საბერძნეთის
ხელოვნება ნიცშეს წარმოდგენილი აქვს აპოლონიურ და დიონისურ
ელემენტების კომბინაციად. მშვენიერი ინდივიდუალიზმის სანახაობა,
პოეზიის და სიზმრის წყარო, გადახლართული უნივერსალური შემო-
ქმედება—დანგრევის, თავდავიწყების და მუსიკის ჩანჩქერთან! ტრა-
გედია უნდა გვათრობდეს ერთ და იმავე დროს ინდივიდუალი არსე-
ბობის და კაზმიურ ძალთა სრბოლით. საშინელების და სიბრალულის
გზით ის უნდა გვიტაცებდეს დიონისეს სამხიარულო ფერხულისაყენ,
სადაც თავდავიწყებულნი ჩვენ შეუერთდებით არსთა-არსის შეუმუს-
რავ მოძრაობას და მარადობის შემოქმედ ქარიშხალს.

ეს იყო ნიცშეს პირველი გალაშქრება ოფიციალური ფილოსოფიის
წინააღმდეგ, რომელიც ანათებით დარისხავს მას—ბაზელის უნივერ-
სიტეტის ფილოლოგიის პროფესორს. ნიცშეს გაბედულმა სიტყვამ და
ტრაგედიის განმარტებამ ვაგნერის მუსიკის შემწეობით გამოიწვია
გაშმაგებული კრიტიკა, რომელიც სულიერად მისი აღმატების
ფრთების შეკვეცას, მაგრამ ამაოდ... ამიერიდან ნიცშე უკვდავების
წიაღშია მოქცეული!

შემდეგ წლებში ნიცშე აღრმავებს თავის პირველ წიგნში გამოთქმულ აზრებს. ფილოსოფიაში იგი კვლავ შოპენჰაუერის ერთგული მოწაფეა. უკუაგდება ღმერთს და ადამიანის სულის უკვდავებას. მას სწამს მხოლოდ ტრანსცენდენტალი რეალობა, როგორც ბუნების და კაცობრიობის ძალთა და იდეათა იერაქია. ფილოსოფიის სახელით ომს უცხადებს პოზიტივ მეცნიერებას, რომელიც მოვლენათა მხოლოდ გარეგნობას აღნიშნავს და ლამობს ცხოვრების კანონებით შებოჭვას. ინტუიციის და შემეცნების სახელით ნიცშე ებრძვის ისტორიის ტირანიას. ხელოვნება და არა ისტორია, ამბობს ის, არის რეალური არსებობის ინტერპრეტაცია და ამისათვის ქვეყნიერებას სხვა არავითარი ღირებულება არა აქვს-რა, თუ არა ესთეტიურ ფენომენის. ნიცშე აცხადებს გენიალობის სუვერენობას და ჰქმნის მის კულტს, რადგანაც გენია არის ტრანსცენდენტალი ქვეშარიტების გამომხატველი, მისი მაუწყებელი და მამხილებელი. ვაგნერი ერთი მათგანია. დროთა გარეშე შობილი, მარადობის ქადაგი, გერმანიის კულტურის მსხნელი, დიონისეს და აპოლონის ხელოვნების ახალი მოციქული...

II.

ათი წლის შემდეგ ნიცშე უწოდებს ვაგნერს დეკადანსის მთავარს, თანამედროვე მუსიკის გამრყენელს და უარსა ჰყოფს მის დრამატიული შემოქმედების ნიქს.

თვით ნიცშე არაფერს ამბობს ასეთ ცვლილებაზე. იგი მხოლოდ აღნიშნავს: „ჩემი ცხოვრების უდიდესი გამოცდილება, — ჩემი სნეულები-საგან განთავისუფლებაა, ვაგნერი ერთ ჩემ სნეულებთაგანი იყო“.

ნიცშე მართლა სასწაულს სჩადის. იგი ძირს ამხობს თავის გუშინდელ სათაყვანებელ კერპს და ტრიუმფატორის სილალით ფეხ-ქვეშა ხთელავს არა მარტო ტანჰოიზერის და ლოჰენგრინის ავტორს, არამედ მთელ თავის ოლიმპს, ყველა მისი ღმერთებით.

Menschliches, Allzumenschliches (1878) ნიცშეს სავსებით მეტამორფოზის სარკეა. მას აღარა სწამს არც გენიალობა, არც მეტაფიზიკა, აღარც ხელოვნება და კაცობრიობა. გუშინდელი აღფრთოვანებული იდეალისტი დღეს უკიდურესი პოზიტივისტი და სკეპტიკია, რომელიც უარსა ჰყოფს ტრანსცენდენტულ ქვეშარიტებას, როგორც ფანტასმაგორიას და აღიარებს მოვლენათა დაუსაბამო, დაუსრულებელ, უმიზნო ცვალებადობის ერთად-ერთ რეალობას.

ხელოვნება ქიმერის მონაა. თვით საბერძნეთის პოეტები, რომელთაც ნიცშე ერთ დროს დიდ პატივსა სცემდა, სხვა არაფერს წარმოადგენენ, თუ არა აქტიორებს და ქვეშარიტების დამამახინჯებელ, გა-

მოკნულ მატყუარებს. დიონისეს ხელოვნების ქურუმნი—გოდნობით მთვრალნი; ენტუზიაზმი—არაყი, რომელიც ნერვებს უშლის ველურ ადამიანს და ღუბავს მას; გენიალობა—იაფ-ფასიანი დიდება და ატავიზმის შედეგი; ზნეობა—ეგოიზმი და ინტერესი; ექსტაზიური მახულის მაგიერ—გონიერი სოკრატე... და ამიტომ: Fiat veritas! pereat vita!

ამიერიდან ნიცშე თავს ანებებს ცხოვრების შარა-გზას და საკუთარი ბილიკით მიისწრაფის უდაბნოსაკენ, რომლის ცისკამარა თანდათან იქუშება შავი ღრუბლებით და დაღუპვას ემუქრება მწირ მოგზაურს...

„რა დაემართა ღმერთს? მე გეტყვი! ჩვენ ის მოვკალით! ჩვენ ყველანი მისი მკვლევები ვართ!“ მაგრამ შესძლებს თუ არა ნიცშე ამის ატანას? რა წყალი გაჰბანს მის, ღმერთების სისხლში გასვრილ ხელებს? იპოვის თუ არა თავშესაფარს უმეგობრო, უსახლკარო, მოხეტიალე აპსიდერი?..

ნიცშე ახორციელებს მე-XIX საუკუნის ანტირელიგიურ ტენდენციას. სინამდვილე და არა ილუზია. სამყარო მოკლებული ღმერთს, საყრდნობელს, წესებს, პერმანენტ სუბსტანციას, უაზრო, უმიზნო, ცარიელი—ასეთია ნიცშეს ფენომენალიზმი.

ამაოდ სცდილობს ნიცშე ისეთი ავტორიტეტის გამოახვევას, რომელიც დაიჭერს დამზობილ ღმერთის ადგილს. „ზნეობრივი შეგნება“ და მისი ფიპერატივი, „გონიერება“. „სოციალური ინსტინქტი“, „ისტორია“, „უმრავლესობის ბედნიერება“, ან ყველა ამის მაგიერ—ანოსტიზმი და ბოლოს—ცხოვრება არარაობაა, ხოლო ჩვენი შემეცნება კი—ბიოლოგიური ფანტასმაგორია და ფალსიფიკაცია...

ნიცშე ჰკლავს ღმერთს, მაგრამ მისი აჩრდილი?

„მზავრო ვინა ხარ შენ?—დაისვენე. —დავისვენო?— უცნაური ყოფილხარ!—რა საჭიროა დასვენება?—უკეთესი იქნება მომცე ნილაბი.—რა? კიდევ ერთი ნილაბი“... ნიცშესათვის საჭიროა ნილაბი, ეხლა იგი მოგზაური და მისი ჩრდილია, რომელიც გადაელობება შეღამებული დღის შორეულ ცისკრებს და მაცდური ლუციფერის ხმით ჩასურჩულებს ყურში: „განა შენ არ დაიფიცე ბოლო მოულო ყველა ქიმერებს? მოსპე, მოსპე ზეციური აბსურდი, სიზმარი. გასწი შენი საკუთარი სამეფოსაკენ, სადაც შენ მარტოდ-მარტო იმეფებ“. ამაოდ ეძებს ნიცშე მარტობას. იგი გარ მოუცავს მრავალ აჩრდილს. თან სდევნენ მის მიერ უარყოფილი „მავნე ჯადოქარნი“—შოპენჰაუერი და ვაგნერი. „რა გსურთ ჩემგან?—ეკითხება მოგზაური, —დიღიხანია, რაც მე თქვენ დაგხოცეთ, წყეულო მოჩვენებანი!“ „ჩვენ მხოლოდ შენ

მასწავლებელთა ლანდები ვართ. შენ მათი ბეჭედი გაზის და ამიტომ დაგყვებით თან. ლანდის მოკვლა შეუძლებელია. ჩვენ შენი ატმოსფერის სტუმარში ვართ“, უპასუხებენ აჩრდილნი. ნიცშე სასტიკად ამათრახებს აბეზარ სტუმრებს და შეუპოვრად განაგრძობს გზას. მაგრამ ყოველ ნაბიჯზე მოესპის მათი ილუმალი ხმა: „აქა ვართ, უფრო შორს გასწი“... მართლა წინა წავა, რომ შეხვდეს თავის გულნადებ ხარატუსტრას.

III.

Die fröhliche Wissenschaft (1882) ნიცშეს ახალი შეტამორფოზის კვირძალია. „მე მსურს ვიფრინო, მხოლოდ ვიფრინო“, ამბობს ის. ნიცშეს აღარ აკმაყოფილებს პოზიტივიზმის ხუნდების ტარება. მისი ოცნებით სავე ბუნება ველარ ურიგდება დეტერმინიზმის ატმოსფერას, რომელიც იკისრა, როგორც ეპიტიმია... 'Eh! bien, vogue la galère თავისუფლებისაკენ, რომელიც სასწაულად აღმოცენდება ძლიერი ადამიანის ნებისყოფისაგან. ძირს სოკრატეს გონიერება და გაუმარჯოს ინსტიკტს!

ენგანდინის სიმბლღეებზე, მის პატარა უძრავ ტბათა შორის, რომელთა სიღრმიდან მარტოობა ლაპარაკობს, ნიცშემ იგემა ხარატუსტრას სიზმარი და შეასხა თავის სულს არწივის აღმაფრენა...

ოცდაათი წლის ხარატუსტრა შეუდგა განდეგილის ცხოვრებას. ათი წელიწადი სცხოვრობდა გამოქვაბულში თავის საყვარელ ცხოველებთან—არწივ და გველთან—ერთად და სტკებოდა თავის მარტოობით. ათი წლის შემდეგ გადასწყვიტა ადამიანებს გამოხმურებოდა და მათთვის თავის სულიერი საუნჯე გაენაწილებინა. გზაზე წააწყდება ერთ მოხუცებულ მეუღაბნოეს, რომლის ლოცვაც არ ესიამოვნება ხარატუსტრას ყურს. მწირს წინ გაუვლის ირონიული ღიმილით და თავის თავს შეეკითხება: „ნუ თუ შესაძლებელია—ამ მოხუც წმიდანს ვერ გაუგია, რომ ღმერთი მოკვდა? მახლობელ ქალაქში ჰპოებს ბრბოს, რომელიც შეყრილა მოედანზე და უცდის ჯამბაზის მოსვლას. ხარატუსტრა მიმართავს ხალხს ქადაგებით... „თქვენ განვლეთ გზა ჭიაცელიდან ადამიანამდე და ბევრი თქვენგანი ჯერ კიდევ მატლია. ერთ დროს თქვენ მაიმუნები იყავით და ეხლაც ადამიანი უფრო მაიმუნია, ვიდრე სხვა რომელიმე მაიმუნი... ერთ დროს ღმერთის შევინება უსაშინელესი გინება იყო მაგრამ ღმერთი მოკვდა და მას თან გადაჰყენენ მისი მაგინებელნიც... გაფიცებთ, ძმანო, იყვნეთ ერთგულნი ამა სოფლისა და არ დაუჯეროთ მათ, ვინც საიქიო იმედებზე გელაპარაკებიან!.. მე თქვენ გას-

წველით ზეკაცს, რომელიც არის აზრი ქვეყნიერებისა... ბრბო ვერ მიხვდება ზარატუსტრას ქადაგებას. მატლი—მაიმუნი—ადამიანი—მკვდარი ღმერთი და მის ადგილას ზეკაცი—მისთვის გაუგებელია ამისათვის საჭიროა ადამიანის სამჯერ გარდაქმნა, რომლის იგავს ზარატუსტრა კვლავ დაბრუნებული თავის გამოქვაბულში, უამბობს მასთან მოსულ მოწაფეთ. „ადამიანი უნდა გარდაიქცეს აქლემად-ლომად და ბავშვად“. აქლემი მომთმენი და ბევრის ამტანი ცხოველია, რომელიც ზიდავს მძიმე ტვირთს, აღის მაღალ მთებზე, სვამს უწმინდურ წყალს და იკვებება ხმელი ბალახით. ამგვარადვე მოიქცევს სული მისთვის საჭირო საუნჯეს. მაგრამ ერთ დღეს აქლემი უდაბნოში ლომად გარდაიქცევა და შეებრძოლება თავის ღმერთს, თავის ვეშაპს, რომელსაც აქამდე ემსახურებოდა და რომლის სახელიც არს: „შენ მოვალე ხარ“. „მე მსურს“, შესძახებს ლომი, მოსპობს თავისი სიყვარულის სავანს—მოვალეობას—და შეიქმნება თავისუფალი. რა საჭიროა მძლავრი ლომისათვის ბავშვად გარდაქმნა? ბავშვი უმანკოებაა, ლაღობა, თავდავიწყება, ინსტინქტი, რომელიც ჰქმნის ახალ ცას და ახალ დედამიწას.

სულის მაგიერ ინსტინქტი, სხეული—ეს მხოლოდ—გრძნობარე პლურალობა, ზავი ომში, ჯოჯი, რომელსაც ერთი მწყემსი მწყსობს—ასეთია ზარატუსტრას მიწიერების აპოლოგია.

ზარატუსტრა ომს უცხადებს წარსულს და სწყევტს მაგნეტიურ ჯაჭვს, რომელიც აერთებს დროსა და ჟამს; აწყყობს წარსულთან. წარსულში ყველა ბრძენი და წინასწარმეტყველნი, რეგვენნი და პედანტები იყვნენ. მხოლოდ მოცეკვარე, გულცივი, მომცინარე, გულადი ზარატუსტრა შესძლებს მაღალ მთებზე ასვლას, რადგანაც მას შორს-ქვრეტა უყვარს, უყვარს თვალმიუწოდომელი ჰორიზონტები, სათნოების და ბოროტების გაღმა ყოფნა.

ერთ დღეს სიზმარს ნახავს: ბავშვი სარკეს მიაწოდებს, ჩაიხედავს და შიგ დაინახავს საშინელი დემონის მოხარხარე სახეს. რას ნიშნავს ეს? მართლა მტერთა კარიკატურას ზარატუსტრას მოძღვრებაზე?.. თუ ეს სინიდისის უკანასკნელი გამაფრთხილებელი ხმაა, მკვდარი ღმერთის ლანდი? მაგრამ სინიდისის ქენჯნა უძლურთა ხვედრია და ზეკაცის გულს არ ეკარება. ზარატუსტრა გამოვარდება გამოქვაბულიდან და დაიწყებს ჰიმნს სანეტარო კუნძულთა სადიდებელათ, რომელნიც მან უნდა დაიპყროს... ..დიდ ხანს უსმენდი მარტოობას და ამგვარად გადაეჩვიე სიჩუმეს... მსურს ჩემი სიტყვის ჩანჩქერით მოვრწყო ხეობა, მსურს ახალი გზები, ვგრძნობ ახალი სიტყვის მოვლინებას: როგორც ყველა შემოქმედი, მეც დავიღალე ძველი სიტყვებით, ჩემს

სულს აღარ სურს ნაცვეთ ქალამნებით სიარული... როგორც მახარობელი ხმა. მსურს გადავლახო ზღვანი და ვპოვო სანეტარო კუნძულები, სადაც ჩემი მეგობრები მოსახლეობენ“.

ზარატუსტრა სანეტარო კუნძულებზეა. გვიჩვენებს თუ არა ის თავის მეგობართა და მოწაფეთა ახალ ჯგუფს, ახალ ქალაქს? ცელავ, განდეგილის მონოლოგები, კელავ გამათახსირებელი სატირა იმ საზოგადოებაზე, რომელიც მან დასტოვა. სასაცილოდ იგდებს თანასწორობის მქადაგებელთ და უწოდებს მათ: „შურისა და სიძულვილის ტარანტულებს“; პოლიტიკოსებს, რომელთაც პატივსა სცემენ იმიტომ, რომ ემსახურებიან ბრბოთა ცრუმორწმუნრებას, როგორც შინაური პირუტყენი, ადვილად იღვამენ მის კენს, ან პატარა სახედარივით შეებმევიან დიდი პოლიტიკის ეტლში. დასცინის ფილოსოფოსთ, რომელნიც მოგვაგონებენ ცუდად გახედნილ ველურ ნადირებს და „ბუნავთან წაჩოქილ გარეულ ტახებს“; სძულს მეცნაერნი და ამსგავსებს მათ „მტვერში გახვეულ ფქვილის ტომრებს“. ნამეტნავად ცუდათ იხსენიებს პოეტებს, რომელთაც ძალიან ცოტა იციან, ცუდათ სწავლობენ და ამიტომ იძულებულნი არიან იცრუონ... ცოტა ვნებიანობა, ცოტა მოწყენილობა—ასეთია მათი საუკეთესო ტიპი. ისინი უწოდებენ თავიანთ თავს ზავის ჩამომგდებელთ, მაგრამ ნამდვილათ კი ყალბი მაქანკლები არიან. „მსურდა ბაღე გადამესროლა მათს ზღვაში, მაგრამ გარდა მოხუცი ღმერთის თავისა, იქიდან სხვა ვერაფერი ამოვზიდე... შესაძლებელია თვითონაც ზღვიერნი იყვნენ? მართალია, იქ მარგალიტებსაც ჰპოვებენ, მაგრამ როდესაც იქ სულს ეძებენ, ჰპოებენ მხოლოდ მლაშე ქაფს. პოეტებს ზღვისაგან უსწავლიათ ფარშავანგობა და შეუთვისებიათ მისი ამაოება. ისინი ალაყ-მალაყს გადადიან და ჯამბაზობენ თვით უმზგავსი კამეჩების წინ, თუ ესენი მათ ცქერას მოისურვებენ. ასეთია ზღვა მათი ამაოების!

ზარატუსტრა დასცინის კულტუროსანთ და განათლებულთ, უწოდებს მათ „ჭრელი ქოთნების სამშობლოს“, საფრთხობელას, ბერწთ, აზროვნების ქარებს, ჩონჩხს, რომელიც მოსპობის ღირსია.

უნდა წარიღვნას ყოველივე, რაც კი სცოცხლობს!... შეუბრალებელია ზარატუსტრა, მის გულს და სულს არ ეკარება ადამიანთა ტანჯვა, იგი სიხარულის მაყარია, მოცეკვარი, ლაღი, უდარდელი... მაგრამ რამდენ ხანს გასტანს ლხენით სიმთვრალე და საზეიმო საგალობელი?!

ზარატუსტრა, ვხედავ, შენი სანეტარო კუნძულების მზეს უკვე ბინდი ეპარება და, საცაა, ხეობიდან სუსხიანი თერხვი ამოვარდება. აგერ ზიხარ და გსურს დასტკბე ზღვის ტალღებში ჩამავალი მზის მშვენი-

ერების სურათით. აგერ ელვარე ტალღებში საფლავებით სასვე შავი კუნძული აღმოცენდა, შენ მათ უძახი მტერთა სასაფლაოს და ირწმუნები რომ კლდეთა დამმსხვრევი შენი ნებისყოფა, როგორც მარადობის ჭაბუკი, ზედ აზის დამარცხებულთა აკლდამას... მაშ რა გაწუხებს? ნუ თუ მართლა მწუხარე კუნძული შენი ახალგაზდობის ძვირფასი სიზმრების სასაფლაოა და მწარედ მოსთქვამ მათს დაკარგვას!. მაგრამ გვიანლაა—*allia iacta est*, უკან ველარ დაბრუნდები, აწ ველარაფერი განუგეშებს...

ერთ ღამეს ზარატუსტრა ქურდულად სტოვებს სანეტარო კუნძულებს და კვლავ თავისი გამოქვამულის და ძველ მეგობარ არწივის და ვველისაკენ მიეშურება. აქ მას ღვთაებების იდეა მოსვენებას არ აძლევს და დამოკლეს მახვილით თავს დასტრიალებს. მან დდინხანია ღმერთი უარყო და ეზიზღება ყველა ჩოქზე მდგარი და ლოცვისათვის გულხელდაკრეფილი. ლოცვა სიბილწეა... როგორ შეურიგდება ამაყი ზარატუსტრა ღმერთის არსებობას?!... „მე ვარ უღმერთო ზარატუსტრა... და ჩემგან უნდა იშვას ზეკაცი“.

ზარატუსტრა აცხადებს თავის ახალ მცნებათა ფიცარს, მის კონცეპციით ცხოვრების საფუძველი ბატონობის სურვილია. უფროსი მონა ბატონს ხელფებს უფლოკავს, ამიტომ რომ უნდა თვითონ უმცროსებზე იბატონოს ასეთია არსებობის მიზანი და შინაარსი. აქედან—მისი შეხედულება ზნეობაზე. სიკეთე და ბოროტება ადამიანების გამოგონილია. სიკეთე უღელია, რომელიც ძლიერთ სუსტთა კისერზე დაუდევიათ, მაშასადამე მას არავეთარი საფუძველი არა აქვს გარდა ძალმომრეობის. „ჭკმენ რაცა გსურდეს, მაგრამ იცოდე „სურვილი“—ეს არის ზარატუსტრას ზნეობრივი აღთქმა. ბოროტებასაც თავისი ს-ფუძველი აქვს. ზარატუსტრას უურო ბოროტნი მოსწონს: მათში მეტი ენერგიაა. ბოროტებას ჯერ კიდევ მომავალი აქვს და მის მზეს ჯერ კიდევ არ დაუსამზრია „საჭიროა, რომ თქვენმა გარეულმა კატებმა ჰშვან ვეფხენი, თქვენმა ჯოჯოებმა და ხელიკებმა—ვეშანი და ხეითქნი...“

ბოროტო ზარატუსტრა, შენ კვლავ თრთი!? მარადის დაუსრულებელი არსის მოჩვენება სული—სიმძიმისა—ეხლა ზედ მხრებზედ მოგვექცევი, ტყვიად გეწვეთება ყურებში, აზრში და ტვინში და ხითხითებს: „ჰოი, ზარატუსტრა, კლდეო სიბრძნისა, კლდეო შურდულისა, ვარსკვლავთა მმუსრაგო, შენ მალლა აფრინდი, მაგრამ ყოველი ზევით ასროლილი ქვა ძირს ეცემა... შენ მალლა აისროლე ქვა, მაგრამ ის შენ თვითონვე დაგეცემა“... თავს ინუგეშებს, რომ შენი საკუთარი დაღუპისაგან ზეკაცი დაიბადება. ნუ თუ ეს ნუგეში ერთ შენ ნილაბთავანია?!

ზარატუსტრა შეკრებს თანამედროვე საზოგადოების უწარჩინებულესთ მათ შორის ჩვენ ვხედავთ ორ ძლიერებით მოღლილ მეფეს, უტახტო პაპს, უბადრუკ ჯადოქართ და სხვებს. ყველა ამათ მოიწვევს საზიმიოთ თავის გამოქვაბულში და გაუმასპინძლდება არწივის მით მოტანილ კრავით მისდა მოსაგონებლად, რომ სუსტი ძლიერთა საქმელათ არის გაჩენილი... პლატონის ლხინი, ქრისტეს სერობა, თუ ორივეს პაროდია?!

ზარატუსტრა ცოტა ხნით დასტოვებს სტუმრებს და კარში გავა უკან დაბრუნებისას ნახავს, რომ მისი სტუმრები სახედრის წინ ლოცულობენ და მას გუნდრუქს უკმევენ. ზარატუსტრა მიხვდება, რომ თვით უწარჩინებულეს ადამიანთათვის აუცილებელი ყოფილა ვისიმე ან რისიმე გაღმერთება, თუნდაც სახედრის. ისინი ღირსი არ ყოფილან მისი ყურადღების, მასა სჭირია ძლიერნი, რომელიც თავს არ იხრიან. ამ დროს ზარატუსტრა შეამჩნევს მის ფეხ-ქვეშ მწოლიარე ლომს, რომელიც იკინის. სხვებისათვის საშინელი ლომი ზარატუსტრას ხელებს ულოკავს. ფეხზე წამოდგება და დაიღრიალებს. თავზარდაცემული სტუმრები გაიქცევიან, წინასარმეტყველი მარტოკა დარჩება და ჰფიქრობს, რომ რჩეულთადმი თანაგრძნობა მისი უკანასკნელი ცოდვა იყო. ეხლა ის მოელოდება თავის ნამდვილ შვილთ და ბრწყინავს ამომავალ მზისებრ“.

ბრწყინავს ზარატუსტრა, მაგრამ ბნელით და წყვედიდით იხშობა ნიციშეს გონება. „ათას მოგონებათა შორის რყეული, მოქანცული ყველა ქრილობით, გათოშილი მრავალი, ყინვით, გამბული საკუთარ მახეში, ჩემი თავის მცოდნე და ჯალათი! სნეული, რომელიც კვდება გველის შხამით, ტყვე, რომელსაც მწარე ბედი ეწია, ვმუშაობ წელში მოხრი ჩემს საკუთარ მალაროებში, ჩემს საკუთარ „მე“-ში გამომწყვდეული, როგორც გამოქვაბულში. მე თვითონ ვასამარებ ჩემს თავს და ჩემი საკუთარი საფლავი ვარ მე, უძღური, გაშემებული. ლეში“. ასე სწერდა ნიციშე უკანასკნელად თავის „დიონისეს დითირამბში“.

ჩაჰქრა ნიციშეს გენია და თან წაიღო ზარატუსტრას მომავალი იმედი, რომელიც მახვილ ყურთ კვლავ წარმტაც და სასიხარულო ამბის სიტკბოებით ეალერსება... შეეყრება თუ არა ზარატუსტრა თავის საიმედო პირმშოს, გავიგონებთ თუ არა ოდესმე მის „ამინს“... რას სქვრეტდენ მისტერიის ზღვით აღესილი ნიციშეს თვალები, როდესაც ის გაჩუმებული, უმოძრაოთ შესცქეროდა ვაიმარის ცას? — იმედის და სიყვარულის სიმბოლოს ქრისტეს ჯვარს, ანტიქრისტეს ტახტზე მჯდარ, გამარჯვებულ ზარატუსტრას, თუ ოქროს-თმიანი ვალკირიათა გუნდს და თვით ოდინს ვანგერის სახით.

მოუტანა თუ არა შემოიღობამ რაიმე შეგება კაცთა შორის ზეკაც ნიციშეს, რომელზედაც შეგვიძლია ვსთქვათ გოეტეს სიტყვებით:

„Im Weiterschreiten fand er Qual und Glück,
Er, unbefriedigt jeden Augenblick.“

კონსტანტინე გამსახურდია

მე ვარ სარანგი ღამისა

ღამე არის მწვანე მანდილოსანი.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამე არის იღუმალის მგოსანი.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამე მოგვცა მაცხოვარის ხატმა:
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამე არის ღვთაებრივის ატმან?—
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამეების სიბნელეში ვიშვით.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
დავიღვევით ღამეების შიშით.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამე მოვა სიძე ანაზღვეული.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამეს ეტრფის ყველა მზედაღვეული,
მე ვარ სარანგი ღამისა:
ღამე არის ნაღვლიანთა მაცხოვარ.
მე ვარ სარანგი ღამისა:
მადლობა ღმერთს მხოლოდ ღამეს ვახსოვარ
მე ვარ სარანგი ღამისა.

ტფილისი დეკემბერი

ვასო გორგაძე.

მეგობრებო გორის წინდა მიგრება

სალთვაგად 4 ივანონისთვის

მე არასდროს არ ვყოფილვარ ასეთი გულწრფელი!
მეც მინდა ვიყო მეგობარი წმინდანების-,
როგორც ჩემი წინაპრები:
მღვდლები: ბესარიონ შიო,
რომელთაც დღე დაჰლიეს
ღმერთის დიდებაში-მარხვით და ლოცვით!
მკრელ აღმასებათ
გაიელვებენ ჩემ წინ დანები
გარდასულ ცოდვების...
(მე ყოველთვის მაშინებს იმათი ლანდი!)
რასისი ტკივილებით
მომეწამლა სისხლი
და აღარ მასვენებს სახე
ღვთის მშობლის
დარბილებული ცრემლით და პურპურიით!
მეც ვიცი:
დღეს არავის აღარ მოსწონს ჩემი სახე დახეთქილი,
რომელიც ატარებს მელანქოლიას.
თუმცა მე ვფიქრობ ახლა სულ სხვაზე:
..... რომ იცოდეთ:
როგორ დაღონებულა დღეს ჩვენი სოფელი!
კრამიტთან სახლებიდან აღარ ამოდის ბოლი,
ოდელიას ხმები აღარსად გაისმის,
აღარ მახარებს გოგო-ბიჭების მღერა.
დღესასწაულზე აღარ დადიან,
ერთმანეთის მოსაკითხავად!
მივეყები შე შარას დაბურღულს ეკალათი
და ხელკალათით.

მიმაქვს შესაწირავი წმინდა გიორგისთვის,
რომელიც მთარეელოზს ჩემ გვარს დიდხანია!
მივდივარ და გულში
სასოება მისვენია
ათასი წლების!
საუკუნეების!
მე ვიცი; რომ დღეს ავტირდები უკანასკნელად
ხატებთან,
როგორც ქლექიანი ლაფორგი
და ვგრძნობ დახაშმულ ბაგეზე
სიტყვების ბარბაცს:
მავნე ფიქრებისგან და მიმოცდუნებისგან
მთარვიდე, წმინდაო გიორგი!

ოდრხე.

აბასთუმანი სასახლე.

22 წ. 10-VIII.

ბერნტი გრანელი.

შემოწმება ქარში

ქარია მძლავრი, და სალამოა,
ცაზე ყვითელი ღრუბლები რბიან.
იმას არ ველი, ის აღარ მოვა,
იმაზე წუხელ არ მიფიქრია...

მზე დაიმაღლა ყვითელი ფერით,
(არც ეს ბედია ქარზე ნაკლები).
მთებზე ჩამოწვა ლურჯი ღრუბელი,
ღრუბელი მზგავსი მაღალ აქლემის.

ქარია ისევ, და სალამოა,
ქარმა ჩემ სურვილს ფრთები მოსტეხა.
ის არ მოსულა, ის აღარ მოვა,
ის დადიოდა ბალში ოდესღაც.

ღამდება, და მეც ვცილდები საზღვარს.
სალამოს დარდი უფრო მწარეა.
ის აღბად თეთრი თოვლია სადღაც,
ის შორეული სიმწუხარეა.

ო, ყოველივე როგორ მომბეზრდა,
ქარია ისევ, და სალამოა;
ის დაიკარგა ქარში ოდესღაც,
იმას არ ველი, ის აღარ მოვა.
ტფილისი, ნოემბერი.

მარიჯან.

ლაქსი შეშთხავით

დღეს შენ გაურბი ქვეყნის ვანდალებს.
ჩემს სამაჯურებს ექვსჯერ აები;
მოწყენილ ხატთან სპარსულ შანდალებს
დაანთებს მორცხვად ლექსის ტაეპი.

როდესაც მტერი ტყვიას სთესავდა,
ქუჩებს მოედო ტრაჟიკის მარში,
ჩენი სნეული დანათესავდა,
გავშალეთ ფრთები ზღაპრულ სიზმარში.

მე შენთან ვრჩები სხვის მონატრული
მწვავეს სხვაზე ფიქრი აღისფერ რკალად.
სხვადასხვაობა მიყვარს მხატვრული,
მაგრამ რად მთვლიან უცნაურ ქალად!

ტანი გავქურდე ცხელ შადრევანში.
თოვლში ზამბახი ავახამხამე
მაშინებს ვნების ძველი რევანში,
რომ დაგიბრუნო პირველი ღამე.

ლიმილს მივენდე, სევდამ დამტოვა:
ქარი ხეებში ამტვრევს ურდულებს,
და როგორც ბლოკი და ახმატოვა
გავყვეთ კუბოებს მზით შესუდრულებს.

ტფილისი. სექტემბერი.

ი. მოსაზვინი

ჩემი მზა პრესალი

იყო ანთება. გზა უცხოეთი.
გადასხლება ჩემის ბრძანებით,—
გაგიყვებაში გავხდი პოეტი—
ცოდვების ბოდვით და მონანებით.

ადგენ ქარები გრძელი კუდებით.
(უდაბნოებში უფრო ხშირია
მზის დაღამება და გამრუდება..)
და გზები ასჯერ გადაირია.

მივეყვანი ტალღებს-გზა-დაბურდული
და მდევდა უკან ბედის მწერალი;
მიმაქანებდა როგორც შურდული
ფიქრი ღმერთებთან ნაქიმერალი

გადავიფარე ბინდის ზეწარი,
ყოველი წუთით განცდა სხვაობდა.
და დავსხლტი ისევ და უეცარი
ბედი ოხერი ამიქაობდა.

და ეხლა ჩემთვის არც უცხოეთი,
სამშობლოც ჩემთვის ბნელად მოუნდა:
უძილო ქართან ჰზოდავს პოეტი
ღმერთი გაგიყვდა და გაკლოუნდა.

გარდელი.

წიგნი უკრძალავს

ჩემი ცხოვრება.

... ჩემი ცხოვრების დასაწყისი მოსამსახურე გოგომ ნაგავს გააყოლა. უდაბნოს სიცარიელე ვიგრძენი, როდესაც ოთახში შევედი და აფორიაქებული საწერი მაგიდის ნაცვლად დიასახლისობის კვალი და ნიშანი შევამჩნიე. აღარაფერი თავის ადგილას არ დამხვდა: ყველაზე ადრე თვალში მეცა სამელნე, რომელსაც თავისი ჩვეულებრივი სახე დაჰკარგოდა და გაწკრივებული, დრო-გადასული პატარძალივით, ბრიყვეული ამპარტავნობით მაგიდის შუა-გულს წამოკიმულყო. თავზე სახურავი წამოედო, თითქოს უამისოდ კი ვერ შეასრულებდა თავის საცოდავ დანიშნულებას. სკამები, რომლებიც დღემდის სხვა და სხვა კუთხეებში დგომას იყენენ დაჩვეულნი, ეხლა სადილის მაგიდას ცირკის ძაღლებივით შემოსხდომოდნენ და კბილებ ჩაცვივნილი ბებრსავით თავიანთი ჩალა-ჩაგლეჯილი ზურგით სულელურად შემომცქეროდნენ. ფეხ-მოტეხილი სავარძელი ასკინკილა მითროკიალებულიყო ბუხართან და მხარზე რალაც ტილო გადაეგდო, ალბათ, იმისთვის, რომ თავისი მობერებული სახისთვის ბურჟუაზიული კოლორიტი მიეცა. გაღებული ფანჯრიდან ქარი შხულით შემოდოდა და ფარდებს ატკაცუნებდა. შესვლისთანავე მოსამსახურე გოგო გამომეგება და ღრეკით მითხრა:— ხომ ხედავთ, რა კარგათ დავალაგე ოთახი! ფანჯრები შეგიძლიანთ დახუროთ, ჰაერი გაიწმინდა. კმაყოფილი ხართ?.

მოსამსახურე გოგოს სახელოები აწეული რომ არა ჰქონოდა და მსუქანი მკლავები არ დამენახა, უსათუოდ ვაგჯავრდებოდი; მაგრამ ახალმა სანახაობამ გულისყური თავისკენ მიიპყრო და დამავიწყებინა მეკითხა, ესოდენ დიდი შრომის გაწვევისთვის რა ჯილდოსა მითხოვდა. პასუხის ნაცვლად თითები საწერ მაგიდაზე დიპლიპიტოს ჩხირებსავით ავათამაშე და ჩავფიქრდი.

— არ მოგწონთ?— ცოტა არ იყოს შემკრთალი კილოთი მკითხა მოსამსახურემ.

— რა? თქვენი მკლავები?

ქალი გაწითლდა, სახელოები ჩამოიშვა და გაკვირვებით შემომხედა.

— რამდენი ხანია, რაც ჩემთან მსახურობთ?

— სამი დღე.

— ორი კვირისა მიირთვით და წაბრძანდით, თავისუფალი ხართ. უჯრიდან ფული ამოვიღე და გაცემული ქალს ხელში ჩავუდღე. წავიდა და ჩემი ცხოვრების დასაწყისიც თან წაიღო: ნაგავს გააყოლა ფურცლები, რომლებზედაც აღბეჭდილი იყო დღენი ჩემი ცხოვრებისა. ფურცელი ფურცელს მისდევდა, როგორც დღე-დღეს. მოსამსახურე გოგომ ფურცლებზე აღბეჭდილი დღენი ჩემი ცხოვრებისა სანაგვეში მოაქცია და, ალბათ, ეს აძლევდა მის ჩასუქებულ სახეს კმაყოფილ გამომეტყველებას. ამიტომ ახლად დავიწყეთ. წარსულს შავი სუდარა ჩამოვაფარეთ და დავიწყეთ იმ დროიდან, როდესაც ისევ მარტო დავრჩი, გაქვარტლული ლამფისა და აულაგებელი ლოგინის ანაბარა. მე და ჩემი ოთახი! მარტო იმან იცის საიდუმლოებანი ჩემი სულისა, მარტო ის არის ჩემი მესაიდუმლე. მხოლოდ ერთხელ შემოიჭრა ჩემს ოთახში უცხო ადამიანი და ისიც თითქოს იმიტომ, რომ თავისი უხეში, ხორცად ქცეული მკლავებით მოეხვეტა ფურცლები ჩემი ცხოვრებისა და ნაგავისთვის გაეყოლებინა. სკამებიც დაისვენებენ. ტუსალებსავით მაგიდის გარშემო არ აიტუზებიან და თავისი საცოდავი სახით გულს აღარ დამიმძარებენ. ჩემი ცხოვრება ნორმალურ კალაპოტში ჩადგა: ცარიელ ოთახში სრული არეულობაა.

* * *

მხიარულად გავიღვიძე. ეს იყო სიხარული სიმარტოვისა. იქ, სამზარეულოში აღარავინ მეგულებოდა. ვგრძნობდი, დარაჯსავით კარებს უკან არავინ არ იყო ატუზული და არ ელოდა იმ წუთს, როდესაც კრაოტის კრაჭუნი ან უცაბედი დახველება ნებას მისცემდა ოთახში შემოჭრილიყო და ესოდენ სასიამოვნო მარტოობა და მყუდროება დაერღვია. სიამოვნება იმდენად დიდი იყო, რომ გაშმაგებული ძალათი კრაჭუნი დავაწყობინე კრაოტსა და რამდენჯერმე მაგრა ჩავახველე თან სამზარეულოს კარებს შევსცქეროდი და ვიცინოდი, გიჟივით ვიცინოდი, რაკი ვხედავდი, რომ ჩემს ოინებს არავითარი შედეგი არ მოსდევდა და სამზარეულოს კარები არ იღებოდა.

გარედ უკვე კაშკაშა დღე იყო. საჩქაროდ ჩავიცივი, პირი დავიბანე და სასეირნოდ გავედი. აუარებელი ხალხი იყო გამოსული. რუსთაველის პროსპექტზე მიმავალ ადამიანთა ტალღას შეუერთდი და ზღაზნით თავისუფლების მოედნისკენ გავსწიე. თავისუფლების

მოედნიდან გამობრუნებას ვაპირებდი, წინ რომ პატარა ბავშვი შე-
მეხეხა. ექესი-მვიდი წლისა იქნებოდა. ლურჯი მატროსული ტანისა-
მოსი ეცა. მატროსულსავე ქულიდან ქერა ხუჭუქა კულულები მხარ-
ზე სცემდა. გასაოცარი სილამაზის ბავშვი იყო. შეგჩერდი და თვა-
ლებში ჩავაკქერდი. დიდი ცისფერი თვალები შემომმანათა და შეკო-
თა, ცოტახანს შეჩერდა. გავექანე, მკლავებში ვწვდი, ზევით ავიტაცე
და ის იყო, შუბლში უნდა მეკოცა, რომ უკან დედაკაცის ყვირილი
მომესმა. ბავშვი დავსვი და გოაცებულმა იქითკენ მივიხედე, საიდა-
ნაც ყვირილი ისმოდა. ვილაც დარბაისელი, მდიდრულად ჩაცმული
ქალი მიახლოვდებოდა. საჩქაროდ ბავშვი ხელიდან გამომგლიჯა და
იქვე ქუჩაში შეუხვია.

პირველ ხანებში გავვოცდი. ერთ ადგილას გავჩერდი, მხოლოდ მიმა-
ვალ ქალს თვალი გავაყოლე. უცბად საშინელმა აზრმა გამიელვა თავ-
ში: ვაი თუ ქალს რამე ეწყინა, იქნება თავის თავს შეურაცყოფილა-
და ჰგრძნობს? დავედევნე. ქალი ფეხ-აჩქარებით მიდიოდა და დრო
გამოშვებით უკან იხედებოდა. დავეწიე.

— ქალბატონო! ნება მიბოძეთ... ქული მოვიხადე, მაგრამ! სიტყვის
დამთავრება ველარ მოვასწარი: მომიბრუნდა და სილა გამარტყა. თა-
ვი ჩავლუნე და გამოვბრუნდი.

— ქული დაგრჩათ, ქული! — ყვირილით ვილაც ფეხ-შიშველა ბიჭი და-
მედევნა და ილიაში დაჰყულებილი ქული ამომიღო. მოსიარულე ხალ-
ხი თანაგრძნობით მიჰქებოდა, ზოგი მათგანი კი გზასაც მითმობდა,
შორიდან მივლიდა. ხალხის ამ თანაგრძნობამ ქალის მიერ მოყენებუ-
ლი შეურაცყოფა სრულიად დამავიწყა. ისევ მხიარულ გუნებაზე
დავდექი. ჩემს სიმხიარულეს ქუჩის ბიჭებიც იზიარებდნენ: ყიჟინით
უკან დამდევენ; მათს სიცილსა და ხარხარს საზღვარი არ უჩანდა.
იციინოდნენ ბავშვები და მეც ვხარხარებდი. ერთი კაცი გავაჩერე,
ვთხოვე ცოტა ხანს თავისი ყურადღება ბავშვთა სიმხიარულის საუც-
ხოვო სანახაობისათვის მიეპყრო და შემდეგ წასულიყო იქით, საით-
კენაც, ეტყობოდა, ძალიან მიემშურებოდა. კაცი გაჩერდა, როგორღაც
უმწეოდ გაიღიმა, გაკვირვებით ბავშვებს გადახედა, გაწითლდა და
ხმა-ამოუღებელივ გზა განაგრძო.

— დაიშალენით! — სამთო ზარბაზანსავით შიგ ყურთან ვილაცამ დაი-
ჰქეპა. მივიხედე — პოლიციელი იყო. ბავშვები გაფრთხნენ, ახლო-მახ-
ლო ქუჩებში მიიმალნენ. პოლიციელის სიბრძევემ საშინლად ამალელ-
ვა. მხარზე ხელი დავადე და ვსთხოვე თავისი უცნაური და სრულიად
გაუგებარი საქციელი აეხსნა. პოლიციელმა გაიცინა, პასუხი არ მა-
ღირსა და კაპასი კატასავით ეცა ერთ პატარა ბიჭს, რომელიც

სახლის კუთხიდან იჭყიტებოდა და უცნაურად ეღრიკებოდა. წესიერების მცველნი ყოველთვის გიჟები არიან მეთქი, ვიფიქრე და სახლისკენ გავემართე.

ეს დღე სასიამოვნოდ დასრულდებოდა, ერთ მოულოდნელ შემთხვევას თავ-ზარი რომ არ დაეცა ჩემთვის და გონება არ აემღვრია. ჩემი ქუჩის უკანასკნელ შესახვევში ფოტოგრაფიული სურათებია გამოფენილი. თვითონ ფოტოგრაფი იმავე სახლის მეორე სართულშია მოთავსებული. ყოველი გავლის დროს თავალში მეცემოდა ხოლმე დიდი სურათი პატარა ბავშვისა, რომელიც სათამაშო დათეს ეალერსებოდა და მხიარულად იცინოდა. სურათი ვიტრინის განუყოფელ ნაწილად იყო გადაქცეული, როგორც ვიტრინა—იმ ქუჩისა, სადაც მე და ჩემი მეზობელი ბებერი დედაკაცი ერთსა და იმავე ადგილას ვხვდებოდით. ეს ის ბებერი დედაკაცი იყო, რომელსაც პირველად საკატლეტოში შევხვდი. იმან ნახევარი გირვანქა დაკეპილი ხორცი იყიდა, მე—ოთხი ვაკეთებული კატლეტი. მას შემდეგ ჩვენი ნაცნობობა არ შეწყვეტილა, თუმცა არც ერთი სიტყვა არასოდეს ერთმანეთისთვის არ გვითქვამს. გძელი გახუნებული შავი პალტო მიწაზე სთრევდა და სიარულის დროს თავის გამხმარ ფეხებს პალტოს ბოლოს ისე მაგრა უტყაპუნებდა, რომ მტვრის კორიანტელს აყენებდა. პალტო, მახსოვს მხოლოდ ერთხელ გაიხადა: ივლისის ცხრას. ეს უცნაური ამბავი მაშინ კალენდარში აღვნიშნე და შავი ასოებით კალენდრის წითელ არშიაზე წავაწერე: ჩემმა მეგობარმა დღეს პალტო გაიხადა. მოხუცებული დედაკაცი ჩემი არსების განუყოფელ ნაწილად გადაიქცა. დღიდან-დღემდე, თვიდან-თვემდე, წლიდან-წლამდე მე და ის დედაკაცი ერთსა იმავე ქუჩის ერთსა და იმავე მხარეს დავდივართ და სრულს კმაყოფილებას განვიცდით, რომ მსოფლიო ასე ვიწროთ არის შემოფარგლული და პატარა ქუჩის თავი და ბოლო პოლუსებად გვეჩვენება. ასე უნდა ვიაროთ მე და იმ დედაკაცმა პატარა ქუჩაზე, უნდა ვიაროთ იმ დრომდე, სანამ ქვა-ფენილი არ გავცვიტავს და სიკვდილი ჩვენს დაშლილ სხეულს კოსმიურ დაუსრულებლობას არ შეუერთებს. მანამდე კი ასე უნდა ვიაროთ, ერთსა და იმავე მეწვანილესთან მეწვანილი ვიყიდოთ, ერთსა და იმავე მეპურესთან—პური. პატარა ქუჩა, მეწვრილმანე, მეპურე, იქვე ნახშირით მოთხუპნული მენავთე, ბებერი დედაკაცი და მე;—აი ჩვენი კოსმოსი. ამბობენ, სადაც კიდევ ვიღაცა სცხოვრობსო. შესაძლებელია. ეს ამბავიც, ალბათ, ისეთი ჯადოსნური საშუალებით არის მოსული ჩვენს ყურამდე, როგორც გირვანქა შეპარი, რომელიც ჩემს ნაცნობ დედაკაცს დაუჭერია ხელში და უკვირს, იძულებული რად გაჰხდა დღეს სამი

შაური მისცეს, როდესაც გუშინ ცამეტი კაპიკი გადაიხადა. საცო-
დავმა არ იცის, რომ იმ ვირვანქა შაქარს გძელი ბაწარი აბია, რომ-
ლის ბოლო სადღაც დაუსრულებელ სივრცეში იკარგება და რომელ-
საც თავის სურვილისამებრ ათამაშებს ვიღაც უხილავი და დახელო-
ნებული ჯამბაზი! ამბობენ სადღაც პარიზი არისო, ლონდონი, ნიუ-
იორკი, ვენეცია, რომი, ტოკიო, პეკინი! რაკი ამბობენ, სჩანს მართა-
ლია! ჩემთვის და ჩემი ნაცნობი დედაკაცისთვის ყველაფერი ეს მხო-
ლოდ ლამაზი ლეგენდაა, ლეგენდა, რომლის რეალურად წარმოდგენა
ისევე ძნელია, როგორც წარმოდგენა იმისა, რომ ერთ მშვენიერს დღეს
ნაცნობი ბებრუცუნა მზეთუნახავ პატარძლად მომეჩვენება და მე კი
მას—საშუალო საუკუნოების ტორეადორად. ეს გარემოება არც გვა-
წყუბებს. განათლებული ხალხი ვართ და ვიცით, რომ ლეგენდა სინამ-
დვილზე ლამაზია. ერთ მშვენიერ დღეს მთელი პარიზში რომ ქვეს-
კნელში შთაინთქას, მე და ჩემი ბებრუცუნა ვერაფერს ვიგრძნობთ:
ლეგენდათა დაუსრულებელ სერიას კიდევ ერთი ლეგენდა მოემატება:
პარიზის შთანთქმა უფსკრულში. ნაცნობი მედუქნის კარის შუშის
ჩამსხვრევა კი, ალბათ, სულიერ სწორ-წონობას დაგვირღვევს იმ
დრომდე, სანამ სადღესასწაულო დღე არ გაგვითენდება და კარებში
მთელს, ლამაზად გაწყვრილებულ შუშას არ დავინახავთ. იმ დღეს მო-
ხუცი ღიმილით შემხვდება და მეც მოხლავებულ სიამოვნებას ცხვი-
რის ფრუტუნით გამოვხატავ. მე და მოხუცი ერთმანეთს დაუნათესავე-
დით. ერთხელ განზრახ გვერდი ავუხვიე და კუნჭულში დავიმაღლე. იმ
ადგილს რომ მოუახლოვდა, სადაც ერთმანეთს ვხვდებოდით, შეჩერდა
და მოუსვენრად აქეთ-იქით ცქერა დაიწყო. ჩაფიქრდა, ძალიან ჩა-
ფიქრდა. მერე ჯიბეებში რაღაცას ძებნა დაუწყო, ხელცახოცი ამოი-
ღო, გაშალა, რაღაცა გასინჯა, შეახვია და ისევ ჯიბეში ჩაიღო. მოი-
ხედა მარჯვნივ, მარცხნივ, უკან. რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და ისევ
გაჩერდა. ხელ-მეორედ ამოიბრუნა ჯიბეები, მაგრამ დაკარგული მაინც
ვერ იპოვა. ის კი, ვისაც საცოდავი ასეთის გამწარებით ეძებდა, კუთ-
ხეში იყო ატუხული და ხითხითობდა. დარწმუნებული ვარ, იმ ღამეს
მოხუცს მოუსვენრად ეძინა. იმედია იგი მცირეოდენ ცულლუტობას
მაპატიებს და ამ საქციელს ჩემს ბოროტ თვისებებს არ მიაწერს
მოხუცი დედაკაცი ისევე ორგანიულად იყო შესისხლხორცებული ჩვენს
ვიწრო და პატარა ქუჩასთან, როგორც მოძველებულ სახლში უადგი-
ლოდ შეჩხირული ფოტოგრაფის ვიტრინასთან იმ პატარა ბავშვის
სურათი. რამდენიმე წელიწადია ამ ვიტრინის წინ დავდივარ და ყო-
ველთვის ბავშვის მოლიმარ სახესა ვხედავ. შემიყვარდა ეს ღიმილი-
დაუნათესავედი ისევე, როგორც ბებრუცუნას. ამ დღეს მხიარულ გუ-

ნებაზე ვიყავი და ამიტომ ჩვეულებრივზე მეტის ღიმილით შევხედე სურათს. ელდა მეცა, გულმა ფრთხილი დამიწყო: ბავშვის სურათის ადგილას ვილაც ბრიყვი, ხეპრე, იდიოტსავით თვალეზ-დაქუცილი ჯარის-კაცი წამოჭიმულიყო. ბავშვის ცქრილა თვალების ნაკვალავით-მა ბაიყუშმა გადმომიბრიალა, რომ ერთბაშად გონს ვერ მოვედი. მცირეოდენი ყოყმანის შემდეგ მტკიცე გარდაწყვეტილებას დავადექი და ფოტოგრაფისკენ ვავემართე. კარები დაკეტილი დამხვდა. დავაბრა-ხუნე. კარები დაბალ-დაბალმა, მოხუცმა მელოტმა კაცმა გამიღო.

— ფოტოგრაფი თქვენა ბრძანდებით?

— დიახ, მე გახლავართ, მობრძანდით.

— საჭირო არ გახლავთ. მე მხოლოდ იმიტომ გიახვლით, ჩემი გული-თადი გულის წყრომა გამოვიცხადოთ და ავიხსნათ, რომ თქვენს უზრ-დელობას საზღვარი არ აქვს.

ფოტოგრაფმა გაკვირვებით შემომხედა, რამდენიმე ნაბიჯი უკან გა-დადგა და ცნობისმოყვარეობით ამათვალღერ-ჩამათვალღერა.

— უკაცრავად; მაგრამ მე არ გიცნობთ, ვინა ბრძანდებით? რაშია საქმე?

— საქმე იმაშია, ბატონო ფოტოგრაფო, რომ ბავშვის სურათი, რო-მელიც თქვენს ვიტრინაში იყო გამოკიდული, აგიღიათ და იმის ად-გილას გამოვიკიდიათ ვილაც ხეპრე ჯარის-კაცი, იდიოტი, ნამდვილი იდიოტი! ფაჩურობდა თუ არა თქვენს ტეინში აზროვნების ნაპერწ-კალი მაინც, როდესაც ამისთანა ბარბაროსობას სჩადიოდით?

ფოტოგრაფი გაწითლდა, გაანჩხლდა.

— მოწყალეო ხელმწიფე! გთხოვთ ზრდალობიანად ილაპარაკოთ! ნე-ბას არ მოგცემთ ასე დაუმსახურებლად შეურაცმყოთ. რა უფლების ძალით...

— მაქვს უფლება, მაქვს! — შევაწყვეტინე ლაპარაკი და პირში ვახა-ლე: — ნუ თუ აქამდის არ იცითი, რომ ბავშვი ჩემი ნათესავია!

— ნათესავი? მაინც, ბატონო ჩემო, ზრდილობიანი ლაპარაკი სჯობიან,

— მოლბა მელოტი კაცი და გაიღიმა. — რას მიბრძანებთ, რასა მთხოვთ?

— სურათი თავის ადგილას გამოჭვინეთ.

— საუბედუროდ თქვენი თხოვნის ასრულება ვერ შემძლიან, რადა-ვანაც სურათი გუშინ ერთმა ქალმა შეიძინა, თუ არა ვსცდები, დეი-დამ. თქვენ, როგორც ბავშვის ნათესავს, გეცოდინებათ, ვინც არის იმისი დეიდა. იმეღია, დაკმაყოფილდით, სხვა თქვენთან სალაპარაკო აღარაფერი მაქვს. მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, სხვა დროს ცოტა ზრდილობიანად მოიქეცით, თორემ უსიამოვნებას წააწყდებით სადმე, — მომადახა შორიდან და კარები გაირახუნა.

* * *

რამდენიმე დღეა სახლის პატრონი დაბლვერილი მიცქერის, ერთხელ-ორჯერ დალაპარაკება სცდა, მაგრამ ვერ გაბედა. ყოველთვის დაჭარბებული ზრდილობით ვასწრობ სალამს, მაგრამ ჩემი ზრდილობა მის შექმუხენილ შუბლს მაინც მალამოდ ვერ ედება. ერთხელ როგორღაც გაბედა და ჩემთან ოთახში შემოვიდა. მაშინათვე სკამი მივართვი და ვთხოვე აეხსნა მიზეზი უკმაყოფილებისა. სახლის პატრონი ყოყმანობდა და თვალს დამნაშავესავით მარიდებდა.

— ქირის მომატება ხომ არა გსურთ, ყველაფერი გაძვირდა. თუ ქირის მომატება გსურთ, მიბრძანეთ. რამდენსაც მთხოვთ, მოგართევთ. ოღონდ სახლიდან კი ნუ დამითხოვთ. ამ ოთახს საშინლად მივეჩვიე. სხვაგან ვერ გავძლებდი. სწორედ ჩემს გემოვნებაზეა მოწყობილი, ნამდვილი ოთახია, მოფარებული, მყუდრო ოთახი! საგანგებოთ თუ არ მოვიდა კაცი, ისე ვერავენ მოაგნებს. ციხის კამერას მაგონებს.

— საუბედუროდ იძულებული ვხდები გამოგიცხადოთ, რომ ჩემს ოთახში ველარ დაგაყენებთ.

— რატომ?

სახლის პატრონი ჩაფიქრიდა, მერე გამომცდელის თვალით შემომხედა და ტყუილის თქმა ამჯობინა:

— ოთახი მე მჭირდება.

ამისთანა საბუთს ველორსად გავექცევოდი. მაშინათვე წამოვდექი. ერთი კი გადავავლე თვალი იმ ადგილს, სადაც სრული თხუთმეტი წელიწადი გავატარე, მწარედ ამოვიოხრე და ბარგის შეკვრა დავიწყე. სახლის პატრონი შეკრთა, საჩქაროდ წამოდგა და აღელვებული მომიახლოვდა.

— რასა შვრებით?

— ბარგს ვკრავ.

— რათა?

— თქვენ არა ბრძანეთ, ოთახი მე მჭირდებაო?

— მართალია, მაგრამ ხომ არ გავდებთ? მოითმინეთ ერთი დღე ორი, თუნდაც ერთი კვირა, თქვენი გემოვნების მოსძებნეთ ოთახი, მიიარ-მოიარეთ, მეც დაგეხმარებით. ღვთის გულისთვის, ნუ მაწყენებთ. ბარგის ალაგებას თავი დაანებეთ.

სახლის პატრონის სულ-გრძელობამ გული ამოიჩუყა, ყელში ცრემლები მომებჯინა. აღელვებული ხელებში ვწვდი და გრძნობით ჩამოვართვი. სახლის პატრონიც აღელდა. დარცხვენით თავი ჩალუნა, გამომემშვიდობა და კარებში რალაც წაიბუტბუტა.

— რა ბრძანეთ? — შევეკითხე მიმავალ სახლის პატრონს.

— ვფიქრობ, როგორ დავსაჯო ერთი ადამიანი, რომელმაც თქვენს შესახებ ჭორი შესთხზა და ცოტას გაჰხდა მეც ამ ჭორის მსხვერპლი არ გამხდლა. ოთახი არ მჭირდება. იცხოვრეთ, სანამ თქვენი კეთილი სურვილი იქნება, — სთქვა ეს, ერთხელ კიდევ გამომეშვიდობა და ქვეითა სართულის კიბეებში მიიშალა.

მივხვდი რაშიაც იყო საქმე: მოსამსახურე გოგომ ჩემი ცხოვრების დასაწყისი ნაგავს გააყოლა და ეხლა ჰსურდა მეც სანაგვეში გადავევდე. სახლის პატრონი ჭკვიანი კაცი გამოდგა. მაგრამ ასეთივე ჭკვიანი არ გამოდგა ერთი ჩემი ძველი მეგობარი ვახტანგი, რომლისაგანაც ამ საღამოს შემდეგი შინაარსის წერილი მივიღე: „მეგობარო! ვიცი, გავგებარდება. მოვდივარ, მოვდივარ, მოვდივარ. ეს სამი სიტყვა ყველაფერს აგიხსნის. მანდ ვისთან უნდა ჩამოვხტე, თუ არა შენთან, შენთან, შენთან, შენთან! იმხიარულე და ისარე მრავალ-ჟამიერ. შენი ვახტანგი“.

ეს სასიამოვნო წუთიც დადგა. ქუჩიდანვე ჭექა-ქუხილი, ყვირილი დაიწყო. ყვირილსა და ღრიანცელს თავ-დაუჭერელი ხარხარი მოჰყვა, სიცილს — ლანძღვა-გინება, ლანძღვა-გინებას — ოხვრა-ვიში, მერე ისევ ჭექა-ქუხილი დაიწყო. ტოტა ხნის შემდეგ კარები ბრახუნით გაიღო და ოთახში ბურთივით ვახტანგი შემოგორდა.

— რა ბული დგას, რა ბული დგას! ფანჯარა გააღე, ჩქარა ფანჯარა გააღე, თორემ დავიხრჩობი. — საჩქაროდ ფანჯარას მივარდა, გააღო, ჩემოდანი და ყუთი აქვთ-იქით მიჰყარ-მოჰყარა და მხოლოდ ამის შემდეგ გამომიწოდა ხელი:

— ეხლა გამარჯვება! აბა, შემომხედე! არ მომწონხარ! რატომ წვერს არ იპარსავს? უღვაშებიც როგორ ჩვენებური ბლალღოჩინსავით გაგიშვია! რა დაბლვერილი მიცქერი? ფული არა გაქვს? მეეტლეს უნდა მივცე, დამაკლდა.

ტილეტის ჯიბიდან მანეთიანი ამოვიღე და მივეცი.

— დაუძახე!

— ვის დაუძახო?

— მოსამსახურეს.

— არა მყავს.

— აი, შე ძუნწო-კარაპეტავე მაშ, მე თითონ ჩავეთრიო ამ დაწყველილ კიბეზე?

— მოიტა, მე ჩაუტან.

— ძალიან კარგს იზამ, მე ძალიან დავიღალე. ორი აბაზი მიეცი.

მანეთიანი გამოვართვი, მეეტლეს გაუსწორდი და ხურდა ვახტანგს დაუბრუნე.

— ჯიბეში ჩამიდე!— მითხრა ვახტანგმა, რომელიც ამ დროს ორივე ხელით ჩემოდანს ებლაუჭებოდა და ჰსწინდა.

ვახტანგი ჩემს ოთახში თავისებურად მოეწყო. ყველაფერი ისე მიაღაგ-მოაღაგა, როგორც თითონ მოსწონდა და ესიამოგნებოდა. მხოლოდ ერთხელ მკითხა, შენი კრაოტი სად დავდგათო, მაგრამ, რა კი პასუხი არ გავეცი, ხელი გაიქნია, თავისი ძარღვიანი მკლავით კრაოტი დაითრია და ბუხართან დადგა.

— შეშა ისე შეგიძლიან შეუკეთო, კრაოტიდან არ გადმოხვიდე, ზამთრის სუსხში თუ ფეხ-შიშველა იატაკზე ვიარეთ, მუცელს დაგვეგრემს და ბევრს სიამოგნებას მოგვაკლებს,— დაუმატა ვახტანგმა. ჯერ ოქტომბერი იყო...

* *

ვახტანგი ჩემს საწოლზე იჯდა, ის კი-ბუხრის წინ, სავარძელში.

ლამფა არ ენთო. ოთახს მხოლოდ ბუხარში დანთებული ცეცხლი აშუქებდა. ხმელს შეშას ტკაცა-ტყუცი გაჰქონდა. თოვდა. ჩაბნელებულ, ნისლ-ჩამოწოლილ ღამეში ბამბასავით გაპენტილი თოვლი მოდიოდა და ქუჩებს ფიფქად ედებოდა. სახურავებს უკვე თეთრ ზეწრად გადაეფარა, გაშვლებილ ხეების ხმელ ტოტებს მძიმედ დააწვა და დაზნიქა. შუა-გული ზამთარი იყო. თეთრი ზამთარი. ფანჯრიდან მეზობელი სახლის თეთრად დათოვლილი სახურავის მეტი არაფერი სჩანდა. ვახტანგი გაჩუმებული იჯდა და დრო-გამოშვებით ბუხარში ნაკვერჩხალს ასწორებდა; ის კი თავისი პატარა ფეხებით ცეცხლს ეთამაშებოდა. ცალი ფეხიდან ფეხ-საცმელი გაეხადა და ბუხრისაკენ გაეშვირა. ლოყები ალექილი ჰქონდა. დრო გამოშვებით ხელებს კრაოტის გაციებულ რკინას ჰკიდებდა და მერე სახეზე იღებდა, ლოყებს იგრილებდა.

არც ერთს ჩვენთაგანს სიჩუმის დარღვევა არა ჰსურდა. მესამე დღეა ეს უცნაური არსება შემოიჭრა ჩემს ოთახში და ჩვეულებრივი მიმდინარეობა ჩვენი ცხოვრებისა დაარღვია. „სტუმარი გვეყოლება“, გამომიცხდა ვახტანგმა და მოიყვანა ის, ვინც ამ ჟამად თავისი პატარა ფეხებით ნაკვერჩხალს ეთამაშება. შემოვიდა, ხელი ჩამომართვა, რა გაყინული ხელი გქონიათო, მითხრა, მე კი აი, რანაერი ცხელი შუბლი მაქვსო, დაუმატა; ჩემი ხელი შუბლზე დაიდო და ბუხართან დაჯდა; სწორედ ისე, როგორც ეხლა ზის. უკან-უკან დავიწიე, კუთხეში ავიტუხე. ხან ვახტანგს ვუცქეროდი, ხან ქალს. თანდათან

ცივს ოფლს მასხამდა. ვკანკალებდი. პალტოში ვეხვეოდი, მაგრამ კანკალს მაინც ვერ ვიმეგრებდი.

— რა დაგემართათ?— მომიბრუნდა ქალი და თავისი ცისფერი თვალები შემომანათა.

— ნუ სწუხდებით! არ შეგეშინდეთ! მალე ციება გაუვლის და ნორმალურად დაილაპარაკებს,— განუმარტა ვახტანგმა და ქალიც, ჩემდა საბედნიეროდ, ამ განმარტებით დაკმაყოფილდა.

ლეინო მოითხოვა. ვახტანგმა კამოდის უჯრიდან პორტვეინი ამოათრია, გახსნა და დაალევინა. გაოცებული თვალი უცნაურს ბოთლს გადაყოლე, ბოთლს რომლის არსებობა ისევე მოულოდნელი იყო ჩემთვის, როგორც თვით ქალის ყოფნა ბუხართან, აი აქვე, ჩემი კრაოტის გვერდით, ოთახში, რომლის ჰაერთაც ჯერ უცხო ქალს არ უსუნთქია. იმ დღეს დიდ ხანს არ დარჩენილა. წასვლისას გამიცინა, გაციებული ხელი ისევ თავის ლოყაზე მიიღო და წავიდა. ვახტანგმა გააცილა. მარტო დავრჩი. უცბად უცნაური რომ სიცარიელე ვიგრძენი. სიჩუმემ ყურებში ბზუილი დამიწყო. ბუხართან მივედი, სავარძელს დავხედე და ოდნავ, სულ ოდნავ სავარძლის ზურგს ხელი გადავუსვი. თბილი იყო. ტანში ყრუანტელმა დამიარა; საჩქაროდ განვმორდი, კრაოტზე პირაღმა დავწექი და პალტო თავზე გადავიხურე. მეორე დღეს ვახტანგი და ის ისევ ერთად მოვიდნენ. ვახტანგი მთელი დღე სახლში არ იყო. ფულს რომ გამომართმევს, საღამომდის დაიკარგება ხოლმე. მაშინაც ეგრე მოუვიდა. ჯიბიდან ფული ამომაცალა, ქუდი კეფაზე მოიგდო, გამომლანძღა, რატომ ტანისამოსის საწმენდი კარგი არა გაქვსო და სტვენით კიბეზე დაეშვა. საღამოს კი ერთად მოვიდნენ. კარები რომ გაიღო და ქალი შემოვიდა, თავზარდაცემული კედელს ვეხეთქე და თვალებზე ხელები მივიფარე: ქალს ხელში რაღაც თეთრი ეჭირა, ხელს უსვამდა და ილიმებოდა.

— რა დაგემართათ?— იმავე კილოთი მკითხა ქალმა და გაოცებით გადახედა ვახტანგს, რომელიც ცდილობდა ჩემსკენ გადმოეხედა და დროის შესაფერი რამ ოხუნჯობით უხერხულობა ჩემი უცნაური დახვედრისა განეფანტა.

— სურათი! სურათი!— ვბუტბუტებდი ჩემთვის და თვალებიდან ხელებს ვერ ვიშორებდი.

— ისევ სურათი!— და ქალმა მხრები აიჩეჩა. — ძალი საშინაურელოში დაამწყვდიეთ, წასვლისას თან წავიყვან. — მოუბრუნდა ვახტანგს და თეთრი პატარა ძალი გადასცა. — თქვენ კუთხეში რას ატუხულებართ დამნაშავესავით? მოდით, კრაოტზე ჩამოჯექით, მეც აი აქ, ჩემს

სავარძელზე დავჯდები, ეხლავე ცეცხლს დავაგუგუნებთ და შევეთ-
მაშებით. თქვენ ცეცხლთან თამაშობა არ გიყვართ?

ხელი დამიჭირა, ტახტზე დამსვა და თითონ თავის სავარძელზე
დაჯდა.

— ეხლა მითხარით, რას ნიშნავს სურათი?

— ვიტრინაში იყო გამოკიდული. ყოველ დღე, თხუთმეტი წლის გან-
მავლობაში ყოველ დღე იმ სურათს ვუტკეოდი გავუვლიდი, შევეცი-
ნებდი, გამოვივლიდი— შევეცინებდი. იმ დღეს კი, დიახ, იმ დღეს,
თქვენ წარმოიდგინეთ, ფოტოგრაფს სურათი ჩამოეხსნა და ვილაც
ჯარის-კაცის სურათი ჩამოეკიდა. თქვენ, ალბათ, ძალიან კარგად
მიხვდებით, რომ ამისთანა სიბრძევესა და უზრდელობას ფოტოგრაფს
ვერ ვაპატიებდი. მაშინათვე ავედი და მოვახსენე: „მოწყალეო ხელ-
მწიფე! თქვენ ყოვლად საზიზღარი საქციელი ჩაიდინეთ. გთხოვთ და-
კმაყოფილებას. ან სურათი გამოჰვინეთ, ან იარაღმა გადასწყვიტოს
ჩვენი დავა“. მოხუცი შეშინდა. დამავიწყდა მეტქვა, რომ ფოტოგრა-
ფი მოხუცებული კაცი იყო. ფულს მოვართმევთ, რამდენსაც მომ-
თხოვთ, თუ თქვენი უბადრუკი ცხოვრების ერთად ერთ საზომად და
შინაარსად ოქრო გადაქცეულა. მე, მოწყალეო ხელმწიფე, მდიდარი
ვარ, ძალიან მდიდარი. შემძლიან თქვენისთანა ფოტოგრაფი თხუთ-
მეტი ვიყიდო და გავყიდო. დაგლეჯილ პიჯაკს ტყუილათ უტკეოთ,
ბატონო ფოტოგრაფო! ეს თქვენს გამოსაჯავრებლად ჩავიცვი! დარ-
წმუნებული. რომ ვყოფილიყავი, რაინდთანა მქონდა საქმე, რაინდულ
ტანთ-საცმელით გვახლებოდით და მაშინ დარწმუნდებოდით...

— ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!— მოისმა უსიამოვნო სიცილი, რომელმაც ჩემი
აღფრთოვანებული მჭერმეტყველება შესწყვიტა.— ხო, მერე? მაშინ
დარწმუნდებოდით... რაში დავრწმუნდებოდით?— ღრეჭით იმეორებდა
ჩემს სიტყვებს ვახტანგი, რომელიც სამზარეულოს კარებთან ატუ-
ხულიყო და ხარხარებდა.

საცოდავად მოვიბუხე. ხმა ჩამიწყდა. მარჯვენა ლოყა ამითამაშდა და
სახე დამელმობა. იქვე სკამზე ჩამოვჯექი და შემკრთალი თვალებით
ვახტანგს შევხედე.

— რას იღრიკებთ?— მკვახედ შესძახა ქალმა და თვალებში მრისხა-
ნებამ გაუელვა.— გთხოვთ განაგრძოთ!— მომიბრუნდა ქალი, სავარძე-
ლი მომიახლოვა და თვალებში ჩამაშტერდა.

— რა იქნა სურათი?

— სურათი აქ არის, აი აქ, ჩემს ოთახში, ბუხრის წინ! წელიან რომ
შემოხვედით...

ჩემი სურათი! — დაიკვივლა ერთბაშად ქალმა და წამოაშტა. — იქაც სავარძელში ვზივარ. პატარა დათვი მიჰკირავს, სურათი, ჩემი სურათი!

* * *

და აი, მესამე დღეა ეს ქალი თავის სავარძელში ზის ჩემი ტახტის გვერდით სხვის სახლის ბუხართან. დღეს ჩაფიქრებულია. ვახტანგიც ჩვეულებისამებრ არ ოხუნჯობს. მხოლოდ ზოგჯერ ქურდულად ერთმანეთს უცქერიან და ილიმებიან. მე ხან ქალის ქერა თმას ვუცქერი, ხან პატარა ფეხსაცმელს ვახდილს ფეხს. ქალი ამასა ჰგონობს და თავის ფეხს ვავარვარებული ნაკვერჩხალის წინ უვრო მეტის სიკეკლუტით ატრიალებს. სუსხიანი ზამთარი დაგვიდგა. ბუხარს ვერა ვცილდებით. ქუჩაში გასვლა გვეზარება. ქალს თანდათან მოწყენილობა ემჩნევა. ერთბაშად თითქოს ჩასთვლინა კიდეც, მაგრამ ცეცხლმა ფეხი დასწვა და გამოათხიზლა.

— დაიძინეთ?

წამოხტა, მომვარდა და გამანჯღრია: მერე ვახტანგთან მივიდა და შუბლში წკიპურტი ჩაარტყა.

— მოწყენილი ვარ, გამამხიარულეთ!

ვახტანგმა რაღაც ოხუნჯობა სცადა, მაგრამ ვერას გახდა.

— ღვინო!

ღვინო აღარა გვექონდა.

— მოიტანეთ!

მაშინათვე წამოვდექი, კამოდის უჯრიდან, სადაც ფული მქონდა შენახული და სადაც ვახტანგი ისევე თავისუფლად ჩაჰყობდა, ხოლმე ხელს, როგორც საკუთარ ჯიბეში, საფულე ამოვიღე.

— ვახტანგმა მოიტანოს!

ვახტანგი შეიშმუშნა: საცოდავი გამომეტყველებით ფანჯრიდან პირქუშად ჩაბნელებულ ქუჩას გადახედა, მაგრამ მაინც ზღაპრით პალტო ჩაიცვა და ღვინის მოსატანად წავიდა.

— ეხლა ჩემთან ახლო მოდით! — მითხრა ქალმა და თავისკენ მიმიზიდა. — ღვინის დუქანი შორს არის, ვახტანგი წასვლა-მოსვლას ნახევარ საათს მოუნდება. ამ ნახევარი საათის განმავლობაში შეგიძლიანთ ბევრი რამ ისეთი მითხრათ, რასაც სხვა დროს არ მოგისმენთ. აბა, დაიწყეთ!

მე ვუცქეროდი და ვკანკალებდი.

— რატომ არაფერს მეუბნებით? ნუ თუ სათქმელი არაფერი გაქვთ? მაგალითად, რატომ არა მკითხავთ, რა შთაბეჭდილება მოახდინეთ ჩემზე? ან იქნება არ გაინტერესებთ? თხუთმეტი წელიწადი ჩემს სუ-

რათს უცქეროდით. ეხლა, თხუთმეტის წლის შემდეგ, ცოცხალ სურათს უცქერით; ის მხოლოდ სურათი იყო, ლამაზი სურათი! მე კი ცოცხალი ადამიანი ვარ. აბა, მომეცით, ხელი მომეცით, ჰხედეთ რასითბო ტრიალებს ამ სხეულში? თვალებიც ცოცხალი მაქვს, დიდი ცისფერი თვალები! სურათშიაც დიდი თვალები მაქვს, მაგრამ ის ხომ ბავშვის თვალებია! უსიცოცხლო თვალები. მე კი, აბა, კარგად დამატკერდით! ხო, ვგრე! განა ვერა ჰგრძნობთ, რა განსხვავებაა ბავშვისა და დიდი ქალის თვალებს შუა! ხა, ხა, ხა, ხა! რა გაშტერებული მიცქერით? ახლო მიდით, უფრო ახლო, უფრო ახლო!.. რატომ არაფერს მეუბნებით?

— სურათი ჩემი იყო.

— ჰკითხეთ, როდესაც დაეპატრონეთ? — ღიმილით შემეკითხა ქალი და ეშმაკურად გადმომხედა

— სურათს ლაპარაკი ვერ შეუძლიან.

— სასწაული რომ მომხდარიყო და დაელაპარაკა?

— მაშინ იმ ქუჩისკენ აღარ გავივლიდი.

— რად შეგიყვარდათ ვგრე ძალიან?

— იმიტომ, რომ იძულებული არა ვხდებოდი მეთქვა, რასა ვგრძნობდი მაშინ, როდესაც მას ვუცქეროდი. მიცქეროდა და მისი ღიმილი თავისებურ გამოხმაურებასა ჰპოულობდა ჩემს სულში. სურათს არაფერად ვნახულებდა, რანაირია მოძრაობა ამ სულისა. იგი იცინის, შემომიცინის, შემომღიმის და არც ერთხელ არ შეეცდება, ჩემს გულში ფათური დაიწყოს. ის თავისთვის არის თავისი ჯადოსნური ღიმილით, მე ჩემთვისა ვარ ჩემი დაფარული და დამალული გრძნობებით.

— მაგრამ სურათი რომ გაცოცხლდა? ვიტრინაზე გამოფენილი სურათი გაჰქრა და იმის ნაცვლად თქვენს წინ წამოიჭიმა ცოცხალი სურათი, თვალები ისეთივე აქვს, შუბლიც, ცხვირიც, ნესტოებიც, ტუჩებიც, თმაც, მკლავებიც. მხოლოდ მცირეოდენი რამ შეიცვალა: სურათმა დაილაპარაკა, მტკიცედ დაილაპარაკა და მოგთხოვათ პასუხი, პასუხი მოგთხოვათ, მოწყალეო ხელმწიფე! თქვენ ის არ ბრძანდებოდით, თხუთმეტი წლის განმავლობაში ჩემს წინ რომ დავდიოდით? ამ თხუთმეტი წლის განმავლობაში ჩემს ცისფერ თვალებს რომ ეალერსებოდით? გახსოვთ, ერთხელ გახურებული შუბლი გაყინულ შუშას რომ მიადეთ, ქურდულად აქეთ-იქით დაიწყეთ ცქერა და მერე ტუჩებში კოცნა დამიწყეთ?

— ჩუმაღ, ჩუმაღ! ღვთის გულისთვის ჩუმაღ! — დავიღრიალე, თვალთავან მღულარე ცრემლები გადმომსკდა და ქალის წინ წავიჩოქე.

ქალმა ამაყენა, სკამზე დამსვა და სიცილი დაიწყო!

— თქვენ ხუმრობის ატანა არა გცოდნიათ.

დღეს სამსახურიდან დამითხოვეს, დაილაღე, დასვენება გეჭირათ, ვახტანგიც ამას მარწმუნებს, თუმცა ძალიან შეფიქრიანებულია ჩემი ჯამაგირი იმისი არსებობის წყარო იყო. პერსპექტივა დამშვევსა, რა თქმა უნდა, კარგს გუნებაზე ვერ დააყენებდა. საცოდავმა არ იცის, რა სიურპრიზს ვუმზადებ! არ იცის, რომ მამული გავეყიდე და ჩემი კამოდის ქვეითა უჯრაში იმდენი ოქრო აწყვია, რამდენიც სრულიად საკმარისი იქნება რამდენიმე წლის მხიარული დროს ტარებისათვის. იმხიარულოს! მართალია, ნოტარიუსმა ყოყმანი დაიწყო, რალაც ოპეკაზე ჩამოაგდო საუბარი, მაგრამ მე დავარწმუნე, რომ სრული წლოვანი ვარ, ამისთვის სინოდალური კანტორიდან ოდესღაც წამოღებული მეტრიკული მოწმობაც ვაჩვენე და მამულის გაყიდვა მოვახერხე.

ერთი თვეა ვახტანგი აღარ მოსულა. იმ დღიდან, რაც სამსახურში უფროსებმა ჩემს ჯანმრთელობას განსაკუთრებული გულის ყური მიაპყრეს და ფრიად საქები მზრუნველობა გამოიჩინეს, ვახტანგი ჩემი ოთახიდან სხვაგან გადასახლდა. აღარც ის მოსულა. ოთახი დაობლდა. დანესტიანდა. ბუნარი მთელი დღეებით აღარ ინთებოდა. ქუჭრუტანებიდან შხუილით ქარი შემოდისოდა და აციმციმებდა სანთლის ალს, რომელიც მთვრალი ადამიანის ჩრდილივით დღიურის ფურცლებზე დაფარფატებდა. სახლში ხშირად ველარა ვრჩებოდი. ერთ საღამოს, ჩვეულებისამებ, ქუჩაში გავედი, მაგრამ საშინელი სისუსტე ვიგრძენი, თავს ბრუ დამესხა და უკან დავბრუნდი. ალაყაფის კარებში სახლის პატრონი დამხვდა, დიდის მოწიწებით სალამი მომცა, მოკრძალებით გზა დამთმო და სევედიანი, ნაღვლიანი თვალები გამომაყოლა.

— თქვენთან სტუმრები არიან.

— სტუმრები?

— ქალი და კაცი.

კედელს მივეყუდე. მუხლები ჩამეკეცა. სახლის პატრონი მომვარდა, დამიჭირა და კიბეზე დამსვა.

— რატომ არა წამლობთ! ავადა ხართ. სჯობს, საავადმყოფოში დასწვეთ. მარტოხელა კაცი ბრძანდებით და მომვლელი არავინა გაყავთ. როგორ შეიძლება, თავს უნდა გაუერთხილდეთ!

— თქვენ კეთილი ადამიანი ხართ, კეთილი ადამიანი ხართ! ცოტა ხანს კიდევ მომითმინეთ და ოთახს გავანთავისუფლებ. ვიცი, ჩემი აქ ყოფნა გაწუხებთ.

— რასა ბრძანებთ? მე თქვენთვისა ვზრუნავ!— ძლივს წარმოსთქვა სახლის პატრონმა და მორცხვად თავი ჩაღუნა. ცოტა რომ შევისვენე და სული მოვითქვი, კიბეზე ბარბაცით დავდეთ ჩემი ოთახის კარების წინ ცოტა ხანს კიდევ შევისვენე და გულს ფანჯრალით, აკანკალებულის ხელით კარები-გამოვადე...

სახლმა ზანზარი დაიწყო, კედლები შეტორტმანდა. ოთახი დატრიალდა; იატაკი თითქოს ფეხიდან მეცლებოდა, დაბლა და დაბლა დაეშვა, მეც თან ჩამითრია და... შიგ კარებში ჩავიკეცე. ის თავის სავარძელში იჯდა და ვახტანგი თვალებში ჰკოცნიდა...

ვახტანგი საჩქაროდ განშორდა, გაწითლდა და შეშინებული ასაყვანად მომვარდა. იმან კი სავარძლის გვერდიდან ოდნავ გადმოიხედა, მერე ისევ ახლად გაჩაღებულ ბუხარს მოუბრუნდა და მთქნარებით წამოიძახა:

— რა ცივა ამ წყეულ ოთახში!..

ვახტანგს ხელიდან გამოვუსხლტდი, კიბეებზე დავეშვი და ქუჩაში გავვარდი... ტრამვაის ვაგონი... გაჩირალდნებული მალაზია... გაოფლიანებული ცხენი... ბნელი ქუჩა... ძველი სახლის გადმონგრეული ღობე... მატარებლის გუგუნე... ორთქმავალის გამწარებული სტვენა... სიჩუმე... წყვდიადი... ჭრიამული... ყიყინა... განათებული მალაზია... ტრამვაის ვაგონი... ჩაბნელებული კიბეები... ოთახის კარები...

— ნელა, ნელა! უკანასკნელი საფეხურია. არა უშავს რა, მაგას ოთახში გავწმენდავთ, ქვაფენილზე რომ დაცემულხარტ ალაყაფის კარების წინ, მაშინ თუ დასველდით. ეხლა მივედით, აი, ესეც თქვენი ოთახის გასაღები! მე მომბარეს და თითონ თქვენს საძებნელად წამოვიდნენ. ეხლა მოისვენეთ. ექიმიც, ალბათ, მალე მოვა, ახლო ცხოვრობს, ლამფას ჩაუწვევ. ღამე მშვიდობისა! ყოველთვის მეუბნებოდით, კარგი სახლის პატრონი ხარო. აბა, მაშ, დამიჯერეთ, საბანი კარვად დაიბურეთ და ოფლი მოიდინეთ. ნუ გეშინიანთ, მალე გავივლისთ. ღამე მშვიდობისა.

ვილაცამ კარები გაიხურა და გავიდა. თითქოს ოთახში აღარავინ არის, მაგრამ საშინელი ხმაურობა კი დგას. საღდაც ტრამვაის ვაგონის ვატმანის ყვირილი ისმის: „ჩამოეცალეთ, გაგჰყლიტავთ“. ორთქლმავალი შიგ ყურში მიგუგუნებს. გაოფლიანებული ცხენი თავისი ცხვირით შიგ ყურში მიფშუტუნებს. რა უცნაური ამბავია! მესამე სართულიდან თავზე აღუდებულ წყალს მასხამენ. 26 მაისის ქუჩით სიარული იმიტომ არ მიყვირს, რომ ამ ქუჩას სათავეში მელიქაზარიანცის სახლი უდგას. ხომ გახსოვთ, რა შავი, აყლაყუდა და მოუხეშავია ეს სახლი! მთელი თავისი სიმძიმით ეს აყლაყუდა სახ-

ლი, რომელშიაც მხოლოდ ნახმარი ნივთები და სხვის გამონაცხელი საცვლები იყიდება, გულზე მაწვება და სუნთქვას მიკრავს. შესაძენ სართულიდან კი აღდგებულ წყალს თავზე მასხამენ. რაო! აღდგებულ წყალი მინდა, როდესაც ისეც ეთნაზე დავდივარ! ეს წყლიდან გამარჯვება შენი, ქალბატონო! კიდევ ხომ არ გინდა ჩემი დღიურის ფურცლები ნაგავს გააყოლო? ჩემი სიცოცხლის დასაწყისს შეგეძლოვარე მოჰქცეოდი, მაგრამ დასასრულს მეტი პატივის ცემით უნდა მოეპყრო. რაც უნდა იყოს, დასასრულია. სხვისთვის იქნება ეს დასასრული არ არის, მაგრამ ჩემთვის ჩემი დასასრული ყველაფრის დასასრულია. გაოცებული რად მიცქერი, მეგობარო? ხომ ხედავ, ოთახში გამეფებულ მყუდროებას არაფერი არღვევს, გარდა ბუხის ბუხილისა, ეს ბუხი საშინლად მაოცებს. აბა კალენდარს შეხედე! ოცდაათი იანვარია. იანვრის ოცდაათი და ბუხი! შუა ზამთარია. ბუხი კი ბუხის! ხომ ჰხედავ, რა სიცივება! მიღში წყალი იყინება, დილ—დილობით სამოვარს ვერა ვდგამ, ბუხი კი ბუხის. შტკერის ნაპირები იყინება წყალს ყინულის ლოდები მოაქვს, ბუხი კი ბუხის! ვახტანგი რამდენი ხანია ვერ მოსულა, გარედ გამოსვლას ვერა ჰბედავს. ბუხი კი ბუხის. ნუ გეშინიან, ჩემო მეგობარო! ფილოსოფოსები ამბობენ, თვალი რომ არა გვქონდეს, არც შუქი იქნებოდა, ან უკეთ რომა ვსთქვათ. წარმოდგენა შუქზე, რაც შენთვის ერთი და იგივეა. მეც ყური რომ არა მქონდეს, არც ბუხი იქნება და არც იმისი ბუხილი. მაგრამ რას გააწყობ? ყურს ხომ ვერ მოვიჭრი?

* * *

ექიმმა ნება მომცა დღეში ერთი საათი, მზის შუა გულს, ვისეიზნოდ დაზიანებული ფილტვების გაჯანსაღებისთვის ეს საჭირო ყოფილა. პირველ დღეს ექიმის ნებართვით ვისარგებლე და ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ პირველად გავედი ქუჩაში. დიდი მანძილი არ გამივილია. სულ ორიოდვე სახლი გავიარე; უცაბედად სამგლოვიარო პროცესიას შეეგვჯახე. ოთხ კაცს კუმო მიჰქონდა. კუმოს წინ ფრატუნით ღვდელი მისდევდა და რალაცას ბუტბუტებდა; უკან კი ვილაც ორი მოხუცებული დედაკაცი მომარბაცებდა. კუმოს გადავხედე და ჩემი ნაცნობი დედა-კაცი დავინახე. ღრმა მორჩილებით გულზე ხელები ჯვარედინად დაეკრიფა და ისევე უჩუმრად მისდევდა საუკუნო განსასვენებელ ადგილას, როგორც უჩუმრად დადიოდა ჩვენს პატარა, ვიწრო ქუჩაზე. ქუდი მოვიხადე და თვალი გავაყოლე იმ დრომდე, სანამ პროცესია ქუჩის კუთხეს არ შეეფარა. ოთახში ვზივარ. ბნელა. საწერ მაგიდაზე სანთლის შუქი ოდნავა ბჟუტავს. დღიურის ფურცლებსა ვკრავ და სანთლის გვერდითა ვდებ. პატარა შუშის მკრთალი შუქი მაგიდაზე ციმციმებს და ამ ციმციმით თავის საბედისწერო არსებობას მაგონებს. ჩემს ლოგინს გადავხედე, საბანს, ბალიშს... ეჰ! კმარა სენტიმენტალობა! დავლიე. კიდევ ცოტა და მალე გნახავ, ჩემო ბებრუცუნავ!

უიარაღო

მუსხიშვილები და დეკამერონი

(ცქრიალა გოგონას ნაამბობი)

სასწაულებლიდან რომ შინ მოვდიოდი, ლუდის ქარხნის გვერდით ჩვეულებრივ მუცელ-გუდა შემხვდა; ამ სახელს მე ვარქმევ, თორემ ნამდვილი მისი სახელი, მე არც კი ვიცი. ხელში ვერცხლით მოქედილი ლამაზი ჯოხი ეჭირა და სწორედ გაგებულ საქვეითო ქვა-ფენილზე რიტმიულად უკაქუნებდა. მე როცა დაუპირდაპირი, ჯოხს მალა ასწია, თითქო ჯარის კაცი თოფს იმარჯვებსო. „მე ხომ არ მაძლევს სამხედრო სალამს მეთქი“. გავიფიქრე, მაგრამ ჩქარა შევამჩნიე, რომ ქუჩის გაღმა მხარეს, ღია ფანჯარასთან ვაშლილ წიგნით ხელში მჯდომ მანდილოსნისაკენ იყო მისი ყურადღება მიქცეული.

— თქვენ კი, ქალბატონო, არხეინად დაიყვირა მან, თითქო პოლიციელი შოფერს უჯავრდებო. — მანდ რას იცინით, დეკამერონს ხომ არ კითხულობთ.

— ოჰ, შენა, ძალი ახსენეო და ჯოხი მხარზე მოიდევო, აქ მოეთრიე, სიცილით მოსძახა მანდილოსანმა და მუცელ-გუდაც იქითკენ წაჩანჩალდა.

მე ჩემი გზა განვაგრძე, პატარა ბალი გავიარე და წმიდა იოსების საყდრის პირდაპირ საწიგნოებს ჩამოუარე.

— დეკამერონი ხომ არა გაქვთ, დავეკითხე ერთ ერთ მეწიგნეს. ის თავის პატარა დუქნის კარებთან იჯდა და არხეინად სთვლემდა.

— მედუქნემ თვალები სჭკიტა და დაკვირვებით ამათვალ-ჩამათვალღიერა. „მგონია სადღაცა მაქვს“, ულახათოდ მომიგო მან და წიგნებში ჩხრეკა დაიწყო: „სრული არა მქონია, ქალიშვილო აი, თუ ვნებავთ მეორე ტომი, ამაშიაც ბევრი კარგი ამბები სწერია“.

წიგნი უყდო იყო, სათაური სანახევროდ ჩამოგლეჯილი და საკმაოდ ქუჩუყიანი. მე მინდოდა გზა გამეგრძელებინა, მაგრამ შეეჩერდი. „რა უნდა მოგცეთ მაგაში“, დავეკითხე მე.

— რას მიბოძებთ, თავად მოვართმევთ, სამოცდაათ სანტიმად ინებეთ. წიგნი ვაყიდე და შინისაკენ გამოვსწიე.

— ეგ რა წიგნია: ეს ქუჩუყიანი წიგნი, თვალი მოჰკრა დედა ჩემმა,

როცა სახლში შემოვიდა... უი მე? შეხე ერთი დედი, მიმართა ჩემ დიდედას, რომელიც თავის განშორებულ სავარძელში ჩვეულებრივ, როგორც ის ამბობდა „განისვენებდა“, შეხედე ლუიზას. დეკამერონი მოუტანია ძველ საწიგნოში შეუტანია, ეჭვი არაა.

— რაო? დეკამერონიო? გაიკვირვა დედამ.— ახ ჩემო გამჩენო! ჯერ ბავშვს თავი არ გადაშრობია და დეკამერონი? აქ მოიტა, აქა, მე მაგას ჩემი სკივრის ფსკერში მოვაქცევ და საუკუნო ტყვეობას მივუსჯი. ცეცხლში დავწვავდი, მაგრამ აუტლადფეს მომხრე არა ვარ, მე ჰუმანისტურ პანსიონში მიმიღია განათლება.

აბა რას ვიტყვოდი. ცოტა წინააღმდეგობის გაწევა დავაპირე, მაგრამ მამა ჩემთან დასმენით დამემუქრნენ და მეც ჩაეჩუმდი. „ნეტავ ვიცოდე, თუ რა წიგნია დეკამერონი“, ვამბობდი ჩემს გულში.

* *

კვირა დღეობით, ნასადილეგს, ჩემ ბიძაშვილთან მოვდიოდი ხოლმე. მისი დეიდა „ხნიერი ბერწი“, როგორც მას ეძახდნენ (არა მის გასაგონად ჩვენთან ერთად ქალაქის ტყეში სასიერნოდ მოდიოდა მერე ტბის შუაგულ ხელოვნურად გაშენებულ ქალაქს ვინახულებდით და იქ გამართულ ყავა-ხანაში თითო ჭიქა რძეს აუცილებლად დავლევდით „დეიდა ანნა“, როგორც ეძახდნენ მამას დედის (ამას კი მის გასაგონადაც), გვარწმუნებდა, ქალაქის რძეს დიდი ჰიგიენური მნიშვნელობა აქვსო, ადამიანს ფერ-ხორცს მატებსო, თუმცა უნდა ვსთქვათ, რომ „დეიდა ანნას“ მიუხედავად მისი ხშირი ხმარებისა, არა აჩნდა რა.

„ოჰ ღვთის მშობელო, ქალწულო, რა ჯოჯოა, ჩუმიდ იტყოდენ ხოლმე ჩვენიანები, როცა „ხნიერ ბერწზე“ ლაპარაკი ჩამოვარდებოდა. გზა თითქმის სანახევროდ გავიარე და მხოლოდ მაშინ შევამჩნიე, რომ ჩემი პატარა ხელ-პარკი თან არ მომქონდა. ერთ ხანს დამეზარა შინ დაბრუნება, მაგრამ უხერხულად მეჩვენა მთელი დღე უცხვირ-სახოცოდ და უფულოდ ყოფნა, საჩქაროდ შემოვტრიალდი და შინისკენ გავეჩქარე. გადავსწყვიტე იქითობას ტრამი ამელო და ბიძისას, მაინც დანიშნულ დროს მივსულიყავი.

ჩვენი პატარა ბალის კარები შემოვალე; იქ ქაქანება არ იყო. სახლში შემავალ დერეფანში ჩემი დედ-მამის პალტოები და ქუდები არა სჩანდა. ალბათ ასინი წასულან ავად-მყოფი ბიძაშვილის სანახავად, როგორც სადილის დროს ამბობდნენ, გავიფიქრე მე. „დიდედას სძინავს, ხელს არ შევეუშლი, მომივიდა კეთილი აზრი, მაგრამ კარი მაინც ფრთხილად შევალე. ჩემი პატარა ოთახი დედას ოთახს ეკე-

დღეობდა, შემედლო მეორე მხრივ მომეარა. მაგრამ დრო მსურდა მომეგო.

კარი შევალე და სახტად დავრჩი. დიდდას სავარძელი ცარიელი იყო. თვითონ ის მაგიდასთან სელზე გამოკიშული-იყო ყოჩილად და მაგიდაზედ გაშლილ წიგნს გულ-მოდგინეთ, კითხულობდა მის მიერ საუკუნით დაპატიმრება მისჯილს! კარის ნელ კრიჭინზე დიდდა არ განძრეულა. ერთ ხანს ვუყურე სახეზე ჩუმი ღიმი უქროდა და ასეთი განსპეტაკებული სახით მე ის თავისს დღეში არ მენახა. კარი ჩუმაღვე შიგვეტე. ხმა არ საიდან მომსმენია, საზღში სამარისებული სიჩუმე სუფევდა. საჩქაროდ მეორე მხრივ შემოვიარე, ფრთხილად ჩემს ოთახში შეველ, ხელ პარკი ავიღე საცდელისკენ გავემართე.

* *

ტყეში, როცა „ხნიერი ბერწი“ ერთ ერთ გრძელ სკამზე ჩამოჯდა და ჩვეულებრივ წიგნის კითხვა დაიწყო, მე და მაშომ იქვე, მახლობელ მწვანეზე ბურთის თამაშობა გავმართეთ. მე, რასაკვირველია მაშოს ყოვლისფერი ვუამბე დეკამერონზე. მაშო ძლიერ დაინტერესდა. „იცი, ლუიზ, მითხრა მან“, მოდი შენ ის წიგნი მე მომიტანე დი ერთად წავიკითხოთ. მე ჯერ არ წამიკითხავს დეკამერონი, მაგრამ კარგი რამ უნდა იყოს, თუ კი დიდდაც ამ ზომამდე გაართო. — საქმეც იმაშია, მაშო, რომ დედამ მე ის წიგნი წამართვა თავისს სკივრში ყავს დატყვევებული, როგორც ის ამბობს...

— ეხ, ლუიზ, ეშმაკურად მითხრა მან, ეტყობა არ დაუტყვევებია, ან თუ დაატყვევა ისევ განუთავისუფლებია, თუ კი თვითონ კითხულობს, იმას სკივრში არ შეინახავს, იქვე სადმე მაგიდაზე ექმნება, იხელთე, როგორმე, მარჯვე დრო და...

შევეცადე ჩვეულებრივ დროზე უფრო ადრე დავბრუნებულ ვიყავით ტყიდან. ტრამი ავიღე და პირდაპირ სახლისაკენ გავეშურე. დერეფანში სიცარიელემ და სახლში სიჩუმემ გამაგებინა, რომ ჩვენები ჯერ არ დაბრუნებულიყვნენ. ცნობის მოყვარეობამ გამიტაცა და დიდდას ოთახი წყნარად შევალე. დიდდას სავარძელი ისევ ცარიელი იყო. თვითონ კი მაგიდას ეჯდა, თავი ზედ დაედო და ეძინა. ჩემი დეკამერონი, გაშლილი, თითქმის მის ტუჩს ხვდებოდა და დიდდას ტუჩებიც იმგვარად იყო მომარჯვებული თითქო ვისიმე კოცნას აპირებდნო. ერთის წამის დაკარგვა შეუძლებელი იყო. უკეთეს მარჯვე შემთხვევას ძნელად თუ ვიზოვნიდი. ფენ აკრეფით ოთახში შევიბინე, წიგნს დავაფრინდი, ვით ქორი წიწილას და ისევ გამოვირბინე. დიდდა არ განძრეულა. მას ღრმად ეძინა. წიგნი ჩემს ოთახში,

ძლიერ საიდუმლო ალაგას შევინახე და ისევ ქუჩაში გამოვედი. შევხ-
ხვიე ჩვენ გვერდით ვიწრო ქუჩისაკენ, დარწმუნებული, რომ იქ ჩვე-
ნიანებთაგანის არავინ შემხედვებოდა. ასე ხეტიალში გავატარე თითქმის
ერთ საათამდის და ისევ შინ დავბრუნდი. ახლა კი, იმდენი დროა, რამაც
რომ შინ ვინმე დამიხედვებოდა.

ჩვენები მართლა დაბრუნებულიყვნენ და სასადილო ოთახში ყავას
მიირთმეოდნენ.

— ფრთხილად, ლუიზ, მითხრა დედა ჩემმა, დიდედა რაღაც უჭკიფოთ
არის, შენ ხომ რამეში არ გავიჯავრებია; შენებურად ცელქობით არ
შეაწყუხო.

— აბა მე რათ ან როდის გავაჯავრებდი, ცოტა წყენით მიუგე და
მაშინათვე ტკბილად დავუმატე, ნეტავ რა დამართნია, ცუდად ხომ
არ ეძინა?

— აბა როგორ ვითხრა, საიმისო არაფერია, მგონია რაღაც ნაწყენი
სახით ვნახე, ყავის მიერთმევაზე უარი განაცხადა. საზოგადო უჭე-
ფობას ასახელებს.

* * *

მეორე კვირას არ მახსოვს რომელ დღეს, მგონი პარასკევი იყო, ჩვენ
სველანი შინ ვიყავით. ჩემი უფროსი ძმა, უკვე ახალ-გაზდა ვეჭილი
ერთ ერთ მახლობელ ქალაქიდან, სადაც მუშაობდა; საქმეებისა გა-
მო შემთხვევით ჩამოსულიყო და ისიც იქ გახლდა. უნდა მოგახსენ-
ნოთ, რომ ჩემი დეკამერონი მართალია მაშოს მივეტანე, მაგრამ შიგ-
ნის კითხვის გეგმის საწინადაწინო რჩევაც ხეირიანი ჯერ ვერ მოგ-
ვეხდინა.

ერთიც ვნახოთ ვიღაცამ ჩენი სახლის ხარი დააწყარუნა. გავიხედე
და „ხნიერი ბერწი“ შემოვიდა, გულმოსული სახით და ჰოი საშინე-
ლებავ, ჩემი დეკამერონიც ხელში ეჭირა.

მცირე მისალმების უმაღ „დეიდა ანანა“ სწორედ რომ ყუმბარასა-
ვით იფეთქა და ერთბაშით გაღმონათხია ჩემკენ მომართული საყვე-
დურები, შემდეგ ცოტა სული მოითქვა და პროკურორის ტონზე გა-
დავიდა. „მე ბატონებო, ბოდიშს ვიხდი თუ ფიცხედ დავიწყე, მაგ-
რამ საქმის ვითარება ცხად-ყოფს, რომ ჩემ მხრივ ეს ბუნებრივია.
თქვენი ქალიშვილის დამრიგებლობას მე სრულებით არ კვისრულობ.
აქ პირად ჩემი და ჩემი დის ოჯახის კეთილდღეობა გახლავთ სას-
წორზე დადებული. ჩვენ ოჯახს საშიშროება მოელის და ყოვლის-
ფრის მიზეზი, აი, ეს წიგნაკი გახლავთ, რაც ჩვენს ოჯახში თქვენი
ქალიშვილის მიერ მოტანილი აღმოჩნდა. ეს ჩვენ გავიგეთ აი, ამ დღის

სამი საათის წინ და იმიტომაცაა, ამ ამბის მიერ გამოწვეული აცო-
ვება ჯერ არ დამცბრობია. კიდევ ბოდის ვიხდი, ბატონებო, მაგ-
რამ გთხოვთ მომისმინოთ თავიდან. აი, ბატონებო საქმე როგორ აცო-
ხუთიოდე დღე იქნება, რომ ეს წიგნი მაშოს ხელში უნახეს როცა
ჭკითხეს საიდან ჩაუვარდა მას ხელში, ვილაც თავისი ამხანაგი, ჩვენი
უცნობი, დაასახელა. ამ ამბავმა ბიძია ლადემდე მიღწია. (ბიძია თა-
დე გახლავთ ჩემი ბიძის ცოლის ბიძა, მოხუცი, უცოლშვილო, მდი-
დარი, ინდუსტრიელი), ის საშინლად ვაჯავრდა: „ნეტავ ვიცოდე,
თუ რა დროებას მოგვსწარი. თითის ტოლა გოგოები დეკამერონს
კითხულობენ. გოგოები კი არა, ჩვენ ვაყიშვილები, პოლიტენიკუმის
სტუდენტობის დროსაც ვერ ვბედავდით დეკამერონის კითხვას. სწო-
რე ვითხრა არც კი მახსოვს რა ხნის ვიყავი როცა ის წავეკითხე“...
და ამნაირად აპილპილდა ეს კაცი. ასე გონია ოთხმოც და ექვსის
წლის მოხუცი კი არა ოცდა თუთხმეტის წლის ვაჟკაციაო. „აქ მოი-
ტათ, აქ მოიტათ,“ თითქმის ყვიროდა იგი, — „მე ვიცი მაგას თუ
რას უზამ, მე რომ მკითხო, მაგ სისაძაგლეს ნაფლეთ-ნაფლეეთებად
ვაქცევდი და ღუმელში შეუძახებდი, მაგრამ მე სრულებით ვიწრო
შეხედულების კაცი არა ვარ, ბარბაროსობა თავის დღეში არ ჩამი-
დენია და ისე პატიოსნად, ჩემი შრომით და მუყაითობით ჩემი ცხო-
ვრება ჩამიტარებია. ოცდა ხუთის წლისას ოცდა ხუთი ფრანკიც არ
მომეძეოდა და შემდეგ, ჩემ ძმასთან ფილიპესთან ერთად, ოთხი ქარ-
ხნის პატრონი კი ვაგხდით, რატომ თორმეტი არ გვექნებოდა ფი-
ლიპე, რომ მფლანგველი კაცი არ აღმოძჩენოდა. აქ მოიტათ, აქ, ის
საზიზღარი, მე ვიცი მაგას სად ვუკრავ თავსა. მას ჩემ. სავანგებო
ქალაქების რკინის ყუთში დაემაღავო“.

ბიძია თადეს აბა პარს ვინ შეუბრუნებდა.

— მერე ამ წიგნაკის გულისთვის ამდენი აურ-ზაური? მოწყენილი
ღიმილით, ფრთხილად შენიშნა დედა ჩემმა.

მამა ჩემი მუდამ აულელებელი და სულ თავისი მეცნიერულ კითხე-
ბში გართული ჩუმად იჯდა. ჩემი ძმა კი, თვალეზ ვაბრწყინებულ
პირში ღიმილთ „ხნიერ ბერწს“ თვალეზს არ აშორებდა.

* *

— მოითმინეთ, ბატონებო, აურზაური ჯერ სად არის, აურზაური და
საშიში საქმე მერე მოხდა, გააგრძელა „დედა ანანა“. ვნახოთ ეს
ორი სამა დღეა ჩვენმა ბიძია თადემ თავი უქეიფოდ იგრძნო. რიგია-
ნად საქმელს არ იღებს. დღისით მისი ძილი არ ვაგონილა, ეს ორი
დღეა სულ სთვლემს, სულ ეძინება.

„სწორედ რომ საშიში სიმპტომებია, ნეტავ რა დაემართა, ასე უც-
რად და უმიზეზოდ, შეუქრინდა ჩემი სიძე. და მართლაც სურობა
საქმე ნუ გვონიათ, ბატონებო, ჰასაკი ისეთია, რომ ბევრი რამ არაა
საჭირო კატასტროფის გამოსარკვევად. თქვენც მოგეხსენებათ, რომ
თუ ბიძია თაღეს რამე მოუვიდა მოულოდნელად, მაშინ სრულ და
ერთად ერთ მემკვიდრედ ფილიპე გამოცხადდება. ეგებ ისიც მოგეხ-
სენებათ, ბატონებო, რომ ანდერძი ისეა დაწერილი, რომ ვინც უკა-
ნასკნელი ვადარჩება ყოველივე უძრავ მოძრავი მისია, და ნუ გაგვი-
კვირდებათ, თუ ბიძია თაღეს უძლორობამ ჩვენ ასე დაგვაფრთხო. თუ
ფილიპე მემკვიდრე გახდა ის, იმ წამსვე, ყველაფერი გაიძვერა ვე-
ქილს პეტრეს დაუმტკიცებს.

— ვეჭილები ლანძღვას მე ვერ მოვითმენ, ძალდატანებული წყენით
შენიშნა ჩემმა ძმამ.

— ბოლიში მომიხდია, ვითომ და ნახად წარმოთქვა დეიდა ანნამ,
ნამდვილად კი მისი უშნო სახე კიდევ უფრო დაიმაწკა.

— ახლა კი მაგათ კუდი ეწვია ფილიპე თუმცა ხნით ორი წლით
უმცროსია ბიძია თაღეზე, მაგრამ დამეთანხმებით ოთხმოცდა ოთხი
წელიც საქმია, რომ ერთი ცოტა რამე და სამწუხაროდ საქმე გა-
თავდეს, მით უფრო, როცა კაცი ავადმყოფობს, როგორც ბ-ნი ფი-
ლიპე. ძლიერ, ძლიერ ცუდად გრძნობს თურმე თავს ბ-ნი ფილიპე.
მაგ... ბ-ნს პეტრეს პარიზიდან ვილაც ცნობილი დოსთაქარი დაუბა-
რებია, მაგრამ მას დიდი იმედები არ მიუცია. ამნაირად, თქვენც მო-
გეხსენებათ, რომ ორი მოწინააღმდეგე ბანაკია გაჩაღებული და სამკ-
ვლო სასიცოცხლოთ ერთი მეორის პირის-პირ გაშმაგებულნი დგა-
ნან. თუ ღმერთი გაწყრა და ბიძია თაღეს რამე შეემთხვა ბ-ნი ფილი-
პეზე აღრე, ჩვენ წყალ წმინდათ დაღუპულები ვართ ერთი სანტიმი
ჩვენ არ მოგვეცემა. ამის შემდეგ სრულებით ბუნებრივია ჩემი სიძის
შიში და ჩემიც, მეც ხომ მემკვიდრე ვარ, სულ ერთნაირად ხომ არ
იქნება, ბატონებო, მეც გარკვეული გზა და ცხოვრება მწყურიან.
ამიტომაც სრულებით ბუნებრივია, ჩემმა თვალმა წუხელის, ღამის სამ
საათზე თუ პოზიციები დაზვერა, ე.ი. შეიხედა, ბიძია თაღეს ოთახში,
მოხვეწებით სძინავს, თუ არაო... და სამართლიანი. ღმერთო, შენ და-
მიჯარე! რას ხედავს თურმე ეს კაცი. ბიძია თაღე მაგიდასთან გამო-
ქიმულა ისე მხნედ და ყოჩაღად, როგორც ამ ორმოცის წლის წინეთ
თავის მეტალურგიულ ქარხნის „ბიუროში“ და კითხულობს, აი ამ
დე-კა-მე-რონს:

* *

სულ ყველას სიცილი წასქდა, თითქმის მამა ჩემიც ხითხითებდა.
მეც ვიციწოდი მაგრამ უფრო მიბაძვით ვიდრე გულით და თან ვვიქ-
რობდი: ნეტავ ვიცოდე, თუ რა წიგნია დეკამერონი.

— მართალია ბატონებო, კაცს სასაცილოდ მოეჩვენება, მაგრამ აღ-
ვილი შესაძლებელი იყო, რომ ამ უბრალო რამეს დიდად სამწუხარო
შედეგი მოყოლოდა. იმ ღამეს ჩემი სიძე აბა რას ეტყოდა, ჩუმაღვე
განშორებულიყო ბიძია თაღეს ოთახს. დღესაც, ანგარიშს რომ ვერ

მოსთხოვდა დეკამერონის კითხვის შესახებ. ჩვენ მხოლოდ პატრონის მიერ თავის წიგნის მოთხოვნა მოვიმიზეზეთ და როგორც იყო წიგნი გამოვართვი. მერე მაშოზე მოვიმიზეზე, მივიტანეთ იერიში, ნაწილობრივ ეთქვა, თუ ვისი იყო წიგნი, ჯერ გამაგრდა; მერე დიპლომატიკა გააბი მავრამ ჩვენ არ მოვეშვით და იძულებული შეიქნა წყალ წმიდად იარაღი დაეყარა და გამოტეხილყო.

— რა ვქნა, აქი დედამ თავის სკივრში დამალა ეს უბედური წიგნი, მორიდებით შენიშნა დედა ჩემმა.

— რა ვუქოთ, დედა, ეს წიგნი მოუსვენარი ვინმე ყოვილა, რომ სკივრიდან კი არა, ზღვის ფსკერიდანაც ამოვიდოდა იოხუნჯა, ჩემმა ძმამ.

ამ დროს კარები გაიღო და დიდდა ყავარჯენზე დაყრდნობილი კარებში გამოჩნდა:

— ნეტავ რა ხმაურობა იყო „ახ! მადმუაზელ!“ „დიდა ანნა“, შეისალმა დიდდა „ხიერ ბერწს“

— აა... დიდდამაც მოგვასწრო, დიდი ამბავი მომხდარა, მხიარულად მიიძახა ჩემმა ძმამ, — ბიძია თადე შეყვარებულა.

— ვისზე ნეტავ, ჩემო პატარავ.

— რა საკითხავია დიდდი? ვისზე იქნება შეყვარებული თუ არ შენზე, მდიდარა სასიძოა, რა სათაქმელაა. აი მადმუაზელი ანნა შუამავლად განოუგზავნია და შანად დეკამერონი გამოუყოლებია.

— უი, თვალის დაძიდება, სად დავკარგე მეთქი რომ ვეძებდი. ერთ დღეს სკივრიდან სხვა ნივთებთან ამომყვა და ჩემ მაგიდაზე მედო, მერე სადღაც გაქრა. ალბათ იმ ცელქმა მომპარა, ხელი ვაიშვირა ჩემსკენ დიდდამ.

— კარგი დარაჯი არ ყოვილხარ დიდდი! ასეთი საშიში ტუსაღის აშვება შესაძლებელია? მან ლამის ბიძია თადეს ცოლის თხოვა გააბეღია, ვინ წარმოიდგენს ანას რა შედეგი მოყვება, რა დიდი უბედურება დატრიალდება, რამდენი იმედები გაცრუებული დარჩება, რამდენი კეთილი სურვილი დაუქმეყოფილებელი...

— კეთილი, კეთილი, ჩემო პაწაწავ: მაგის უარყოფას ვინ გაბედივს, რომ ბ-ნი თადე იშვიათი სასიძოა. სწორედ მოჯადოებული ვარ ამ საამაყო წინადადებით! მაშ აქ მოიტათ ჩემი შანა, ხოლო ბ-ს თადეს გაუგზავნი ნაზ გრძობას და მოკითხვას.

„დიდა ანნამ“ დიდდას წიგნი გარდასცა ყველა იცნოდა.

— ახლა კი უფრო ფრთხილად ვიქნები, რიგით ანგეზ წიგნს დეწვა ერგება, „აუტოდაფეს“ მომხრე არა ვარ, ნე ჰუმანისტურ პანსიონში მისწავლია, გულ შეუწუხებლად ამბობდა დიდდა და თავის ოთახისკენ მიდიოდა: ბ-სოლს ველი უბრძოლველად ნას ეკოთოდა. ნეტავ რა წიგნია, დეკამერონი, ვუუბნებოდი მე ჩემს თავს დიდდას ეს ვკარგავდი, რომ ოდესმე მას ისევ ხელთ ვიგდებდი.

პ. აბაშიძე

„ლიტერა“

მეოცე საუკუნის პირველი ათი წელი რუსეთის ინტელიგენციისა და მწერლობისათვის საბედისწერო ხანა იყო: საზოგადოების მოწინავე ნაწილის აღფრთოვანებულ რევოლუციონურ ალტყინებას ფრთა შეეკვეცა და თავზარდაცემული ინტელიგენტი იძულებული შეიქმნა დროებით განდევილობის, სულიერ კარჩაკეტილობის პრინციპის აღიარებაზე მისულიყო.

პოლიტიკურ ფრონტზე დამარცხებულთ, ინტელექტუალური ხასიათის ძიებანი უფრო მეტის ძლიერებით მოედო გულს. ყველა შეუდგა სულიერ და მატერიალურ ღირებულებათა ხელახალ შეფასებას.

სიცოცხლის აზრის ძიება, ტრადიკული მხარე ადამიანის არსებობისა, პიროვნების ტრავედია, სიკვდილის შიში-აი რა ახასიათებდა მაშინდელ მწერლებს.

რელიგიური მისტიციზმი, სიმბოლიზმი, უკიდურესი ინდივიდუალიზმი, რომელიც მოითხოვდა შეგნების, შემეცნების რევოლუციას-აი რითი განისაზღვრებოდა იმდროინდელი ლიტერატურა. ლ. ანდრეევი, ა. სოლოგუბი, ანდრეი ბელი, დ. მერეჟკოვსკი, ვ. ივანოვი, ლევ შესტოვი, როზანოვი და სხვანი საუკეთესო გამომხატველნი იყვნენ იმდროინდელ რუსეთის სულის კვეთებისა.

რელიგიურ აღფრთოვანებით, ინტელექტუალურ ხასიათის ძიებით განისაზღვრა ეს ხანა.

ხელოვნების ყოველ დარგს დაეტყო ეს გატაცება: ლიტერატურას, მხატვრობას, მუსიკას.

სასცენო ხელოვნების დარგშიაც შეიქრა ეს ტალღა და რევოლუციო მოახდინა: ელნისტურ სამეფოსაკენ ლტოლვა, ძველი თეატრის რესტავრაცია, ძველ ნაცად საშუალებათა ხელახალი გამოყენება, ინტიმურ თეატრის შექმნა. სასცენო ხელოვნებაში დროის, სივრცისა და მოქმედების მთლიანობის პრინციპის დაცვა მოინდომეს. ამ ფარგლებში უნდოდათ მოექციათ სასცენო დრამატიული ხელოვნება.

ამ რელიგიურ და მისტიურ გატაცებამ-ფილოსოფიურ აზროვნებამ და სასცენო ხელოვნების დარგში ახალ ფორმების ძიებამ შესამჩნევი

ვაგლენა იქონია ვრ. რომაქიქის პოეტურ გრძნობაზე და ამ განცდათა კარნახით, ამ სულიერ აღფრთოვანების ზეგავლენით მან შექმნა თვისი „ლონდა“.

„ლონდა“ ავტორის სულიერ უკმაყოფილების, დაუსრულებელ სულიერ ტანჯვათა შედეგია, სადაც მტკიცედ არის დაცული დროის, სიერებისა და მოქმედების მთლიანობის, ერთიანობის პრინციპი.

„ლონდაში“ არის ნახესხები მოტივები. მაგრამ ამასთანავე ნათლად მისწავნის პოეტის ტემპერამენტი, თავისებური მიდგომა, განსჭვრეტა მსოფლიოსი, ათვისება საგანთა და მოვლენათა, ორიგინალური დაკვრება და გადაჭრა საკითხისა.

ვრ. რომაქიქის შიქობა არ დავეთანხმებით ამ თუ იმ მოვლენათა ახსნაში: მაგრამ თქვენ მის ვერ წაართმევთ მთავარს, რაც ყოველთვის ახასიათებს შემომქმედს, ესტეტს. მას აქვს საკუთარი პოეტური კონცეპცია, ფართე ჰორიზონტი, გემოვნება ესტეტისა. ეს ნათლად სჩანს „ლონდაში“...

ამ პიესაში არ არის არც ერთი მომენტი, სადაც არ სჩქედეს უაღრესი ტრადიზმი ადამიანის არსებობისა...

...იშვიათ გვალვის გამო იწვის ქვეყანა. გოდებსა და მოსთქვამს ხალხი. უცნაურ შიშს შეუტყობს დიდი და პატარა, ქალი და ვაჟი, უბედურებას თან მოსდევს თავზარ დამცემი ამბები, ამ ქვეყნიურ საშინელებას იმ ქვეყაიური გაუგებრობა, საიდუმლოება აორკეცებს, თითქო მოახლოვებულია აღსასრული ქვეყნისა...

მსოფლიოს ბედი სტიქიურ მოვლენათა კაპრიზზეა დამოკიდებული მზის სხივები ადამიანის მასულდგმულეებელია, ბუნების მაცოცხლებელი; მისგან ხარობს ყოველი. მაგრამ მასვე შეუძლიან განადგურება, მოსპობა ქვეყნიერებისა, ფატალურია, საბედისწერო ადამიანის, მთელი მსოფლიოს არსებობა. ბედისწერის წინაშე ყველანი თანასწორნი არიან; მეფე და უბრალო მომაკვდავი, მშვენიერებით აღსავსე და მახინჯი, ძლიერი ამა ქვეყნისა და მაშვრალი.

პოეტს სიცოცხლე დაუსრულებელ ტანჯვის პროცესად აქვს წარმოდგენილი: ნეტარების წუთი სიკვდილით სრულდება. ბუნების მშვენიერება — კატასტროფით. სიყვარული — უღლეობით. სილამაზე — წარმავლობით.

ტანჯვაა ცხოვრება მეფის ძისა, რომელსაც გაგიყებით უყვარს ლონდა, მაგრამ სიყვარულს, ბედისწერის საშინელი განაჩენი, სიკვდილად უცვლის.

ტანჯულია თვით „ლონდა“, უმანკო მსხვერპლი ბედისწერისა.

ააღწევა მამა-მეფე შვილის უცნაურ დაღუბვით.

მხოლოდ პოეტი — შემომქმედი, რომელიც შეყვარებულია ცხოვრებაზე-
გატაცებული ბუნების წარმტაც მშვენიერებით, სილამაზით,
იმედს არ ჰკარგავს, გულს არ იტეხს, სრული დარწმუნებული
იმაში, რომ ადამიანთა უბედურება ბედნიერებად შეიცვლება. მათი
მწუხარება — სიხარულით, ტანჯვა მშვენიერი ზემოთ...

ბრმა რწმენაზეა აგებული ხალხის, მასის მსოფლმხედველობა. რელი-
გიურია, მისტიური მისი სულის კვეთება. უბედურება მას უორკეცებს
ამ რწმენას. იგი მზად არის მსხვერპლად შეიწიროს უმშვენიერესი
ქმნილება ამა ქვეყნისა, — წუთი სოფელს გამოასალმოს ის, ვინც მთე-
ლი თავისი სიცოხლე მის კეთილდღეობას ანაცვალა...

მისტიკა თავის თავად ძლიერია, მაგრამ ამასთანავე ყოველ-
თვისა და ყოველ შემთხვევაში ნეიტრალური: იგი არც კეთილია და
არც ბოროტი. კეთილი იგი ხდება, თუ მას დასძლევთ უმაღლეს შე-
გნებით, შემეცნებით, ბოროტი კი თუ მას დაემორჩილებით სავსებით.
ჩემის აზრით, გრ. რობაქიძე სავსებით დაემორჩილა მას და ამის გა-
მო მის წარმოდგენაში სამყარო მიუღებელია, ყველაფერი ამ ქვეყნად
უაზროა — ჩვენ ვიმყოფებით ბნელ ირაციონალურ ძალთა ხელში.

უკან პირველ ყოფილ ქაოსისაკენ! ამგვარია მთავარი აზრი გრ. რო-
ბაქიძისა.

მაგონდება ბრძოლა რუს დეკადენტებსა და მისტიკოსებს შორის.
დეკადენტები თავისი „მე“-ს, პაროვნების ძიებით მივიდნენ მარტო-
ბამდე, მარტოობის ტრალედიამდე. მისტიკოსებმა კი გაარღვიეს მარტო-
ბის რკალი, მაგრამ მოიქცნენ არა შეგნებულ პიროვნებათა ურ-
თიერთობის ფარგლებში, არამედ დაუბრუნდნენ წარსულს. დაიხიეს
უკან-პირველ ყოფალ ქაოსისაკენ.

უარყოფა ირაციონალურისა, ისე როგორც ამას თავის დროზე სჩადი-
ოდნენ რაციონალიზმის მოტრფიალენი, ჩემის აზრით, მოკლებულია-
ნიადაგს.

ხსნა მხოლოდ ამ ორ მცნებათა, ამ ორ დასაწყისთა სინტეზშია. *) მა-
გრამ როგორც რაციონალისტები, ისე მით უმეტეს მისტიკოსები ამის
შესახებ ძალიან ნაკლებად ფიქრობენ. მათ ბრმად, უკრიტიკოთ
მუხლი მოიდრიკეს ირაციონალურ დასაწყისის, მცნების წინა-
შე და ამით სამუდამოდ დაჩრდილეს თავისი ბუნება, უარყვეს
შეგნებული პიროვნება.

გრ. რობაქიძე, როგორც მისტიკოსი, თავისი „ლონდათი“ მოექ-
ცა იმ ირაციონალურ მცანებათა სამეფოში და ეზიარა პირველ-
ყოფილ ქაოსს.

*) რედაქცია ამ ადგილას გამოთქმულ მოსაზრებებს არ ეზიარებს. რედ.

ამ აზრის უარსაყოფად ვერ გამოგვადგება ჩვენ ოპტიმისტური ხასიათის მტკიცება პოეტისა, რომელსაც სწამს ბედნიერება, - დარწმუნებულია, რომ ცხოვრება არც ისე უშინაარსოა.

გრ. რობაქიძის დრამა - განსახიერებელი ტანჯვა-ბედის წებაზე მყაროს ფატალობაზე დამყარებული.

საკითხავია: შესძლო პოეტმა მხატვრულ ფორმებში ჩამოსხმა ჩონჩხისა? ყოველ შემთხვევაში ერთი რამ გადაქრით ითქმის. ამგვარიოდის, სურვილი მოსჩანს.

ავტორს კარგი ენა აქვს, სტილიც თავისებური, და სწორედ სტილისათვის არ უნდა ელაღატნა მას, და თუ მაინც და საჭირო იყო ამ ნაწარმოების სცენაზე გამოიზეურება, ისევ ქართულ სცენისათვის გადაეცა იგი.

სული ეროვნულ ნაწარმოებისა მაინც იქნებოდა დაცული.

ყოველ შემთხვევაში ჯერ-ჯერობით ამაზე მეტის თქმა ამ პიესის შესახებ შეუძლებელია.

დაუცადოთ მის დაბეჭდვას.

დ. უზნაძე

ლიბერალურა, რომელს უსიძღვრებოდა დოქტორი.

(ნ. ნაჭათაშვილის ნაშუქზე).

ადამიანის სულის საიდუმლოებათა საგანძურისაკენ არსებითად მარტო თვითდაკვირვების გზა მიიმართება. მაგრამ ეს გზა იძენად ვიწროა, რომ მასზე მოძრაობა მხოლოდ საკუთარი სულის თავისებურებათა მამბლისათვის, რომელიც ზოგად ფსიქოლოგიურ საქმის მიმდინარეობისა და მდგომარეობისა, სრულიად განსაკუთრებულს, მეთოდოლოგიურად გარდუეალ მნიშვნელობას ჰპოულობს.

ასეთ სიმპტომთა შორის უეჭველია ღნას ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ადგილი ეკუთვნის. მაგრამ ენას-არა იმდენად, რამდენადაც იგი ჩვენი სულიერი მდგომარეობის ცნობიერსა და განზრახულ გამომეტყველებას ემსახურება, არამედ უმთავრესად იმდენად, რამდენადაც იგი თავისი შინაგანი წყობით, მასალის ბუნებითა, ექსპრესიითა და რითმით ობექტურს, უცნობიერ დოკუმენტს წარმოადგენს მეტყველის შინაგან ბუნებაში მღელვარე სულიერი სინამდვილის თავისებურებისას. ამ მხრივ, ენისა და მეტყველების დოკუმენტების ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით შესწავლას ბევრი რამ ისეთი შეუძლია გაგვიტვალისწინოს, რაც უიმისოდ შეიძლება სამუდამოდ გაუფანტველ ბურუსში დარჩენილიყო. და ასეთ დოკუმენტთა შორის განსაკუთრებით საყურადღებოდ მწერლობის და კერძოდ სიტყვაკაზმული მწერლობის ძეგლები უნდა ჩაითვალოს.

მართლაც და, მრავალს სხვა საკითხს რომ თავი დავანებოთ, რომელსაც მხატვრული მწერლობის დოკუმენტთა ფსიქოლოგიური ასპექტით გათვალისწინება ჰყვენს ნათელს, ერთი რამ მაინც უადრესი ინტერესის ღირსად უნდა მოვიჩინოთ: როგორია ის ფსიქოლოგიური მასალა, რომელითაც ესა თუ ის ხელოვანი სარგებლობს? შემოქმედების რომელ დარგში მოჰმართავს იგი უპირატესად სწორედ განსაზღვრული ბუნების ფსიქიურ მასალას, ან და შეიძლება იგი რასაც უნდა ჰქმნიდეს, თავისი სულიერი თავისებურების მიხედვით, ყოველთვის საგანგებოდ განსაზღვრული ბუნების ფსიქიურ არეებში მოძრაობას იყვეს ნაჩვევი?

ლიტერატრულ ნაწარმოებთა დოკუმენტლური მასალის ამ თვალსა-
ზრისით შესწავლა შეუწყობდა მწერლის ფსიქოლოგიური ტიპის საკი-
თხის გადაჭრას ხელს შეუწყობდა. მაშინ ჩვენს ხელთ ისტორიულ-ფე-
ლოლოგიური კრიტიკისათვისაც ერთ-ერთი მძლავრი იარაღი გაჩნდე-
ბოდა. კერძოდ, თუ რომ დადასტერდებოდა, რომ ესა თუ ის მწერა-
ლი თავისი განვითარების სხვა და სხვა საფეხურზე, უზირაეტსად
ამა თუ იმ ფსიქიური მასალით, სარგებლობს, ვთქვათ, მხედველობი-
თი, ან სმენითი წარმოდგენების აღძვრით, მაშინ ჩვენ გვექნებოდა
ახალი, საკმაოდ საინტერესო საშუალება, მისი რომელიმე უთარილო
ნაწარმოებისათვის დაახლოებით თარიღი გამოგვეჩინა; ან და კიდევ,
ყალბი აღვილების ან ნაწარმოების საკითხის გადასაჭრელად ამ გზით
განა მცირე მჭრელობის იარაღს შევიძენდით?

რა თქმა უნდა, კიდევ უფრო მეტია ის თეორეტიული, ინტერესი, რო-
მელსაც მხატვრული მწერლობის ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით შე-
სწავლა აკმაყოფილებს. მაგრამ ყველაფრის ამის აღნიშვნა შორს წა-
გვიყვანდა.

მწერლობის ასეთი თვალსაზრით შესწავლა საკმაოდ ახალი საქმეა
ამიტომ ბევრი რამ ამ მიმართულებით არსად არ გაკეთებულა.
სამაგიეროდ ჩვენში იგი სრულად უჩვეულო საქმეა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის შესწავლის დროს სრულად ბუნებრივად
დაისეა საკითხი: რით აღწევს მგოსანი ესთეტიურ ეფექტს, მაშინ
როდესაც ყველა მისი ნაწარმოებისათვის „მხატვრულობა“, თვალ-
საჩინოების აზრით, არა ჩვეულებრივის სიძუნწით, არის წარმოდგენი-
ლი? მართლაც და განა გასაოცარი არ არის, რომ ბარათაშვილის
ლექსების სრული უხატოვანობის მიუხედავად მათი ესთეტიური ეფე-
ქტი ხშირად და სრულიად განსაკუთრებული ინტენსივობის დანეს აღ-
წევს? მაშასადამე: არსებობს თუ არა აუცილებელი კავშირი მხატვრუ-
ლობასა და თვალსაჩინოების, ან და სხვანაირად, ხატოვანობას შორის?
ამ საკითხის გადასაწყვეტათ საჭირო იყო ზედმიწევნითი შესწავლა
ბარათაშვილის ნაწარმოებთა, რათა გამორკვეულიყო რა როლს ას-
რულებს მის შემოქმედებაში ის მარტივი ფსიქიური პროცესები, რო-
მელთაც ჩვენ მარე, სამყაროდან გრძნობათა ორგანოების საშუალებათ
აღვიქვამთ*) მხატვრულს თვალსაჩინო სურათს ხომ მხოლოდ ასეთი
ესიქიური მასალა აგებს ჩვენს ცნობიერებაში!

ენაიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჩვენს ე. წ. უმაღლეს გრძნო-

*) აღწევა, აღვიქვამ — Wahrnehmung, восприятие ვეიქრობ, რომ ეს ტერმინი, ყვე-
ლაფერს რომ თავი დაეხანებოთ, უკვე თავისი ბუნებრივობით სჯობს ხელოვნურ
„ათვისებას“.

ბებს: მხედველობასა და სმენასა აქვს, ამიტომ ჩემი ყურადღება სწორედ სმენისა და მხედველობითის შეგრძნებითი მასალისაკენ მიიმართა. მაგრამ ამასთან ერთად, საინტერესო იყო იმ ემაციონალური მასალის შესწავლაც, რომელსაც პირველისავე მხედველით ასე ქობად მოჰმართავს ჩვენი მგოსანი.

ამ ზოგად საკითხთან ერთად თავისთავად უნდა გადაჭრილიყო მთელი რიგი სხვა საკითხებისაც:

1. ეკუთვნის თუ არა ბარათაშვილი, ამა თუ იმ ჯგუფის, ფსიქიური მასალით სარგებლობის მხრივ, განსაკუთრებულსა და დასრულებულ ტიპს, თუ იგი ჯერ კიდევ ამ მხრივაც გაურკვეველია?

2. იცვლება თუ არა ის ფსიქიური არე, საიდანაც მგოსანი თავისი შემოქმედების შეგრძნებისა და ემაციონალურ მასალას ჰკრებს, იმის მიხედვით, თუ როგორც თვით სახე მისი ნაწარმოებისა (ლირიკა, ეპოსი და სხვ.)? და ამასთან დაკავშირებული ზოგადი ხასათის საკითხი. 3: არის თუ არა ბუნებრივი აუცილებლობითი კავშირი ნაწარმოების სახესა და შეგრძნებითი მასალას შორის, რომლითაც მწერალი სარგებლობს? ბათათაშვილის ყველა ლექსებისა და მისი ერთი პოემის განხილვამ; ღამე ყაბახზედ და ნა... ფორტეპიანოზედ მომღერალი-ს გამოკლებით) აღმოაჩინა შემდეგი:

ბარათაშვილის ლექსების მთელი ტექსტი შეიცავს სულ 5146 სიტყვას. აქედან სმენითი შეგრძნების შინაარსის სიტყვათა რიცხვი უდრის 51-ს ე. ი. 0,9%-ს, მხედველობითის—98-ს ე. ი. 1,9%-ს და ემოციონალური შინაარსის—275-ს ე. ი. 5,2% დასკვნა აქ ცხადია: ბარათაშვილი სრულად არ ცდილობს სმენითი ან მხედველობითი შინაარსის წარმოდგენები აღძრას ჩვენს ცნობიერებაში, მისთვის ესთეტიურ განცდათა გამოსაწვევად, თვალსაჩინო სურათი, ან ესთეტიური ხატება სრულიად ზედმეტი ჩანს. მაშასადამე, მას უეჭველია მოეპოვება საშუალება, ესთეტიური განცდანი ესთეზის (აისტეზის) გარეშეც გამოიწვიოს. ჩვენთვის ზედმეტი იქნებოდა, გამოგვერკვია, თუ რაში უნდა ვსტკვრებდეთ ამ საშუალებას: უმთავრესი აქ ფაქტია, და ფაქტი კი ასეთია.

სამაგიეროდ შედარებით უხვია ბარათაშვილი ემოციონალური შინაარსის (5,2%) სიტყვათა გამოყენებაში და საინტერესო აქ სწორედ ის არის, რომ მიუხედავად თავისი, ასე ვთქვათ, ემოციონალობისა ჩვენი მგოსანი შედარებითს უპირატესობას შეგრძნებითი შინაარსის მასალაში მხედველობის არეს აკუთვნებს (სმენით მასალა—0,9%, მხედველობითი—1,9 ე. ი. ვიზუალურ შეგრძნებებს ორჯერ უფრო ხშირად მიჰმართავს, ვდრე აკუსტიურს). ჩვეულებრივ კი, შეიძლება სა-

ბოლოდ დადასტურებულ ფაქტად ჩაითვალოს, რომ გრძნობითი ტა-
ნი სმენით შეგრძნებებს გაცილებით უფრო მკაფოდ და ინტენსიურად
აქვთ ჩამოყალიბებული. ვიდრე მხედველობითს, მაშასადამე, მოსალო-
დნელი უნდა ყოფილიყო, ჩვენს ემოციონალურ მგოსანს უფრო ხში-
რად სმენითი შეგრძნებისათვის მიემართა, ვიდრე მხედველობისათვის
მაგრამ თუ ეს ასე არ არის, ერთხელ კიდევ იმის საბუთით, რომ
ბარათაშვილისათვის გრძნობათა აღსაძვრელად გარე სამყაროს სურა-
თებს თითქოს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვთ და მის ემოციონა-
ლურ ბუნებას ალბად უფრო შინა სამყაროს პროცესები აღაგზნებენ.
საინტერესოა: იცვლება თუ არა მგოსნის შემოქმედობის ფსიქოლო-
გიური მასალა, მასალა, როდესაც იგი შედარებით უფრო ეპიურ
შინაარსის ნაწარმოებს ჰქმნის? „ბედი ქართლისა“ 1707 სიტყვას
შეიცავს, და აქედან სმენითი შინაარსის 15 სიტყვაა ე. ი. 0,8%
მხედველობითის—14 ე. ი. კვლავ 0,8% და ემოციონალურის—72 ე. ი.
4,2%—მაშასადამე, საერთო ტენდენციით მგოსნის ცნობიერებისა თი-
თქოს სავსებით უცვლელი რჩება: იგი კვლავ მკაფიოდ ჩამოყალიბე-
ბული „ემოციონალისტი“, ხოლო მისი შეგრძნებითი მასალისადმი დამო-
კიდებულება თითქოს სხვა სახეს ჰღებულობს, მაგრამ მხოლოდ თით-
ქოს, ვინაიდან თვით ეს მასალა ემოციონალურთან შედარებით იმდენ-
ად მცირეა. (ერთ პროცენტსაც ვერ აღწევს) რომ საერთო სულიერი
განწყობილების—დასახასიაებლად თითქმის არავითარ როლს არ
ასრულებს.

მაგრამ ისმის საკითხი: ბარათაშვილი იმთავთვე „ემოციონალისტი“ იყო
თუ მან მხოლოდ ხანგრძლივი განვითარების პროცესში მიღწია
აღნიშნულ ფსიქოლოგიურ სახეს?

ამ საკითხის გადასაჭრელად ჩვენი მგოსნის წინსვლის საფეხურები
უნდა იქნეს გათვალისწინებული. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ამ შემ-
თხვევაში პოეტის განცდათა განვითარების ეტაპებს აქვს, და აქ ამ
თვალსაზრისით ყველაზე უფრო ჩამოყალიბებულად სამი ხანა უნდა
ჩაითვალოს: 1) 1834-1837 წლამდე; 2) 1837-1843-მდე და 3) 1843-მდე
*) რა ფსიქიური მასალით სარგებლობდა პოეტი თითოეულს ამ ხანა-
ში? ცხრილი (I II III) ცხად პასუხს იძლევა ამ საკითხზე.

	აღსარიც. I		II		III	
	აბს. რაოდ.	%	აბს. რაოდ.	%	აბს. რაოდ.	%
1. საერთო რიცხვი სიტყვათა	563		3707	0,8	776	
2. სმენითი	16	2,8	33	0,7	10	1,2
3. მხედველობითი	17	2,9	68	0,9	13	1,6
4. ემოციონალური	45	8	176	4,7	54	6,9

შეგრძნებითი შინაარსის სიტყვათა სიმცირე ემოციონალურთან შედარებით ყველა საფეხურისათვის თანაბრად დამახასიათებელია, თუ საერთოდ პოეტის ყველა ლექსებში შეგრძნებითი შინაარსის სიტყვათა რიცხვი უდრიდა $98+51=149$ -ს და ემოციონალური შინაარსის 275 ს. ე. ი. დაახლოებით ორჯერ მეტს, იგივე უნდა ითქვას თითოეული ხანისათვის ცალკე: დამოკიდებულება შეგრძნებითისა და ემოციონალური შინაარსის სიტყვათა რაოდენობისა აქაც თითქმის იგივეა: I ხანისათვის $\frac{45}{33}$; II-ისათვის $\frac{176}{101}$ და III-ისათვის

$\frac{54}{23}$ მაშასადამე ცხადია, რომ საერთოდ ჩვენი მეგოსანი თავისი შემოქმედების ყველა საფეხურზე თავის ფანტაზიას განსაკუთრებით გრძნობათა სფეროში ამოძრავებს.

ხოლო რაც შეეხება საგანგებოდ შეგრძნებათა მასალის არეს, უეჭველია ბარათაშვილს თავისი განვითარების პროცესში არც ამ მხრივ განუცდელია საგრძნობი ცვლილება. თუ რომ მთელი თავისი შემოქმედების გასაქანზე იგი მხედველობითი შეგრძნებათა სამკვიდროს ორჯერ უფრო ხშირად მიჰმართავს, ვიდრე სმენითისას, თავისი განვითარების მეორე საფეხურზეც არ იქცევა სხვაგვარად. სამაგიეროდ იგივე არ ითქმის პირველისა, და მესამე ხანის შესახებ: აქ სმენა და მხედველობა ურთიერთს მეტოქეობას უწევენ, და გამარჯვების სასწორი მხოლოდ ოდნავ მხედველობისაკენ (I 16—17, III. 10—13). მაგრამ ხომ ასეთსავე მოვლენასთან გვაქვს საქმე „ბედი ქართლისა“-შიც (15—14), ეს კი ძლიერ დამახასიათებლად უნდა ჩაითვალოს, ვინაიდან I და III საფეხური ძლიერ მცირე რიცხვს შეიცავს ლექსებისას (I—2-ს; III-5-ს); და მაშასადამე, შეგრძნებითი მასალის რაოდენობის დაახლოებითი თანასწორობა სწორედ ამ სიმცირით უნდა აიხსნას. მაშასადამე, სრული უფლება გვაქვს დავასკვნათ, რომ ჩვენი მეგოსნის ფანტაზიას არც შეგრძნებითი მასალის არეში განუცდია საგრძნობი ცვლილება: ბარათაშვილი ამ მხრივ თავისი განვითარების ყველა საფეხურზე ბარათაშვილადვე რჩება.

მაგრამ აქედან ძლიერ საგულისხმო ზოგადი ფსიქოლოგიური საკითხი გამომდინარეობს: იცვლება თუ არა წარმოდგენის ტიპი ინდივიდის განვითარების პროცესში? და თუ არ იცვლება, თანდაყოლილად უნდა ჩაითვალოს იგი (თუნდა დისპოზიციის სახით), თუ ინდივიდის ქმნადობის პროცესში გენეტიური გზით მეტწილად? უკანასკნელ შემთხვევაში, რა ფაქტორებს უნდა მიეკუთვნოს გადამწყვეტი მამიშვნელობა?—მაგრამ ეს საკითხი ზოგადფსიქოლოგიური გასაქანის სწავლასა და როგორც ასეთი, ჩვენი წერილის ვიწროდ შემოფარგულულ ზღუდეებს სცილდება.

ტფილისი 2/X 1932.

*) შეად. ჩემი წერილი ნ. ბარათაშვილის თხზულებათა გამოცემაში „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“ ტფილისი 1922. გვ. 192—209.

ირაკლი ტოფაძე.

ეროვნული სამხატვრო გალერეა

არის ადგილი თვალის სეირის, მუხჯი და მრავალ მეტყველი; სადაც საუკუნოების კულტურისა და ცხოვრების მატთანეთა ვებერთელა ტომებს ერთი წამით შეიცნობ, ერთი თვალის გადავლებით გადაიკითხავ.

აქ იხურება წიგნი ენა მეტყველთა და მაცქერალი მხატვრის შემოქმედებით ასახული დროის სიღრმეებში ჩაიძირება, ხშირსა და დაბინდულ განცდათა ხეივანებში დახეტილობს ძვირფასი ქვების ასაკრეფად, და ეს მარგალიტების ზვირთები გონებას კი არ ღალავს სიამით ათრობს და დამთვრალი უკვდავების ძიებაშია. იქ სადაც მხატვარი მთელს ეპოქას ერთ ტილოზე დატევს და შესაფერი ფერადებით ამეტყველებს, სადაც მოქნილი პოზით და ნიღაბის ქცევით გადმომცემს შინაგან განცდას და ფერადებით ამღერებს სულში სონატებს,—ეს არის მხატვართა სამყარო.

ეს არის სამხატვრო გალერეა.

ტფილისის არის სამხატვრო გალერეა, რომელიც ნორჩია მაგრამ ღირსება მისი—მაღალი. აქ მეთუთხმეტე საუკუნიდან მეცხრამეტე საუკუნემდის ძვირფას ჩარჩოებში ელვარებენ მუხჯი პოემები, დატვირთული თანადროული კულტურის სახით.

აქ არის თითქმის აღმოსავლეთის და დასავლეთის კულტურისა ხალხების შემოქმედებანი. ძვირფასი ორგინალები: სპარსული, ქართული, იტალიანური, ფრანგული, გერმანული, ჰოლანდიური, ნეპოლიტანური, ბელგიური, ფლამანდრიული და რუსული, სკოლა

აქ მხატვართა სამყარო დახურეთ წიგნი და მიაცქერდით თითქულ ხალხის მხატვართა შემოქმედებას და თქვენ უფრო მალე შეიცნობთ და გადაიკითხავთ იმ ხალხის ზნე ჩვეულებას, ნების ყოფას, ისტორიას, მათ ესთეტიკას და ტემპერამენტს, ვიდრე სქელ ტომებში. რა ძვირფასია სპარსული მხატვრობა ის ორი და, ერთმანეთს, რომ ჰგვანან ახალგაზრდა ქალი და შველი ან, ყმაწვილი კაცი შევარდნით, თარზე დამკვრელი და სხვ. განა მათი პოზა, მათი გამომეტყველება ეშხი და ქცევა, არ იძლევა სპარსეთის ხალხის ესთეტიკას, მათ ნე-

ბის ყოფას? მათი მინიატურული და დაწმენდილი სტილი არ ზომავს მათ ტემპერამენტს და მაჯის ცემას?

ან გადავაყვავლოთ თვალი საქართველოს ძველ მხატვრობას (მარჯვენა მხარე აღმოსავლეთით) მე 17 საუკუნიდან 18 და 19 საუკუნეებამდე. განა ყველა ეს შემოქმედებანი, ეს პორტრეტები არ გამოხატავენ თავის ეპოქას? როგორი ყოფილა ჩვენში მხატვრული კულტურა, რა დონეზე იყო ესთეტიური განვითარება, ან ვინ თამაშობდენ საქართველოს ფონზე უმთავრეს როლებს, ან რომელ ხალხის კულტურას ქონდა გავლენა ჩვენზე. აქ ისტორიაც რომ არ იცოდეთ ყოველივე ამას ინსტიქტით იცნოსავთ.

რა ძვირფასია თავადი ჩოლოყაშვილის პორტრეტი, (დახატული მისი ყმის მიერ) გარსევან ჭავჭავაძის და მისი მეუღლის პორტრეტები. რა შესანიშნავი და სრულ ყოფილია თავადი ყარანოზაშვილის პორტრეტი, რომელსაც ხმალზე აწერია (за храбрость) განა ეს რუსული წარწერა არ ახასიათებს მე 18 და მე 19 საუკუნის ეპოქას, მაშინდელ მოწინავე საზოგადოების ლტოლვას და გემოვნებას? მშვე, ნიერი დახატულია ასული მეფის ირაკლის II თეკლა, (დედა პოეტის გრიგოლ ორბელიანის). ან რა დიდებული ოსტატობით და ცოდნით არის შესრულებული პორტრეტი ბოდბელი მიტროპოლიტი იოვანესი, რომლის ტანზე შემოსილი ოღარი ოქრო-მკედით ქსოვილი ისეთი სიძლიერით არის გადმოცემული რომლის მგზავსვერ შევხვდებით ვერც ერთი ხალხის მხატვრობაში. არის კიდევ მრავალი პორტრეტი ძლიერი ოსტატობით შესრულებული.

აქ გამოფენილ ქართულ მხატვრობას აღარ აზის ბეჭედი არც სპარსულის და არც ბიზანტიურის, ეს უფრო მძლავარი ნაკარნახევია იტალიის რენესანსის.

გადახედეთ აქვე მარცხენა მხარეს აქ არის მოცემა დასავლეთი ევროპის და რუსეთის.

აქაც თვითიული ერის შემოქმედებას ღრმით აჩნია თავის ეპოქალური განვითარების ძარღვები. ხალხის ხასიათი ზნე ჩვეულება და გემოვნება.

აქ არის შესანიშნავი ორგინალები: მხატვარ ვანზონის, დიუპრეს, ბელანკეს, იაკობ რუისდალის, დოუ, სალვატორ როზა, ეერარი, ცუკარელი, შოუ, დომინიკინო, პერინო დელვაკე, (რაფალის მოწაფე) ვან ოვი, პეროვი ლევიციკი და ბოროვიკოვი. არის კობია რუბენსიდან „პასტორალი“ და დოლჩის „ივლითი“ მრავალი შესანიშნავი ქმნილებათა ავტორები არა სჩანან.

რადგან ძველ დროში დღევანდელ მხატვრებზე ით არ უყვარდათ თავი

ვის შემოქმედებაზე ხელის მოწერით პოპულიარულ ყოფილიყვენ.
მაგრამ ყოველივე ეს ისევე პრობლემად დარჩება.

გალერეიაში მოთავსებულია ძვირფასი ბიბლიოთეკა დიდძალი წიგნ-
გნებით, ევროპისა და აზიის ხელოვნებაზე, არის შესანიშნავი სპარს-
სული და ევროპიული მინიატურები.

აქენ უნდა აღვნიშნოთ. ამ მშვენიერების ტაძრის დაარსება მოწყო-
ბაში დიდი შრომა მიუძღვის მხატვარ დიმიტრი შევაერდნაძეს, რო-
მელმაც განსაკუთრებული მზრუნველობით და ენერგიით შექმნა ეს
ეროვნული საგანძური და მშვენიერების ძეგლი.

ალ. წერეთელი.

ახალ სკვლავროსან

ჩუბილი პირველი.

(ძღვანათ მ—ს).

ჰენრიკ სენკევიჩს აქვს ერთი საყურადღებო მოთხრობა: „მივყვეთ მას“. რომ მის ლალი და მშვენიერი ასული ცინა ავადმყოფობის გამო, რომელიც უმთავრესად უდიდესი სულიერი ღელვისაგან იყო გამოწვეული, თვის საყვარელ არსებასთან ერთად მოგზაურობს და ბუნების მრავალფეროვან წარმტაც სურათთა ხილვაში ლამობს სულის საღმობათა და ჭრილობათა დაყუჩებას. გარეგნულ ბრწყინვალეობასთან ქალწულს აკლდა ნაცნობის, შორეულის, მაგრამ უახლოვის პირის ძიებით დარღვეული სახე. იერუსალიმში მოხდა შემთხვევა, რომელმაც ეს პირი ცინასთვის რეალურად ნაცნობი გახდა, მის ძიებას ხორცი შეასხა. მან იხილა იესო ნაზარეველი, რომელიც გოლგოთაზე მიეზიდებოდა წამების ჯვარს. ღონემიხილი, გვემული ეკლის გვირგვინით შემკული, საბრალო ბრბოსაგან შეურაცხყოფილი, ფერწასული, მაგრამ ამაყი და ბრწყინვალე, ვით სპეტაკი ქალარით შემოსული მთის მწერვალი, არა ამ ქვეყნიუთი სიმშვიდით მიემართებოდა მოძღვარი სასჯელის ადგილისაკენ.

მართალია, ამ დროს სდუმდა მისი ბაგე, მაგრამ მეტყველებიდან მისი თვალები, რომელნიც მიმოაბნევენ სხივებს ღვთაებრივი სიყვარულისა და სათნოებისას. ერთი ასეთი სხივი ცინას სულსაც მოხვდა და მასში გადასწყდა დიდი ხნის ღელვა და ბრძოლა... მართალია, ცინას წინად არ უნახავს იგი არც მისი დამატყვევებელი ქადაგება მოუსმენია, რომლის „მეტყველების დროს ხმაურობა მსწრაფლ სწყდებოდა; ზექვეყნიური სიმძიმით ეშვებოდა შეუდარებელი სიჩუმე, რომელშიაც, თითქოს, მონაწილეობას იღებდნენ ფრინველები, მცენარეები და თვით ჰაერი. ამ სიჩუმეში გაისმოდა ხოლმე არასოდეს სმენილი ხმა, დროსა და სივრცეზე გამეფებული, ნაზი და ძლიერი, ვნებითა, სიხარულით და სიყვარულით დამთვრალი, შორეული და ამავე დროს

ყველას სულის მახლობელი და ყველას სულში არსებული...*) ცინის აკონდება, რომ იგი მას უნახავს და უნახავს არა ერთხელ თვის ოცნებაში, სულის სწრაფვაში. სულმა მიძიებელმა იცნო და შეითვისა ქვეშაირტების და მშვენიერების უდიდესი და ულამაზესი განსახიერება. შეიცნო იგი და „მივჰყევთ მას“-ო მოუწოდა თვის ამ ქვეყნიურ მეგობარს...

შნიძღება ითქვას, რომ მზავს სულიერ განწყობილებას, ქვეშაირტებისა და მშვენიერების უძლიერეს ძიებას განიცდის დღეს კაცობრიობა: იგი ეძიებს თვის იესოს, რომელმაც წამების ჯვარზე გაკრული პიროვნებას შთაბეროს მაღლი სიყვარულისა, თავისუფლებისა და ბედნიერებისა, რომელმაც გარდაუხსნას მას სინამდვილის მიღმა არსებული ქვეყანა და გამსჭვირვალე გახადოს მის საზღვართან არსებული კრეტსამბელი.

ყოველგვარი ღირებულების გადაფარებას, შერყენილ ზნეობას და ადამიანობას, კაცთა ძვლებზე და ხორცზე გახრწნილ ვაჭრობას, იდეალების შებილწვას, უსაზღვრო ქიშპობის ორონტრიალში კეთილსინდისიერების დაკარგვას რომელსაც ჩვენი დრო განიცდის, უაღრესი სევდით შეუბოროკავს კაცობრიობის საუკეთესო შვილთა სული. და იწყება გამალებული ძიება ახალ ღირებულებათა, ახალ დასაყრდნობათა, ახალ ნავთსადგურთა, სადაც ადამიანს შეეძლება კვლავ მოიპოვოს „თავი თვისი“, გარდახსნას ეკლის გვირგვინი და გვემულ სულს ააშოროს დამამკირებელი და ტლანქი არტახები, ვილაც ბოროტი არსების მიერ მის გარშემო დახვეული. ხოლო თუ ცინამ თვისი სულის უსაზღვრო სრბოლვა იესოს ხილვით დააცხრო, დღევანდელი ადამიანი ამ ბედნიერებასაც მოკლებულია.

„როდესაც რომმა იგრძნო თვისი აღსასრულის მოახლოება, მას ჰქონდა ნუგეში, ამბობს გუსტავ ფლობერი: მან თვისი სუდარის ქსოვილიდან განსჭვრიტა იმ ჯერის კოშკაში, რომელიც საუკუნო ცხოვრებას აღუთქვამდა; ამ სარწმუნოებამ ორი ათასი წელი იარსება, მაგრამ მაინც აღარ აკმაყოფილებს ადამიანთ, რომელნიც მასხრად იგდებენ მას; ტაძრები იმსხვრევიან, ხოლო სასაფლოები მიცვალებულებით აღივსენ.—ჩვენი სარწმუნოება როგორიღა იქნება? რამდენად ხნიერი ვართ, ხოლო ჯერ კიდევ უდაბნოში დავეხეტებით, როგორც ეგვიპტიდან ლტოლვილნი ებრაელები“.***) ამ სიტყვების თქმა შეეძლო ზნეობრივად ფაქიზ და მგრძობიარე ადამიანს, რომელიც ჩვენ ცხოვრებაში წინასწარ ნათლად ამზნევს მალა-

*) იხ. მორის მეტერლინკი: „მარიამ მაგდალინელი“.

**) იხ. მისი „შეშლილის წერილები“.

ლი მორალის და ადამიანობის განადგურებას. წრფელ მისწრაფებათა
საკვაკრო დაზგაზე გაშალაშინებას, ადამიანთა სიწმინდის ველურობის
ორგიათა წიაღში შებღალვას და ჩაკვლას.

ეს მწველი ფიქრებია, რომ სასოს წარგვიკვეთენ და ხშირად ჩვენს
ცხოვრებაში ღრმა პესიმიზმს აკუთვნებენ დასაბამს.

რამდენი ლამაზი და წარმტაცი, უმაღლესი სამართლიანობით აღსავ-
სე გვემა და ლოზუნგი, მოწოდება და ფორმულა შეგვისწავლია გვსმე-
ნია, დაგვიწერია და გაგვივრცელებია ადამიანთა საბედნიეროდ, კა-
ცთა შიარის სათნობისა და სიყვარულის სუფევის დასამყარებლად.
ხოლო რამდენად შეუბრალებლად და ტლანქად დაუმსხვრევია არა
ერთხელ ყოველივე ეს ცხოვრების ბრმა და შეუწყალებელ მიმდინა-
რეობას. ისიც უნდა ითქვას, რომ ვერც ერთ ფორმულის ჩარჩოვებში
ვერ მოთავსებულა „ცოცხალი“ ცხოვრების მრეველფეროვანი და მუ-
დამ ცვალებადი გამოკრთომა. გარდა ამისა ყოველდღიურობა, შაბ-
ლონი, რუტინა ჰკლავს ადამიანის სულის უძლიერესს და უწმინდეს
სწრაფვას და განცდათ. ამასთან განსაკუთრებით დღევანდელ აქაფე-
ბულ ცხოვრებაში მოაზროვნე ადამიანის ყურადღებას გარდა პოლი-
ტიკურ-ეკონომიური საკითხებისა უდიდესად იპყრობს ეთიური, თუ
გნებათ, მეტაფიზიკური პრობლემები: „საიდან მოვალთ, სად მივდი-
ვართ, რა მიზანი გვაქვს ჩვენ დასახული“? თუ წარსულ საუკუნეში მე-
ცნიერების ძლევა-მოსილმა მსვლელობამ ბევრს იმედით გული აუტო-
კა, რომ ადამიანის გონების ნათელი სვეტი გაანათებდა ქვეყნიური
არსებობის მრავალ წყეულ საკითხს, დღეს ცხადია, რომ „იღუმლო-
ბით“ მოცული მხარე კვლავ შავსა და განუქვრეტელ სამოსელში გა-
ხვეული დარჩა. თუ მეცნიერებამ შეგნებულად საზღვარი დაუდვა
ცხოვრების შეცნობას და თავის სამეფოდ — პოზიტიური ქვეყანა აღია-
რა, ესევე ვერ შესძლო და არც შეეძლო ჩაედინა ფილოსოფიას და
ხელოვნებას. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით მოწოდებულია ინტუი-
ციით ჩაწოდეს მკვდარ მოვლენათა „შინაგან არსებას“, სინამდვილის
მიღმა მიმართოს გამახვილებული მხატვრული თვალი და საუკუნეთა
მარმდისობის წიგნის ფურცლებზე გახსნას და ამოიკითხოს ქვეყნისა
და სიცოცხლის საიდუმლოება და „ხელთუქმნელი“ ამბავი.

მეორეს მხრივ, თუ წარსულშივე არაჩვეულებრივი აღტყინებით უგა-
ლობდენ ჰიმნს ადამიანის პოლიტიკურისა და ეკონომიურ გათავისუ-
ფლებას, დღეს ამ სფეროშიაც წამოიჭრა ამათთან ერთად სხვა უაღ-
რესად ეთიური ხასიათის საკითხები: რა არის პიროვნება, ან სქესი
საზოგადოდ, სიდან მომდინარეობს, ან რას წარმოადგენს ადამიანის
უნაჩესი გრძნობა — სიყვარული, როგორი უნდა იყოს გარეშე პოლი-

ტიკისა და ეკონომიკისა პიროვნებათა ურთიერთ შორის და საერთოდ საზოგადოებასთან დამოკიდებულება, რა სახე უნდა მიეცეს ოჯახს და სხვ. აქაც ხელოვნებაა მოწოდებული, თავისი სპეციური თვისებებით ღრმად შეგვიყვანოს ამ საკითხთა მორევში, გადაგვიშალოს ადამიანთა ცოცრების ზღვის ტალღათა სრბოლა და შეგვაგრძნებოს ის იღუმალი ძაფები, რომლითაც გადახლართულია ადამიანთა სულიერი ცხოვრება.

საკვირველი არაა, თუ ანიშნული სულიერი განწყობილების უდიდეს გავლენის ქვეშ მიმდინარეობს ჩვენი დროის ხელოვნების განვითარება, ეს სულიერი განწყობილებაა, რომ იწვევს შემოქმედთა ცხოვრებაში მრავალგვარ რყევას; მაღალი იმედის უძირო უიმედობით, საზიემო ჰანგების სამგლოვიარო მოთქმით, ზეალმაფრენის სასოწარკვეთით, უდიდეს ზნეობრიობის ამორალიზმით, ცხოველყოფელი საზოგადოებრიობის აპოლიტიზმისა და სხვ. და სხვა გვარი „ეგოიზმით“ შეცვლას, რომელიც ჩვენი დროის მხატვრულ კვლევა-ძიებას თეთრი ზოლივით გასდევს. თანამედროვე შემოქმედის მშფოთარე სული, უდიდესი ძიებით შეპყრობილი, გასაქანს, ეძიებს და ცდილობს. ოცნებაში მაინც შექმნას ლამაზი და წარმტაცი „არ არსებული სინამდვილე“. თუ დღეს გამეფებული ამერიკანიზმი მთელი თვისი მანქანა-ფაბრიკებით ადამიანს ცხოვრებაში უბრალო ვინტის როლს აკუთვნებს, ხელოვნებას სურვილი აქვს ლამაზ სახეთა და იდეათა სამეფოში შეგვაცუროს, სადაც ყოველ პიროვნებას შეეძლება თავისუფლად შეჰქრას შემოქმედების კამარა.

ასეთ განწყობილების დროს საკვირველი არ უნდა იყოს ისიც, რომ განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევენ ისეთი ფილოსოფოსნი, როგორც იყვენ მაგ. შოპენჰაუერი და ნიცშე და ისეთი მწერლები, როგორც მაგ. ედგარა პო, რომელსაც უდიდესი გავლენა აქვს თანამედროვე სიტყვა-კაზმულ მწერლობაზე ზერელედაც რომ თვალი გადაავლოთ ჩვენი დროის ხელოვნებას, დაინახეთ რომ მას ახასიათებს უაღრესი სუბიექტიკაზმი, დაუსრულებელი ძიება, სწრაფვა უცხო ქვეყნისაკენ მზისაკენ, შიში გამოუცნობი ძალების წინაშე, ნაღველ ნარევი განწყობილება, ექსპრესიონიზმი, „საგნებია თავისთავად“ შემეცნება თვით ხელოვნის პიროვნების ათასგვარი ბრუნვა, გაღრმავება და სხვ. ამ თვისებათა მიხედვით სხვას რომ თავი დავანებოთ, ახალი მიმართულება თვისი განწყობილებით და სინამდვილესადმი დამოკიდებულებით უაღრესად ენათესავენა რომანტიზმს. ეს გარემოება გვქონდა მხედველობაში, როდესაც მას ნეორომატიზმი ვუწოდეთ*).

*) ამ საკითხს ცალკე წერილს ვუძღვნით.

ანიშნულ მოვლენასთან უდიდესად დაკვირვებულია სტილისა და წერის მანერის შეცვლაც. ყოფა-ცხოვრების და ბუნების მოვლენათა ძველ რეალისტურ აღწერას თვისი მიმზიდველობა ეკარგება და მის ადგილს ახალი მხატვრული ხერხი და საშუალება იკავებს. ნეორეალისტური მანტიკოსთა ბინდის გრძობათა და გაურკვეველ სწრაფვათა გადმოსაცემად ძველი სტილი უკვე მიუღებელი და ვიწრო აღმოჩნდა; მათი ქვრეტისათვის ძველი, უმთავრესად.

ნატურალისტური, ასახვა მიუღებელი შეიქნა, მათ მაგიერ ვიხილეთ თავისუფალი, უფრო მუსიკალური, ვიდრე პლასტიური მეტრები, ექსპრესიული სიმშვენიერე, გარეგნული მოკაზმულობა, დაკლავილი-დაგრეხილი, ხშირად მყვირალა, მაგრამ მხიბლავი და ლამაზი, ენა, მოკლე, დაუსრულებელი, ორიოდ სიტყვით გამოთქმული შედარება და მხატვრული განსახიერება, ... ახალ სამკაულებში ისახება ახალ განცდათა და შემეცნებათა რგოლი და ამ მხრივაც ჩვენ მოწამენს ვართ ჩვენი დროის მოუსვენარი და მაძიებელი სულიერი განწყობილების მხატვრულად გადმოცემა საუცხოოდ შესძლებს ქანდაკებაში—როდენმა, მხატვრობაში—მანემ, სეზანმა, ვანგოგმა, მუსიკაში—ვაგნერეა, სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში: ვერჰარნმა, სტეფან გეორგემ, ფრანსმა. ალ. ბლოკმა და სხვ.

ჩვენს მწერლობაშიაც აღმოჩნდნენ ნიჭიერი მწერლები, რომელთაც ახალ საუკუნეს ახალი სიტყვა შეძლენეს ასეთები არიან ს. აბაშელი, კ. გამსახურდია, ტ. გრანელი, ი. გრიშაშვილი ნ. ლორთქიფანიძე, ვ. ტაბიძე. შანშიაშვილი, ნ. ჩხიკვაძე, ს. ფაშალიშვილი, ჯ. ჯორჯიკია, ლ. ქიაჩელი (მისი უკანასკნელი ნაწერების მიხედვით თუ სხვ.*) ამ თაობის გამოსვლასთანაა უმთავრესად დაკავშირებული ახალი სტილის შექმნის ცდა ჩვენს სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში. ზევით ჩვენ აღვნიშნეთ ის სულის სწრაფვა და განცდა, რომლითაც მოკლულია ჩვენი დრო. უნდა ითქვას ისიც, რომ ამ განყოფილების გადმოცემაში ბევრს არა მხატვრულ მოვლენას აქვს ადგილი, ზოგიერთი, ვითომდა ხელოვანი, უსიცოცხლოდ და უგულწრფელოდ აქლერებს თავის ჩანგს და თანაზიარს ვერ გვხვდის თვისი სულისკვეთებისა და ძიებისას.

ხოლო თითოეული თანამედროვე ქეშმარიტი ხელოვანი თვისი საუცხოო, ხშირად ნაღვლიანი სიმღერით ჩვენი საუკუნის სულისკვეთებას გვაახლოებს და გვიმზადებს იმ წმინდა ემბაზს, რომელშიაც უნდა განვიბანოთ სულის ჭრილობები და განწმენდილებმა მოვისვენოთ ახალი „მზიური“ ქვეყანა...

*) ამათ შემოქმედებასაც ცალკე წერილებში შევხვებით.

მაგრამ დღეს ბევრი შიშობს: გამეფებული უტილიტარისტული სულსკვეთება და ამერიკანში ჰკლავს მხატვრულ შემოქმედებას და მომავალში ეს გარემოება უფრო სამწუხარო ძლიერებას მიახწევს. ამ მხრივ მართლაც სამართლიანად ჰგოდებს მოქანდაკე **ორდენი ჩენი** საუკუნე — ინენერთა და მექარხნეთა საუკუნეა, თანამედროვე ცხოვრებაში ყველაფერი სარგებლობიანობისადმი მიისწრაფვის, ყოველივე ნივთიერ პირობათა გაუმჯობესობისაკენ არის მიმართული; მეცნიერება ყოველდღე იგონებს ახალ საშუალებათ ჩენი გამოკვებას, შემოსვისა და მოგზაურობისათვის; იგი იათად ჰქმნის ცუდ პროდუქტებს, რომ აღამიანთა რაც შეიძლება უდიდეს რიცხვს მიანიჭოს დაბალხარისხოვანი განცხრომანი; მართალია, იმავე დროს უკეთესდება ყოველივე ის, რაც ჩვენ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას ემსახურება. მაგრამ სად არის სულიერი საწყისი? სად არის აზრი, ოცნება? მათთან საქმე აღარავის აქვს. **ხელოვნება დაიღუპა.****) ხელოვნება ქვრეტაა, იგი კმაყოფილებაა სულისა, რომელიც სწვდება ბუნებას და გამოიცნობს მასში სულიერ საწყისს. იგი ზემოთა სულისა, რომელიც ერკვევა მსოფლიოში და შეგნების მიმოფენით გადმოგვცემს მას. **ხელოვნება — აღამიანის უმაღლესი მოწოდებაა** ***) მაგრამ ჩვენს დროში აღამიანებს ჰგონიათ, რომ შეუძლიათ ცხოვრების გარეშე იარსებონ; მეტად აღარ უნდათ ჩაუფიქრდენ, განსჭვრიტონ, იოცნებონ; მაღალი და ღრმა ჭეშმარიტება

აღარავის იტაცებს... ჩენი საუკუნის ლოზუნგია. სასარგებლო არ უნდა იყოს ლამაზი. ყოველივე დამახინჯდა, ყოველივე საჩქაროდ, ვოველგვარ მიმზიდვლობის მოკლებულად კეთდება „ბლაგვ-გონებანი“ მანქანებით. ხელოვანი მტერი გახდა..****) ასე მწარედ სწუხს დიდი ხელოვანი ჩენი დროის მხატვრულ განცდათა დაქვეითებასა და დაკინებაზე და სასოწარკვეთილად ამბობს: ხელოვნება დაიღუპაო, მაგრამ ის, რაც „აღამიანის უმაღლესი მოწოდებაა“, ჩენის ღრმა რწმენით სავსებით გადალახავს უდიდესი უტილიტარისტის საზღვარს და კვლავ აამეტყველებს აღამიანის არსებაში დღეს მოკლე მთვლენმარე ესტეტიურ ემოციებს. ამის თავდება თვით როდენის და მისებრ ღვთიური ცეცხლით აღზნებულ ხელოვანთა შემოქმედება. ****)

*) ამათ შემოქმედებასაც ცალკე წერილებში შევეხებით.

**) ხაზი ყველგან ჩენია.

***) იხ. როდენი — „ხელოვნება“. გზელის მიერ ჩაწერილი.

****) დაწვრილებით ამ საკითხის შესახებ იხ. ჩემი წერილები 1914 წ. „თ. ც — ში“ „რას უქადის ხელოვნებას მომავალი № № 22-28 — მდა).

საზოგადოდ ფრიად რთულ და მღელვარე დროს უხდება თავისი „სიტყვის“ თქმა თანამედროვე ხელოვნებას და ამ მღელვარებასა და სირთულეშია ტრალედია კეშმარიტი შემოქმედისა. მხოლოდ სულის ფართო დიაპაზანის მქონე და მაღალი ნიჭით შემკული პირთა მხოლოდ ლუბთ გაფანტონ შავი ბურუსი, ჩვენი დროის სულიერ ცხოვრებას რომ დასწოლია, და გაგვიყენონ „დღე ბრწყინვალე, დღე დიადი“ ასეთების მიმართ თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ დიდი გოეტეს სიტყვები:

„Wer für die Besten seiner Zeit gelebt,
Der hat gelebt für alle Zeiten“

რედაქციისათვის:

ამ ნომერში ბიბლიოგრაფიები ვერ მოთავსდა.

მარიჯანის ლექსში, „ლექსი შემთხვევით“ ერთი კორექტურული შეცომა გაიპარა „ჩვენი სხეული“ უნდა იყოს: ჩვენი სხეული.

რედაქტორი: კ. გამსახურდია.

ილიონის მწერალთა ჯგუფის
პრეზიდიუმი

| არჩილ ჯაჯანაშვილი
| არისტო კუმბაძე.

პრეზიდიუმის მდივანი კ. აბაშიძე

— ტფილისი, 1923 წ.

F10

საქართველოს
საბჭოთავო ენციკლოპედია

1922/2